

**ÇAĞDAŞ SERAMİK SANATINDA
BRÜTALİST EĞİLİMLER**

Yüksek Lisans Tezi

Serpil GÖRÜR

Eskişehir 2022

ÇAĞDAŞ SERAMİK SANATINDA BRÜTALİST EĞİLİMLER

Serpil GÖRÜR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Seramik Anasanat Dalı

Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışman: Prof. Kemal ULUDAĞ

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Güzel Sanatlar Enstitüsü

Mayıs 2022

ÖZET

ÇAĞDAŞ SERAMİK SANATINDA BRÜTALİST EĞİLİMLER

Serpil GÖRÜR

Seramik Anasanat Dalı

Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Mayıs 2022

Danışman: Prof. Kemal ULUDAĞ

20. yüzyılın başlarında teknolojinin gelişimi ile birçok disiplinde yenilikler meydana geldi. Beton ve çeliğin inşaat alanında kullanılması gibi yeni malzeme ve teknikler, mimari alanda gelenekselden uzak yaklaşımlar oluşturmaya uygun bir zemin hazırladı. 20. yüzyılın ilk yarısından itibaren ortaya çıkan modern mimari, özellikle 2. Dünya Savaşı sonrasında yaygın hale geldi. Brütalizm, modern mimari hareketin devamında, 1950'ler sonrası ortaya çıkan bir akımdır. Bu akım, malzeme olarak betondan üretilen, yalın, biçimsel olarak süslemeden uzak, keskin geometrik formlardan oluşur.

Spesifik olarak akımın en belirgin özelliği malzeme fonksiyon ya da taşıyıcı elemanların anlaşılır olmasıdır. Malzemenin sadeliği ve ham halinin kullanımı bu yapılarda heykelsi bir izlenim yaratır. Bu sebeple Brütalist yapılar incelendiğinde plastik sanatlar ile bağ kurmak mümkündür. Brütalist yapıların temel özellikleri dikkate alınarak değerlendirildiğinde heykel alanında ve çağdaş seramik sanatında benzer özellikler taşıyan eserler görülür.

Bu çalışma Brütalizmi seramik sanatı ile ilişkilendirerek malzeme, form, doluluk boşluk ilkesi, ritim gibi temel tasarım ilkeleri kapsamında incelemektedir.

Anahtar Sözcükler: Brütalizm, Mimari, Seramik, Sanat

ABSTRACT

BRUTALIST TENDENCIES IN MODERN CERAMICS ART

Serpil GÖRÜR

Department of Ceramics

Anadolu University, Graduate School of Fine Arts, May 2022

Advisor: Prof. Kemal ULUDAĞ

At the beginning of the 20th century, innovations took place in many disciplines, with the development of technology. As concrete and steel have been used in the construction industry, new materials and techniques provide a basis for the nontraditional approaches in architecture. The modern architecture, which has emerged since the first half of the 20th century, became popular after the Second World War. Brutalism is a style that started after 1950s, proceeding the modern architecture movement. Being aside from decorations in the structure, this style consists of simple, sharp geometric forms, which have been produced from concrete cement.

Specifically, the most distinct characteristic of this style, is the clarity of the material function or bearing elements. The simplicity and the usage of the raw form of the material, creates a sculptural impression. For this reason, it is possible to correlate Brutalist structures with plastic arts, when examined. When the basic properties of Brutalist structures are especially taken into consideration, similarities may be seen with the sculpture discipline.

This study relates Brutalism with the ceramic arts, analyzes it within the principles of basic design such as material, form, fullness emptiness principle and rhythm.

Keywords: Brutalism, Architecture, Ceramics, Art

TEŞEKKÜR

“Çağdaş Seramik Sanatında Brütalist Eğilimler” başlıklı yüksek lisans tez çalışmam sürecinde beni teşvik eden, yol gösteren ve yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım kıymetli hocam Prof. Kemal Uludağ’a teşekkür ediyorum.

Her konuda desteğini esirgemeyen sevgili ailem her zaman olduğu gibi bu süreçte de yanımda olduğunuz için teşekkür ederim.

Ayrıca tez sürecinde yanımda olan, fikirlerini paylaşan, güzel dostlukları ile beni motive eden çocukluk arkadaşlarım Kübra Kılıç, Hakan Akar, Ahmet Berkay Yıldırım’a teşekkür ederim.

Serpil GÖRÜR

27.05.2022

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada ter verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı” ile tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

İmza

Serpil GÖRÜR

İÇİNDEKİLER

BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
GÖRSEL DİZİNİ.....	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BRÜTALİZM.....	2
1.1. 20. Yüzyıl Mimarlığı ve Brütalizm	5
1.2. Brütalizm'in Biçimsel Özellikleri	6
1.3. Brütalist Yapılarda Malzemeler ve Kullanımları	8
1.4. Avrupa'da Brütalizm	11
1.4.1. Birleşik Krallık.....	12
1.4.2. Fransa	16
1.4.3. İspanya.....	22
1.4.4. Almanya.....	26
1.4.5. İtalya	29
1.4.6. İsveç	31
1.5. Amerika'da Brütalizm	34
1.5.1. Brezilya.....	35
1.5.2. Kanada.....	40
1.5.3. Kaliforniya.....	45
1.6. Orta Doğu'da Brütalizm	52
1.6.1. İsrail.....	52

1.6.2. İran	57
1.7. Uzak Doğu’da Brütalizm	61
1.7.1. Çin.....	62
1.7.2. Japonya.....	69
1.8. Asya’da Brütalizm	76
1.8.1. Hindistan	76
1.9. Türkiye’de Brütalizm	82
2. BRÜTALİZM’İN ETKİN OLDUĞU SANAT VE TASARIM ALANLARI	
	92
2.1. Mimari.....	94
2.2. İç Mimari.....	95
2.3. Heykel.....	105
2.3.1. Brütalist Mimari ve Heykel ilişkisi.....	106
2.4. Tasarım ve Objeler	120
3. SERAMİK SANATINDA BRÜTALİST EĞİLİMLER	129
3.1. Klasik Seramik Sanatında Brütalizm.....	130
3.2. Endüstriyel Seramik Sanatında Brütalizm	132
3.3. Çağdaş Seramik Sanatında Brütalizm	138
4. KİŞİSEL UYGULAMALAR	150
4.1. Kapsül.....	150
4.2. Yüksek Kuleler.....	152
4.3. Küresel Konut	154
4.4. İki kule.....	156
4.5. Alçak Konut	158
SONUÇ.....	159
KAYNAKÇA.....	162

GÖRSEL DİZİNİ

Sayfa

Görsel 1.1. <i>Hunstanton Orta Okulu Alison, Peter Smithson,</i>	4
Görsel 1.2. <i>Balfron Kulesi, Erno Goldfinger</i>	13
Görsel 1.3. <i>Balfron Kulesi servis kulesi girişi, Erno Goldfinger</i>	14
Görsel 1.4. <i>Trellick Kulesi, Erno Goldfinger</i>	15
Görsel 1.5. <i>Trellick servis kulesi, Erno Goldfinger</i>	16
Görsel 1.6. <i>Unite d'Habitation, Le Corbusier</i>	17
Görsel 1.7. <i>Barınma Ünitesi çatı katı, Le Corbusier</i>	18
Görsel 1.8. <i>Barınma Ünitesi masif kolonlar, Le Corbusier</i>	19
Görsel 1.9. <i>Barınma Ünitesi iç mekân görünümü, Le Corbusier</i>	20
Görsel 1.10. <i>Centre Georges Pompidou, Renzo Piano, Richard Roger</i>	20
Görsel 1.11. <i>Centre Georges Pompidou servis elemanları, Renzo Piano, Richard Roger</i>	21
Görsel 1.12. <i>Beyaz Kuleler, Francisco Javier Sáenz de Oiza</i>	23
Görsel 1.13. <i>Beyaz Kuleler ahşap paneller, Francisco Javier Sáenz de Oiza</i>	24
Görsel 1.14. <i>Labirent Ev, Xavier Corberó</i>	24
Görsel 1.15. <i>Labirent Ev detay görünüm, Xavier Corberó,</i>	25
Görsel 1.16. <i>Hemeroscopium Evi, Ensemble Studio</i>	25
Görsel 1.17. <i>Hemeroscopium evi yüzme havuzu, Ensemble Studio</i>	26
Görsel 1.18. <i>Mouse Bunker, Gerd Hanska, Magdalena Hanska</i>	27
Görsel 1.19. <i>Mouse Bunker, Gerd Hanska, Magdalena Hanska</i>	28
Görsel 1.20. <i>Aziz Agnes Kilisesi, Werner Düttmann</i>	28
Görsel 1.21. <i>Aziz Agnes Kilisesi sanat galerisine dönüştürülmüş hali, Werner Düttmann,</i>	29
Görsel 1.22. <i>Velasca Kulesi (Torre Velasca), BBPR</i>	31
Görsel 1.23. <i>Norrköping Şehir Kütüphanesi, Sten Samuelson</i>	32
Görsel 1.24. <i>Kuzey Kuleleri, Reinier de Graaf</i>	33
Görsel 1.25. <i>Sao Paulo Üniversitesi Mimarlık ve Şehircilik Fakültesi, Vilanova Artigas, Carlos Cascardi</i>	36

Görsel 1.26. <i>Sao Paulo Üniversitesi Mimarlık ve Şehircilik Fakültesi iç mekân görünümü, Vilanova Artigas, Carlos Cascaldi</i>	36
Görsel 1.27. <i>Sao Paulo Üniversitesi Mimarlık ve Şehircilik Fakültesi yapıyı taşıyan sütunlar, Vilanova Artigas, Carlos Cascaldi</i>	37
Görsel 1.28. <i>SESC Pompeia Fabrikası, Lina Bo Bardi</i>	38
Görsel 1.29. <i>SESC Pompeia Fabrikası içerisinde bulunan yapay nehir, Lina Bo Bardi</i>	39
Görsel 1.30. <i>SESC Pompeia Fabrikası, kuleleri birbirine bağlayan yürüyüş yolları, Lina Bo Bardi</i>	39
Görsel 1.31. <i>SESC Pompeia Fabrikası, ahşap pencere, Lina Bo Bardi</i>	40
Görsel 1.32. <i>Habitat 67, Moshe Safdie, ...</i>	41
Görsel 1.33. <i>Habitat 67 yaya yolları ve köprüler, Moshe Safdie</i>	42
Görsel 1.34. <i>Habitat 67 yapım aşaması, Moshe Safdie</i>	42
Görsel 1.35. <i>Robarts Kütüphanesi, Mathers ve Haldenby</i>	43
Görsel 1.36. <i>Robarts Kütüphanesi, Mathers ve Haldenby</i>	44
Görsel 1.37. <i>Robarts Kütüphanesi iç mekân görüntüsü, Mathers ve Haldenby</i>	45
Görsel 1.38. <i>Geisel Kütüphanesi, William L. Pereira</i>	46
Görsel 1.39. <i>Geisel Kütüphanesi planı, William L. Pereira</i>	47
Görsel 1.40. <i>Geisel Kütüphanesi, William L. Pereira</i>	48
Görsel 1.41. <i>Salk Biyolojik Araştırmalar Enstitüsü, Louis Kahn</i>	48
Görsel 1.42. <i>Salk Biyolojik Araştırmalar Enstitüsü, Lois Kahn</i>	49
Görsel 1.43. <i>Salk Biyolojik Araştırmalar Enstitüsü su kanalı, Louis Kahn</i>	50
Görsel 1.44. <i>Sam Bell Pavilion, Dale Naegle</i>	50
Görsel 1.45. <i>Sam Bell Pavilion, Dale Naegle</i>	51
Görsel 1.46. <i>Sam Bell Pavilion, sahile inen merdivenler, Dale Naegle</i>	51
Görsel 1.47. <i>Işık Sineması, Yaakov Rechter, Zeev Rechter</i>	53
Görsel 1.48. <i>Işık Sineması akordeon şeklinde olan dış cephe, Yaakov Rechter, Zeev Rechter</i>	54
Görsel 1.49. <i>Işık Sineması, akordeon şeklinde olan dış cephe, Yaakov Rechter, Zeev Rechter</i>	55
Görsel 1.50. <i>Çeyrek Kilometrelik Blok, Avraham Yaski, Amnon Alexandroni</i>	56
Görsel 1.51. <i>Çeyrek Kilometrelik Blok, Avraham Yaski, Amnon Alexandroni</i>	56

Görsel 1.52. <i>Çeyrek Kilometrelik Blok genel görünümü, Avraham Yaski, Amnon Alexandroni</i>	57
Görsel 1.53. <i>Toos Ferdowsi Müzesi, Hooshang Seyhoun</i>	58
Görsel 1.54. <i>Toos Ferdowsi Müzesi beton tavan ve kolonlar, Hooshang Seyhoun</i>	59
Görsel 1.55. <i>Eskan Kuleleri Projesi, Solel Boneh</i>	60
Görsel 1.56. <i>Eskan Kuleleri Projesi, Solel Boneh</i>	61
Görsel 1.57. <i>Seashore Kütüphanesi, Vector Archetects</i>	63
Görsel 1.58. <i>Seashore Kütüphanesi, yapının arka cephe görünümü, Vector Archetects</i>	64
Görsel 1.59. <i>Seashore Kütüphanesi okuma odası, Vector Archetects</i>	64
Görsel 1.60. <i>Seashore Kütüphanesi meditasyon odası, Vector Archetects</i>	65
Görsel 1.61. <i>Shui Kültür Merkezi, West-Line Studio</i>	66
Görsel 1.62. <i>Shui Kültür Merkezi, yapının çatısında bulunan delikli bronz plakalar, West-Line Studio</i>	67
Görsel 1.63. <i>Shui Kültür Merkezi, Yolong Kulesi, West-Line Studio</i>	67
Görsel 1.64. <i>Shui Kültür Merkezi, West-Line Studio</i>	68
Görsel 1.65. <i>Shui Kültür Merkezi iç mekândan bir görsel, West-Line Studio</i>	68
Görsel 1.66. <i>Shui Kültür Merkezi, iç mekândan bir görsel, West-Line Studio</i>	69
Görsel 1.67. <i>Nakagin Kapsül Kulesi, Kisho Kurokawa</i>	70
Görsel 1.68. <i>Nakagin Kapsül Kulesi, yapıda bulunan kapsüllerin dış görünümü, Kisho Kurokawa</i>	71
Görsel 1.69. <i>Nakagin Kapsül Kulesi, Bir Kapsülün iç mekân görünümü, Kisho Kurokawa</i>	72
Görsel 1.70. <i>Nakagin Kapsül Kulesi, Bir Kapsülün iç mekân görünümü, Kisho Kurokawa</i>	72
Görsel 1.71. <i>Kyoto Uluslararası Konferans Merkezi, Sachio Otani</i>	73
Görsel 1.72. <i>Kyoto Uluslararası Konferans Merkezi Bahçesi, Sachio Otani</i>	73
Görsel 1.73. <i>Kyoto Uluslararası Konferans Merkezi, eğimli beton sütunları, Sachio Otani</i>	74
Görsel 1.74. <i>Kyoto Uluslararası Konferans Merkezi, Ana konferans salonu, Sachio Otani</i>	75
Görsel 1.75. <i>Kyoto Uluslararası Konferans Merkezi, dinlenme alanları, Sachio Otani</i>	75
Görsel 1.76. <i>Capitol Kompleksi, Le Corbusier</i>	77

Görsel 1.77. <i>Capitol Kompleksi, Yüksek Mahkeme Binası, Le Corbusier</i>	78
Görsel 1.78. <i>Capitol Kompleksi, Sekreterlik Binası, Le Corbusier</i>	79
Görsel 1.79. <i>Capitol Kompleksi, Meclis Binası, Le Corbusier</i>	79
Görsel 1.80. <i>Capitol Kompleksi, Açık El Anıtı, Le Corbusier</i>	80
Görsel 1.81. <i>Ulusal Kooperatif Kalkınma Şirketi, Kuldip Singh</i>	81
Görsel 1.82. <i>Ulusal Kooperatif Kalkınma Şirketi, Kuldip Singh</i>	81
Görsel 1.83. <i>Ulusal Kooperatif Kalkınma Şirketi, Kuldip Singh</i>	82
Görsel 1.84. <i>Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Behruz Çinici, Altuğ Çinici</i>	84
Görsel 1.85. <i>Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, konferans Salonu, Behruz Çinici, Altuğ Çinici</i>	85
Görsel 1.86. <i>Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, giriş kapısı, Behruz Çinici, Altuğ Çinici</i>	86
Görsel 1.87. <i>Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, iç mekândan bir görsel, Behruz Çinici, Altuğ Çinici</i>	86
Görsel 1.88. <i>Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Behruz Çinici, Altuğ Çinici</i>	87
Görsel 1.89. <i>Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesine genel bakış, Behruz Çinici, Altuğ Çinici</i>	87
Görsel 1.90. <i>Karatepe Aslantaş Açık Hava Müzesi, Franco Minissi, Turgut Cansever</i>	88
Görsel 1.91. <i>Karatepe Aslantaş Açık Hava Müzesi, beton strüktürler, Franco Minissi, Turgut Cansever</i>	89
Görsel 1.92. <i>Karatepe Aslantaş Açık Hava Müzesi, tarihi kalıntıların şekline göre yapılandırılmış saçak, Franco Minissi, Turgut Cansever</i>	89
Görsel 1.93. <i>Karatepe Aslantaş Açık Hava Müzesi, Franco Minissi, Turgut Cansever</i>	90
Görsel 1.94. <i>Karatepe Aslantaş Açık Hava Müzesi, tarihi eserleri koruyan saçaklar, Franco Minissi, Turgut Cansever</i>	91
Görsel 2.1. <i>Case Leme, giriş kapısı, Paulo Mendes da Rocha</i>	97
Görsel 2.2. <i>Case Leme, iç mekân görünümü, Paulo Mendes da Rocha</i>	98
Görsel 2.3. <i>Case Leme, iç mekândan koleksiyon ürünler, Paulo Mendes da Rocha</i>	98
Görsel 2.4. <i>Case Leme, iç mekândan bir görünüm, Paulo Mendes da Rocha</i>	99
Görsel 2.5. <i>Case Leme, iç mekân görünümü ahşap ve betonun bir arada kullanımı, Paulo Mendes da Rocha</i>	100

Görsel 2.6. <i>Case Leme, iç mekânından bir görünüm, Paulo Mendes da Rocha</i>	100
Görsel 2.7. <i>Case Leme, bahçeden bir görünüm, Paulo Mendes da Rocha</i>	101
Görsel 2.8. <i>Patisandhika ve Mitchell tarafından tasarlanmış tropik evin dış görünümü, Patisandhika , Mitchell</i>	102
Görsel 2.9. <i>Tropik ev, Patisandhika, Mitchell</i>	102
Görsel 2.10. <i>Tropik evin iç mekândan görselleri, Patisandhika , Mitchell</i>	103
Görsel 2.11. <i>Tropik ev, iç mekânda ahşap ve betonun uyumu, Patisandhika, Mitchell</i>	103
Görsel 2.12. <i>Tropik ev, beton ve sıcak renklerin bir rada kullanıldığı iç mekân örneği, Patisandhika, Mitchell</i>	104
Görsel 2.13. <i>Tropik ev, iç mekân, Patisandhika, Mitchell</i>	104
Görsel 2.14. <i>Tropik ev, doğa ile uyum halinde olan ahşap mutfak, Patisandhika, Mitchell</i>	105
Görsel 2.15. <i>Özgürlük Tepesi Anıtı, Janez Lenassi ve Şiva Baraga</i>	109
Görsel 2.16. <i>Sutjeska Savaşı Anıtı, Miodrag Živković</i>	110
Görsel 2.17. <i>Üç Yumruk Anıtı, İvan Sabolić</i>	111
Görsel 2.18. <i>Moslavina Halkının Devrimi Anıtı, Podgarić, Dušan Džamonja</i>	112
Görsel 2.19. <i>Çiçek Anıtı, jesenovac, Bogdan Bogdanovic,</i>	113
Görsel 3.13. <i>Anamorphosis, shale, Anne Currier</i>	142
Görsel 3.14. <i>Bildiğim yanıldığımı yetmez serisi, Hasan Numan Suçağlar</i>	142
Görsel 3.15. <i>Mixed-media, Hasan Numan Suçağlar</i>	143
Görsel 3.17. <i>Hatırlanan görüntülerin derlenmesi, Enric Mestre</i>	144
Görsel 3.18. <i>Architecture for the Look, Enric Mastre</i>	145
Görsel 3.19. <i>Architecture for the Look, Enric Mestre</i>	146
Görsel 1.20. <i>İsimsiz, Juan Orti</i>	147
Görsel 1.21. <i>İsimsiz, Juan Orti</i>	147
Görsel 1.22. <i>Bowl up, Ferda Tazeoğlu Filiz (Kişisel Arşiv),2020</i>	148
Görsel 1.23. <i>Wall up, Ferda Tazeoğlu Filiz (Kişisel Arşiv), 2020</i>	149
Görsel 1.1. <i>Kapsül, Serpil Görür (Kişisel Arşiv), 2022</i>	150
Görsel 1.1.1. <i>Kapsül, Serpil Görür (Kişisel Arşiv),2022</i>	151
Görsel 1.2. <i>Yüksek Kuleler, Serpil Görür (Kişisel Arşiv),2022</i>	152
Görsel 1.2.1. <i>Yüksek Kuleler, Serpil Görür (Kişisel Arşiv),2022</i>	153

Görsel 1.3. <i>Küresel Konut, Serpil Görür (Kişisel Arşiv),2022</i>	154
Görsel 1.3.1. <i>Küresel Konut, Serpil Görür (Kişisel Arşiv),2022</i>	155
Görsel 1.4. <i>İki Kule, Serpil Görür (Kişisel Arşiv),2022</i>	156
Görsel 1.4.1. <i>İki Kule, Serpil Görür (Kişisel Arşiv),2022</i>	157
Görsel 1.5. <i>Alçak Konut, Serpil Görür (Kişisel Arşiv),2022</i>	158

GİRİŞ

Sanayi Devrimi'nin gerçekleşmesinin ardından 20. yüzyıla gelindiğinde tüm dünyada teknolojik gelişmeler etkisini göstermeye başladı. 19. yüzyıl öncesi mimarisi Barok, Rokoko gibi süslü abartılı mimarı bakış açısından uzaklaşıldı ve birçok disiplinde olduğu gibi mimarlık alanı da yeni arayışlar içerisine girdi. Teknolojik çağa ayak uydurmaya çalışan mimarlık yeni yapım teknikleri geliştirerek alışlagelmişin dışında yapı örnekleri ve yaklaşımlarda bulundu.

1800'lü yılların sonlarında Sanayi Devrimi'nin getirdiği en önemli sonuçlardan biri seri üretim yapabilen fabrikaların faaliyete geçmesidir. 1903 yılında Almanya'da hazır betonun keşfi ve fabrikalarda büyük miktarlarda üretimi ile inşaat sektöründe önemli bir gelişme yaşandı. Beton dayanım gücü yüksek, kolay bulunan ekonomik bir malzeme olduğu için mimarlık alanında da yeni bir yaklaşım olan Brütalizmin en temel malzemesi haline geldi. Brütalist mimari 20. yüzyıl başlarında mimarlık alanında yer edinmeye çalışsa da ilk önemli örneklerini II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da verdi.

Mimarlık tarihine baktığımız zaman bu dönem modern mimari düşüncelerin katı kurallardan uzaklaşmaya başladığı bir dönem olarak nitelendirilebilir. Brütalizm bu süreçte kabul edilebilir bir yaklaşım olarak benimsendi.

Bu çalışmanın amacı malzeme, form, doluluk boşluk ilkesi, ritim gibi temel tasarım ilkeleri kapsamında Brütalizm ve seramik sanatını bir arada incelemek ve iki farklı malzeme olan beton ve kili aynı çalışma üzerinde kullanmaktır. Bu bağlamda çalışmanın Birinci Bölüm'ünde Brütalizmin tarihi temel özellikleri ve örnek mimari yapılar incelendi. İkinci Bölüm'de Brütalizmin etkin olduğu sanat ve tasarım alanlarına yer verildi. Üçüncü Bölüm'de ise klasik, çağdaş ve endüstriyel seramik sanatında bazı eserler Brütalizm ile bağdaştırılarak yeni bir bakış açısı geliştirilmeye çalışıldı. Çalışmanın son bölümü olan Dördüncü Bölüm'de ise genel araştırma sonucunca tasarlanan kişisel uygulamalara yer verildi.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BRÜTALİZM

Sanayi Devrimi'nin gerçekleşmesi ile pek çok alanda büyük teknolojik gelişmeler yaşanır. Endüstrinin ön planda olduğu bu dönemde toplumsal sınıfların köklü değişimler geçirmesi neticesinde ortaya çıkan fikir ve ürünler ile yeni akımların oluşmasına zemin hazırlanır. Brütalizm; bu süreçte ortaya çıkan mimarlık akımlarından biridir. Özellikle II. Dünya Savaşı sırasında yaşanan yıkımların yeniden inşası sayesinde 1950'lerin başından itibaren mimarlık alanında ilke ve kuralları ile yer edinmeye başlar. Brütalizm gerçeklik, nesnellik ve görünürlük ilkelerini benimseyen ve yeni davranış biçimleri olan mimari bir yaklaşımdır (Uzun, 2015).

1950 ve sonrasında tüm dünyada ekonomik değişimin paralelinde mimarlık konusu da kaotik sayılabilecek gelişmeler yaşanır ve yepyeni mimarlık anlayışı yaratma fikri git gide ön plana çıkmaya başlar. Avrupa'da ortaya çıkan modern mimarlık eğilimleri ile mimaride yalınlık, hız ve işlevsellik işlenerek ön plana çıkarak, geçmiş dönemlerdeki Barok, Gotik gibi süreçlere ait yoğun bezemeler, el yapımı detaylar, ağır strüktürler yerlerini yalınlığa ve fabrikasyon ürünlere bırakır. El işçiliğine olan ilgi azalarak, makineleşmeyle gelen işlevsellik değer görmeye başlar. Rasyonalizm, Fonksiyonalizm, Brütalizm, Pürizm gibi çeşitli akımlar bu yaklaşımlarla şekillenmeye başlar (Özbalta, 2017).

Kelime anlamı olarak Brütalizm, Fransızca kökenli bir kelime olan brüt yani işlenmemiş beton ifadesinden gelir (http-1). Brütalist mimari; Fütürizm'den etkilenecek ortaya çıkan Konstrüktivizm'den esinlenerek, yeni bir bakış açısı fikri ortaya atar. Yapının konstrüksiyon elemanlarını, yapının görsel bütünlüğü içinde kullanarak daha fütürist yapılar ortaya koyan Konstrüktivizm, zaman içinde değişerek pek çok akımın ortaya çıkmasını sağlar ve bu akımlardan biri de Brütalizmdir.

Modern mimari akımlardan biri olan Brütalizm akımında, genellikle yapıların dış fonksiyonel yapısını gösterecek şekilde, taşıyıcı sistemlerinin ve kullanılan

malzemenin anlaşılabilirliği ön planda tutulan tasarımlar amaçlanır. Bu yaklaşım yapının bazen parçalanmış gibi görünmesine bazen de tuhaf bir görünüme bürünmesine sebep olmaktadır. 1920 ve 1930'lu yıllarda inşa edilen yapıların, yapı malzemesini ve tekniğini gizleyerek inşa edilmesinin aksine Brütalizm yapıdaki gizliliğin dışı vurulmasını sağlar. Mimarlar tarafından kabul gören bu akımın asıl amacı, yapının görünür ve anlaşılır olabilmesidir. Aynı zamanda yapılarda teknik mükemmellik kullanmak yerine biçimde doğallık ön planda tutulur. Yapıdan kendi kendine oluşmuşluk hissi, biraz hamlık ve hatta kabalık istenir. Teknolojinin gelişmesi ile taşıyıcı sistemlerin bilinçli bir şekilde sergilenmesi, kullanılan malzemenin yalınlığı ve hamlığı Brütalist üslubun vazgeçilmezi haline gelir.

Sanayi Devrimi'nin ardından endüstrinin gelişmesi ile fabrikalar kurulmaya başlandı. Bu süreçte hazır betonun keşfi yapıldı ve beton üreten fabrikalar kurularak inşaat sektörü için önemli bir gelişme yaşandı. Hazır betonun; 1903 yılında Almanya'da doğmasının ardından, Alman göçmenlerin de etkisi ile çok geçmeden Kuzey Amerika'ya dahi yayıldığı görülür. Bu sayede beton hızla bütün dünyada kullanılabilir bir malzeme haline gelmiştir.

Tarihe baktığımız zaman Brütalizm ilk örneklerini II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da vermeye başlar. Savaşın ekonomik etkileri, tahrip olan şehirlerde zarar gören konutların yeniden inşa edilme durumu hem kısa sürede hem de ekonomik birçok binanın inşasına imkân sağlayan Brütalizm, dönem için kurtarıcı bir akım olarak görülür. Brütalizm Avrupa'da ortaya çıkan ve betonun temel malzeme olarak kullanıldığı, ancak kendi sınırlarını geliştiren bir yaklaşımla çelik ve cam gibi malzemelerin ham hallerini kullanıldığı bir mimarlık akımı olarak tanımlanabilir (Kiremitçi & Kılınç 2016).

Birinci dünya savaşı sonrası ortaya çıkan şehirlerin yeniden inşası sorunu, mimarlık alanında kolay üretilen beton malzemenin önemini arttırmıştır. Bu dönemde mimarlar yaşamsal alanlara beton malzemeyle çözüm ararken; Perret, Le Corbusier gibi bazı mimarlar, geçmiş dönemlere ait Barok, Gotik vb. yoğun bezemeler yerine malzemenin doğal halini yansıtan yalınlık, saflık gibi kavramları desteklediklerini göstermeyi amaçlarlar.

“Le Corbusier, daha 1920’lerde mimarlığı tanımlarken “L’Architecture, c’est, avec des matieres brutes, etablir des rapports entre l’homme et son environnement” (Mimarlık, ham (brüt) malzemeler aracılığıyla duygusal ilişkiler meydana getirmektedir) ifadesinde ‘brüt’ kelimesini kullanmıştır” (Alp, 2019).

İlk olarak 1950 yılında İsveçli Mimar Hans Asplund tarafından kullanılan, 1952 yılında Asplund'un dostu olan üç İngiliz tarafından İngiltere'ye getirilen Neo Brütalist teriminin yerini; kısa süre sonra İngiliz Alison ve Peter Smithson çiftinin çevresinde ortaya çıkan New Brutalism (Yeni Brütalizm) terimi alır. Alison - Peter Smithson çifti, Norfolk'taki Hunstanton Orta Okulu'nu yaparak (1954), Brütalizm akımının ilk örneğini verir (Güntan, 2007) (Görsel 1.1.).

Görsel 1.1. Hunstanton Orta Okulu Alison, Peter Smithson,

Kaynakça: <https://www.sosbrutalism.org/cms/15888801/> (Erişim Tarihi: 17.03.2022)

Biçimsel olarak baş döndürücü boyutlarda olan Brütalist yapılar genellikle tekrarlanan keskin köşeli geometrik şekillere sahiptir. Bu yapılarda malzemenin kullanımıyla birlikte yapısal mantığının da biçimsel ifadede görülür olması gerektiği düşünülür. Brütalizm, oluşturulan yapıların çok amaçlı ve kullanılabilir olmasını savunmanın yanı sıra oluşturulan her mekânın kendine özgü niteliklerinin olmasını da amaçlar. Genellikle Brütalizm etkisi altında tasarlanan yapıların iç mekânları

dışarıdan anlaşılır durumdadır. Brütalizm akımının ana fikri malzemenin saf ve doğal halinin kullanılmasıdır. Böylelikle beton kullanımı dışında; sıva, boya vb. herhangi bir kaplama malzemesi kullanılmaz. Akımın ana malzemesi beton olmasına rağmen bazı yapılarda tuğla, cam, çelik gibi farklı malzemelerin kullanıldığı örnekler görmek mümkündür.

Brütalizm, 20. yüzyılın başlarında kendine bir yer bulmaya başlasa da önemli örneklerini II. Dünya Savaşı sonrası verir. Bu akımın mimaride kabulünün ve yayılımının 50 yıl gecikme göstermesinin genel sebebi; modern mimarlık düşüncelerinin yumuşaması ve Modernist kuralların keskin, katı yaklaşımının azaldığı bir döneme girmiş olmasıdır.

1980'li yıllarda Brütalist mimari etkisini yitirmeye başlar. Fakat son yıllarda mimarlar Brütalizmin devasalık eğiliminden vazgeçerek herhangi bir binada, binayı oluşturan işlevlerin dışarıdan algılanabilme zorunluluğu düşüncesinden uzaklaşmayarak yapılarda geçmişe göre daha yumuşak ve yuvarlak hatlar kullanır. Böylelikle Brütalizm etkisi altında yapılar oluşmaya başlar. Günümüzdeki Brütalist mimari örneklerinde ekstra renk ve daha modern dokunuşlar ile farklı yorumlanmış yapılar kendini gösterir.

1.1. 20. Yüzyıl Mimarlığı ve Brütalizm

Mimarlıkta klasik anlayışın etkisini yitirmesinde en önemli etken Sanayi Devrimi'dir. Sanayi Devrimi'nin yaşanması ile yeni ürünler ve fikirler birçok alanda güçlü ve etkili değişimlere sebep olur. Bu süreçte mimarlık alanında da farklı eğilimler görülmeye başlanır.

19. yüzyıl öncesi dönemlerde mimarlık anlayışı, süsü ve abartıyı seven Gotik, Rönesans, Barok, Rokoko gibi üsluplardır. 20. yüzyılın başlarında teknolojinin gelişmesi ile birçok alanda olduğu gibi mimarlık alanı da yeni olanaklar arayarak çağa ayak uydurmaya çalışır. Teknolojinin sağladığı getiriler ile mimarlık alanı mühendislik ile bir araya gelerek geleceğe sanat, form ve konstrüksiyon aktarır. Böylelikle mimarlık alanı alışlagelmişin dışında yeni yapım teknikleri geliştirerek farklı yaklaşımlar öne sürer. Mimarlığın bu değişimleri yaşamasında en önemli etkenleri cam, demir ve beton gibi malzemelerin üretimi olmuştur (Uzun, 2015).

20. yüzyıl mimarisindeki ilk etkileşimler Fütürizm, Art Deco, Art Nouveau, Arts and Crafts, Bauhaus, Brütalizm ve Expresyonizm akımlarıyla olmuştur. Birçok alanda yaşanan yenilik ve değişimler her şeyde olduğu gibi mimarlık alanında da kendini gösterir. Özellikle Sanayi Devrimi büyük çapta değişiklikler meydana getirir. Buhar gücü kol gücünün yerini alır ve fabrikalar hızla çeşitli malzemeler üretmeye başlar. Bu malzemelerin gelişimi ile mimaride de farklı eğilimler kendini gösterir. Beton ve çelik gibi yeni yapı malzemelerinin mimari alanda kullanılmaya başlanması ile demir yolları, köprüler, büyük garlar inşa edilir ve yeni yapı çeşitleri ortaya çıkar. Böylelikle şehir yapıları değişiklik göstermeye başlar.

“Makineleşmenin simgesi olan hız ve devinim, Fütürizm’in çıkış noktası olmuştur. Mimaride yapıyı büyük bir makine, asansörleri yapı yüzeyindeki dev solucanlar gibi gören, trafiği ise farklı kotlarda metal malzemeden düzenlenmiş yaya yolları ve yürüyen merdivenlerle çözmeyi öneren Fütürizm; modern sanat ve mimarlık anlayışına farklı ve ilerici bir boyut kazandırır (http-2)”.

Konstrüktivizm’de Fütürizm gibi taklitçiliği reddeder sanatsal alanda üretilen ürünlerin zaman ve mekân kavramlarının ön planda olmasını savunarak sanatın günlük yaşam ile bütünleşmesi gerektiğini belirtir.

Fütürizm ve Konstrüktivizm akımları sanatta yaygın uygulama alanı bulamamasına rağmen sanatın birçok disiplinine ve mimariye yeni bir bakış açısı katan önemli akımlar olmuştur. Endüstri çağından etkilenen bu akımlar, konstrüksiyon strüktür birleşmesinden doğacak yeni bir estetiğin, “makine estetiği” kavramının ortaya çıkmasında önemli rol oynar (Biol, 2006).

Sanayi Devrimi ve mimari arasında yaşanan bu değişimler modern mimarlığın temellerini atar. 20. yüzyıl mimarisi geçmişte olan süsleme üsluplarından arınmış ve kaynağını gelecekte arayan bir üslup haline gelmiştir. Böylece 19. yüzyıl mimarisi kendine yeni bir üslup ararken daha öncesinde hâkim olan Barok, Rokoko, Rönesans, Gotik gibi akımların etkilerini yitirmesine şahitlik eder.

1.2. Brütalizm’in Biçimsel Özellikleri

Brütalist yapıların biçimsel özelliklerinde malzeme, fonksiyon ya da taşıyıcı elemanların anlaşılır olması gerekir. Spesifik olarak Brütalist yapılarda taşıyıcı

sistem, gizlenmesi gereken bir öge olarak kabul edilmez aksine tasarıma ait bir öge olarak gösterilir. Brütalist olarak tanımladığımız yapıların belirgin biçimsel özelliklerinden biri olan keskin hatlara sahip geometrik formları sıklıkla görülür.

Brütalist mimari yapılar genellikle geometrik yapıların tekrarından oluşur. Böylelikle kolay ve hızlı üretilebilen, benzer ölçülerde, kararlı örüntülerden uzaklaşmayan yapılar oluşturulabilmektedir. Kullanılan ana malzeme ham betondur. Beton kaplama malzemeleri ile kaplanmadan sade ve yalın halde bırakılır. Beton yüzeyler kalıp sistemi kullanılarak oluşturulur yapının taşıyıcı sistemleri ve içyapısal özellikleri gizlenmeden açıkça ifade edilir.

Brütalist yapıların biçimsel temel ilkeleri;

- Devasa Brütalist yapılar, ağır dokulu, ham betondan oluşmuş, pürüzlü, bitmemiş yüzeylerden oluşur.
- Keskin hatları olan, açılı, basit, birbirini tekrar eden geometrik şekiller sıklıkla görülür.
- Yapıda bulunan havalandırma boruları, elektrik hatları gibi tesisatlar gizlenmeden gösterilebilir olur.
- Yapılarda taşıyıcı sistem, gizlenmesi gereken bir öge olarak kabul edilmez aksine bu sistem belirginleştirilerek vurgulanır ve tasarım bileşenlerine ait bir bileşen olarak sergilenirler.
- Yapılardan teknik mükemmellik yerine daha çok doğallık, kendi kendine oluşmuşluk hissi hatta hamlık, malzemenin yalınlığı gibi özellikler Brütalizmin üslubu olarak benimsenir.

Genel olarak; Brütalist yapılar benzer biçimsel özellikler gösteren bir tutuma sahiptir. Betonda kullanılan kumun, yapıda bulunan ahşabın ya da metalin işlenmeyerek ham halde bırakılması estetik algıdan çok malzemeye olan saygıdan kaynaklıdır. Devasa boyutlarda üretilen Brütalist yapılar kaba ve hantal görünümün aksine yapının işlevselliği hep ön planda tutulmuştur. Süslü ifadelerden uzak yalın bir tasarım anlayışı olan bu akım modern çağa ayak uyduran önemli örnekler vermiştir.

1.3. Brütalist Yapılarda Malzemeler ve Kullanımları

Brütalist yapılarda ana malzeme beton olarak bilinir. Çimento, beton ve betonarmenin keşfi 19. yüzyılda ortaya çıkar. Çimentonun oluşumu; kalker taşı, kum, çakıl gibi malzemelerin yüksek dereceli fırınlarda pişirilerek ardından bu karışıma bağlayıcı özelliği olan alçı taşı eklenmesi sonucu elde edilir. Toz halinde olan çimento su ile karıştırıldığında reaksiyona girerek sertleşen bir malzeme haline gelir (Kapkaç, 2013).

Çimento beton oluşumunda kullanılan en önemli bağlayıcı malzemedir. Çimento ve betonun kullanım alanları birbirinden farklıdır, çimento zemin kaplamalarında, pürüzlü yüzeylerin düzeltilmesinde dolgu malzemesi olarak kullanılmaktadır. Beton yapı oluşumunda temel bir malzemedir. Beton, kum çakıl gibi malzemelerin çimento ile karışması sonucu elde edilmektedir. Beton karışımında doğal çakıl ve kum kullanımı dışında beyaz ya da renkli çakıl ve kumlar kullanılabilir. Mermer, granit, kuvars, renkli cam seramikler gibi doğal hammaddeler kullanılarak renkli betonlar da elde edilebilmektedir.

İnşaat sektöründe kullanılmasının dışında yüzey kabartmalarında, heykel alanında, iç mimari ya da şehir mobilyalarında kullanılabilen bir malzeme olarak bilinmektedir. Plastik bir malzeme olan beton kalıp teknikleri kullanılarak mimaride farklı tasarımların oluşumuna da imkân sağlamaktadır. Böylece yapılara heykelsi etkiler görebilmek mümkündür

Betonarme ise çekme ve eğilme dayanımını arttırmak için betonun içerisine demir çubuklar yelleştirilmesi ile oluşturulmaktadır. Birbiri ile bağlantılı olan çimento, beton ve betonarme Brütalizmin en önemli malzemeleri olmasının yanı sıra yapı inşasında vazgeçilmez malzemeler olarak bilinmektedir.

II. Dünya Savaşı sonrası hızlı bir yeniden yapılanma sürecine giren Avrupa'nın betonu şekillendirilmesi kolay, dış faktörlere dayanıklı, ucuz ve ilk bulunduğu zamana göre teknolojik sayılabilecek bir malzeme olarak kabul etmektedir.

Betonarme sayesinde ince kesitlerde kolonlar, büyük boşluklu yüzeyler, kalıp sistemi ile kolaylıkla oluşturulabilir. Bunun yanı sıra yüksek dayanımı olan

betonarme sayesinde mimarlar ve mühendisler tasarladıkları yenilikçi geometrik yapılar inşa etme imkânı bulurlar.

Beton Brütalizmde sadece yapısal bir malzeme olarak değil aynı zamanda bir bitiş elemanı olarak da uygulanır. Brütalist yapıların dış ve iç yüzeylerinde bitiş olarak herhangi bir kaplama malzemesi, süs ve boya gibi unsurlardan kaçınılır. Bunun yerine betonun ham dokusu vurgulanır.

Brütalizmin tüm bu etki ve kullanım alanları düşünüldüğünde beton ve betonarme kullanımının yarattığı teknik imkanlar ve yapısal özelliklerinin yanı sıra tasarımın bütünlüğünde de bir estetik değer ortaya koyar.

Beton yapı malzemesi olarak önemini günümüzde de devam ettirir. Çekme dayanımının aksine basma dayanımı oldukça yüksek olan beton, bu tip yüklemelerin dominant olduğu inşaat sektöründe hala en çok kullanılan yapı malzemesidir.

Birçok Brütalist yapıda beton ile birlikte tuğla, çelik, cam, ahşap gibi ek malzemeler sıklıkla kullanılır. Bu malzemeler inşaat sektöründe temel yapı malzemeleri olarak bilinir. Brütalist yapılarda tuğla çelik ahşap gibi malzemelerin kullanımı gizlenmez hatta olduğu gibi bırakılarak Brütalist akımın temel ilkesi olan hamlik hissi desteklenir.

Tarihe baktığımız zaman ahşabın yapı sektöründe kullanımı çelik, tuğla ve betondan çok daha eskidir. İlk çağlarda barınak yapımında taşıyıcı eleman olarak kullanılır. Doğada kolaylıkla bulunabilen ve işlenebilen ahşap Sanayi Devrimi'nin gelişimi ile yapı sektöründe kullanılan yeni malzemelerin üretilmesi sonucu değerini yitirmiştir. Beton ve betonarme ahşaba karşı yapısal dayanım üstünlüğüne ek olarak ciddi bir alevlenme direncine sahiptir. Ahşap yapıların en büyük sıkıntısı olan yangın, beton yapıların inşa edilmesi ile son bulur (Çalışkan, Meriç & Yüncüler 2019).

19. yüzyılda Sanayi Devrimi'nin etkisi ile ahşabın kullanımının azalmasının hemen ardından 20. yüzyılın başlarında sanayinin gelişmesi, sömürgeciliğin artışı ile devletlerin silahlanmaya başlaması sonucu çeliğin ana kullanım alanı silah üretimi olmuştur. Böylece ahşap tekrar yapı malzemesi olarak önemli bir hal alır. Ahşabın kullanım alanları ve fiziksel özellikleri farklılaştırılarak çivi, vida gibi ek

malzemelerle birleşim elemanları değiştirilir. Dış etmenlere karşı korunaklı olması adına cila yöntemi uygulanır.

Ahşap Brütalist mimaride estetik amaçlı kullanılmasının yanı sıra betonun şekillendirilebilmesi için kalıp sisteminde de kullanılan bir malzemedir. Ahşap kolaylıkla bulunabilen ucuz bir malzeme olduğu için kalıp sistemine uygundur.

Ahşap kalıba dökülen betonun dış yüzeyi, ahşabın dokusu nedeni ile pürüzlü bir hal alır. Brütalist yaklaşımda oluşan bu pürüzlü ve dokulu yüzey temizlenmez ve ham hali ile bırakılır. Bu dokular Brütalizmde yapının iç ve dış yüzeyinde biçimsel özellik olarak tercih edilir.

Brütalist mimaride sıklıkla gördüğümüz bir diğer malzeme çeliktir. 18. yüzyılda Sanayi Devrimi sonrası demir üretimi oldukça önemli bir hal alır ve yapı sektöründe de kendini gösterir. İlk olarak köprü yapımında kullanılan demirin, ısıtma işlemi sonrası süzülmesiyle dökme çelik üretimi sağlanır. Yapı sektörü için kolay şekillendirilebilen çekme ve germe dayanımı yüksek olan bu malzeme yapı inşasında taşıyıcı sistemler olarak kullanılır. Aynı zamanda inşa süresi kısa olan çelik yapılar üretilmeye başlanır. Çeliğin yapı sektöründeki diğer bir önemi, betonun içerisinde kullanılarak betonarmenin oluşumunu sağlamasıdır. Brütalist mimaride daha çok taşıyıcı sistemlerde kullanılan çelik, gizlenmeden tasarımın bir parçası olarak sergilenmektedir. Ayrıca kaba görünüme sahip olan Brütalist yapıların bazılarında hızlı üretilen çelik alanlar görmek mümkündür.

Cam, mimaride vazgeçilmez bir diğer malzemedir. Kum soda ve kirecin belli bir ısı altında karışımı sonucu şeffaf ve sert bir hale geldiği gözlenir. İnsanlık tarihinde çok eski bir malzeme olarak bilinir. İlk olarak mücevher, bardak gibi eşyaların yapımında kullanılan cam hayatımızın vazgeçilmez bir parçası olur. Düz cam, üretiminin keşfi ardından yapı malzemesi olarak kullanılmaya başlanır. Yapı alanlarında kullanılmaya başlanmasının sebebi saydam olması ve gün ışığını yaşam alanlarında kullanabilme imkânı sağlamasıdır. Sert ve saydam olan cam kimyasal etkileşimlere dayanıklı bir malzemedir. Sanayi Devrimi sonrasında büyük boyutlarda ve pürüzsüz halde üretilen cam iç mekanlarda dekoratif anlamda da kullanılır. Savaş sonrası üretilen Brütalist yapılar bol ışık alabilen havadar konutlar olarak üretilmek istenir. Devasa boyutlarda üretilen Brütalist yapılarda büyük

alanların iç mekanlarını bölme amaçlı cam kullanılır. Mimarlar geniş cam alanlar kullandıkları tasarımlarında yapının, günün farklı saatlerinde gün ışığı ile etkileyici oyunlar sergilemesine olanak sağlar (Altinkaya & Özgen, 2004).

1.4. Avrupa’da Brütalizm

Brütalizmin bir mimarlık akımı olarak benimsenmeye başlanmasının en önemli sebeplerinden biri I. ve II. Dünya Savaşlarıdır. Sanayi Devrimi sonrasında hammadde ve pazar bulmak için çabalayan yeni endüstriyel dünyada meydana gelen iki büyük küresel savaş, özellikle Avrupa’yı derinden sarsıp yıkıma uğrattır. Savaş sonrasında başlayan yeniden inşa süreci ve ekonomik değişim ile bağlantılı olarak mimari açıdan da yenilikçi gelişmeler yaşanır.

Batı toplumlarında 19. yüzyılda yaşanan Sanayi Devrimi ile birlikte tarıma dayalı geleneksel toplumlar köklü değişimler geçirir. Bununla birlikte sanat anlayışında da kaçınılmaz değişimler gözlemlenir. Sanayi Devrimi’nin sonrasında ortaya çıkan belirgin teknolojik gelişmeler sayesinde, geleneksel üsluplardan etkilenmemiş mimari anlayışlar ortaya çıkmaya başlar. Ayrıca Dünya Savaşları sonrası, dönemin getirdiği koşullar ve yeniden yapılanma ihtiyacı yeni mimari akımları önemli ölçüde etkiler. II. Dünya Savaşı sonrası ciddi seviyede hasar alan şehirler ve tamamen yıkılan binaların oluşturduğu boşlukların doldurulması yeni mimari akımların şekillenmesini tetikler. Bunların en önemli örneklerinden biri de Brütalizmdir.

Brütalizmin öne çıkmasının yegâne sebeplerinden biri kullanılan ana malzeme olan betonun ucuz olmasıdır. 20. yüzyılın başında ortaya çıkan ve kısa sürede seri üretimi yapılmaya başlanan hazır beton sayesinde, yıkıma uğrayan şehirlerin yeniden inşası kısa sürede gerçekleştirilir (Erdemir, 2016)

Malzeme ucuzluğunun yanı sıra Brütal mimarinin sadece barınma sorununu çözmesiyle kalmayıp, komple bir toplu yerleşim çözümü olarak ortaya attığı fikirler de savaş sonrası ekonomide benimsenmesine önemli katkı sağlar. Hızlı yeniden yapılanma ve şehirleşme ihtiyacı, savaş sonrası oluşan toplumsal gereklilikler, barınma eksikliği gibi temel ihtiyaçları ancak; hızlı, kolay ve maliyeti düşük bir şekilde üretilebilen yapıların karşılayabileceği düşünülür. Özellikle Avrupa’da inşası

zahmetsiz, geleneksel estetik kaygılardan uzak ve toplu yaşamı destekleyici işlevleri bir araya getiren yapıların oluşması önemsenir. Ayrıca teknolojik gelişmeler sırasında oluşan rasyonel modern akımlar ilgi görmeye başladığından, Brütalist yapılar da bu ortamda kendilerine alan bulmuştur.

Savaş sonrası ekonomik ve toplumsal ihtiyaçların mimariyi şekillendirdiği Avrupa’da Brütalizmin en önemli örnekleri İngiltere, Fransa, İspanya, İtalya ve İsveç’te görülür.

1.4.1. Birleşik Krallık

Tüm Avrupa’da olduğu gibi II. Dünya Savaşı’nın İngiliz mimarisinin yeniden yapılanmasında büyük etkisi oldu. Savaş sırasında belli başlı İngiliz şehirlerinin bombalanması, savaş sonrası yıllarda konut sıkıntısı yaşanması sorunu, önemli sayıda insan için yaşam alanı oluşturmak adına toplu konutlar inşa edildi. Bu süreçte birçok mimarî akım ortaya çıktı fakat ekonomik sıkıntılar ve gerekli acil yapılaşma düşüncesi Brütalizmi yaygın hale getirdi. Brütalist tarzda en çok kütüphaneler, mahkemeler, toplu konutlar ve belediye gibi kurumsal binaların tasarımında örnekler verdi (Yaman, 2020).

1950’lerden itibaren ilk örneklerinin görülmeye başlandığı ve dünyada da bu konuda öncü olan Birleşik Krallık, hâlâ ayakta olan en ikonik Brütalist yapılardan olan Balfron ve Trelick Kulelerine ev sahipliği yapmaktadır.

Erno Goldfinger tarafından tasarlan Balfron Kulesi (The Balfron Tower) Londra’da 1963 yılında inşa edilir. 27 katlı yapı, 84 metre uzunluğu ile etrafındaki yapılara göre oldukça yüksektir. Yapı, konut ve servis kısmı olmak üzere iki ana hacimden oluşur (<http-3>) (Görsel 1.2.).

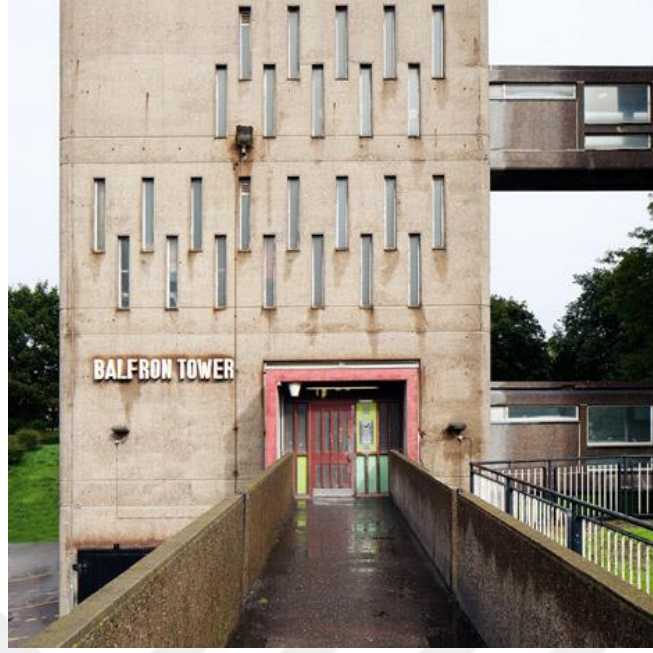

Görsel 1.2. Balfon Kulesi, Erno Goldfinger

Kaynakça: <https://bestlj.ru/101919-KHujasse-postroili-v-Londone.html/> (Erişim Tarihi: 17.03.2022)

Balfon Kulesi'nin ana girişı servis kısmında bulunan beton bir köprüyle sağlanmaktadır. Nispeten küçük hacme sahip olan servis kısmında merdivenler ve asansörler bulunmakla beraber yapı sakinleri için çamaşırhaneler ve çöp boşaltma kanalları gibi hizmet alanları bulunmaktadır.

Servis kulesindeki ince uzun pencerelerle aydınlatma alanları bulunmaktadır. Yer çekiminden faydalanmak adına servis kulesinin en yüksek kısmına kazan dairesi yerleştirilerek su akışında pompa ihtiyacı en aza indirgenir (Görsel 1.3.).

Görsel 1.3. Balfon Kulesi servis kulesi girişi, Erno Goldfinger

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/balfron-kulesi/> (Erişim Tarihi: 17.03.2022)

Diğer ana kısım olan konut bölümü ise 146 haneye ev sahipliği yapmaktadır. Hanelere erişim ise dolaylı bir şekilde, servis kulesinden üç katta bir bulunan köprülerle sağlanmaktadır. Bu köprülerden konut kısmına varıldığında konut sakinlerini diğer katlara yönlendiren merdivenler bulunmaktadır. Bu sayede tüm katlarda yapının tüm genişliği boyunca uzanan hacimler oluşmuştur (http-4).

Balfon Kulesi'nin genel görünümünü, Brütal mimarinin temel yapıtaşlarından biri olan yapısal beton kullanımının dışa vurumu gözlemlenmektedir. Beton kullanımıyla elde edilen dikeylik ve buna kontrast oluşturan balkon ve cam çerçevesi olan yatay bantlar bir arada kullanılır.

Goldfinger'in konut mimarisinde 1960'larda yaptığı bu deneysel yaklaşım ile Avrupa'ya Brütalizmin en belirgin örneklerinden birini kazandırmıştır.

Goldfinger ait bir diğer tasarımı olan ve yine Londra'da bulunan Trellick Kulesi (Trellick Tower), Brütalist mimari için en önemli örneklerden biridir. Yapı 1972'de sosyal toplu konut projesi olarak inşa edilmiştir. 100 metreye yakın yüksekliği ve Brütalist karakteri ile Batı Londra'nın karakteristik yapılarından. Yapı, yüksek apartman blokları devrinin olumsuz sosyal sonuçları nedeniyle popülerliğini yavaş yavaş kaybetmeye başladığı bir dönemde tamamlanır. Kule,

birbirinden farklı fakat ortak noktaları olan işlevlere sahip iki hacimden oluşmaktadır. Ana hacimde yerleşim alanları bulunurken, kütesel olarak daha ince olan servis kulesi her üç katta bir ana kütleyle bağlanmaktadır. Servis kulesinde merdivenler, asansörler ve mekanik odalar yer almaktadır. Hizmet alanının konutlardan ayrılmasının yanı sıra yapının en benzersiz özelliklerinden biri de dairelere girme yöntemidir. Dokuz farklı tipte bulunan iki katlı daireler, ana kuleye ve servis kulesine bağlanan her üç katta yer alan ana girişler ile sağlanır (http-5) (Görsel 1.4.).

Görsel 1.4. Trellick Kulesi, Erno Goldfinger

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/balfron-kulesi/> (Erişim Tarihi: 17.03.2022)

Trellick Kulesi'nin Brütalist kimliği, dış cephesinde kullanılan çıplak beton yüzeyler ile belirgin bir şekilde vurgulanır. Ayrıca yapının dış cephesinde bulunan dikey ve yatay elemanlar oldukça sade bir şekilde ön plana çıkmaktadır (Görsel 1.5.).

Görsel 1.5. Trellick servis kulesi, Erno Goldfinger

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/trellick-kulesi/heals-made-in-london-goldfinger-factory-3/>
(Erişim Tarihi: 17.03.2022)

Birleşik Krallıkta Balfron ve Trellick Kulelerinin yanı sıra Londra Milli Tiyatrosu (London's National Theatre), Birmingham New Street İstasyonu Sinyal Kutusu (New Street Station Signal Box), Doğu Anglia Üniversitesi (University of East Anglia), Clifton Katedrali (Clifton Cathedral), Liverpool Büyükşehir Katedrali (Liverpool Metropolitan Cathedral) gibi birçok Brütalist yapı mevcuttur.

1.4.2. Fransa

Brütalizm ortaya çıkmasını sağlayan en önemli akımlardan biri olan Modernizm, 19. yüzyılda Fransa'da gelenekselliğe bir tepki olarak doğmuştur. Modernizmle birlikte Sanayi Devrimi, Dünya Savaşları ve teknolojik gelişmeler, içinde Brütalizmin de bulunduğu çeşitli mimari akımları önemli ölçüde etkilemiştir.

Mimarların birçoğu, savaş sonrası yeniden yapılanma döneminde en uygun yapı malzemesi olarak bilinen betonu kullanmaya başlamıştır. Aynı zamanda malzemenin uyumu ile kombinasyonlar yapılarak farklı mimari form denemeleri ve mekân oluşumları sağladı.

Fransa’da Brütalizmin akla gelen en önemli örneklerden biri, Brütalist mimarının öncülerinden sayılan Le Corbusier’nin eseri olan Unite d’habitation / Barınma Ünitesi’dir (Görsel 1.6.).

II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan barınma ihtiyacı, dönemin mimarlarını toplu konut tasarlamaya yönlendirmiştir. Brütalist mimari ise yapım kolaylığı ve ucuzluğu sayesinde toplu konut projelerinde ön plana çıkmaktadır. Brütalist akımın öncülerinden ünlü Fransız-İsviçreli (İsviçre asıllı Fransız) Mimar Le Corbusier’nin bu soruna karşı ürettiği mimari bir çözüm projesi, Marsilya’da II. Dünya Savaşı sonucunda evsiz kalan Fransız vatandaşlarına yeniden yaşam alanı yaratmak için tasarlanır ve yapımı 1952’de tamamlanmıştır (http-6).

Görsel 1.6. Unite d’Habitation, Le Corbusier

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/unite-dhabitation/> (Erişim Tarihi: 17.03.2022)

Unite d’Habitation toplu konutlara ve yaşama karşı olan algıyı önemli ölçüde değiştirir. Yapı tasarlanırken yalnızca barınma amaçlı bir sığınak vermek yerine, insanların sosyalleşebilecekleri alanlar da düşünülerek yapıya dahil edilir. Bu bağlamda yapının devasa çatısı, toplu konutta kalan bireylerin kullanabileceği bir bahçeye dönüştürülür (Görsel 1.7.).

Görsel 1.7. Barınma Ünitesi çatı katı, Le Corbusier

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/unite-dhabitation/> (Erişim Tarihi: 17.03.2022)

Yapıda toplu konut dışına olan bağımlılığı azaltmak adına bahçe dışında anaokulu, yüzme havuzu, spor salonu, küçük dükkanlar, revir, otel gibi sosyal alanlara yer verilmiştir. Le Corbusier'ın tasarladığı bu yapının içerisinde bahsedilen öğeleri katarak ayrı ve bağımsız bir şehir ve ortak yaşam algısı yaratmak istediği açıkça gözlemlenir.

Habitat özellikle yapıldığı dönem ele alınırsa, devasa bir toplu konut olarak değerlendirilebilir. Yapı, 337 daireden oluşmakta ve 1600 kişi barındırabilmektedir.

Yapı biçimsel olarak incelenirse, yapıyı taşıyan devasa kolonlar çıplak bırakılarak Brütalist mimarinin en belirgin özelliği yansıtılmaktadır. Cephe elemanları ve döşemeler ise brüt betondan oluşturulmuş ve pürüzlü haliyle sergilenmektedir (http-6) (Görsel 1.8.).

Görsel 1.8. Barınma Ünitesi masif kolonlar, Le Corbusier

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/unite-dhabitation/> (Erişim Tarihi: 17.03.22)

Unite d'habitation benzeri toplu konut projeleriyle kıyaslandığında iç mekân kurgusu oldukça tekil bir tasarıma sahiptir. Yapıda her üç katta bir ana sokak denilen koridorlar mevcuttur. Kesitten bakıldığında bu koridoru kapsayan iki adet dublex daire bulunmaktadır. Aynı düzlükte olan koridorlar ise bir cephedeki dairelerin alt katına ulaşım sağlarken diğer cephede bulunan koridor dairelerin üst katına ulaşım sağlamakta ve böylece her dairenin iki giriş kapısı bulunmaktadır. Bu düzen tüm katlar ve koridorlarda tekrarlanmaktadır. Bu sayede yapı geleneksel sayılan koridorun her iki tarafından ulaşılan tek katlı çözümlerin dışına çıkmayı başarmıştır.

Görsel 1.9. Barınma Ünitesi iç mekân görünümü, Le Corbusier

Kaynakça: https://it.m.wikipedia.org/wiki/Pagina_principale/ (Erişim Tarihi: 17.03.2022)

Le Corbusier, bu yapıda çelik ve cam gibi malzemeyi tamamen çıplak bırakarak, binanın tamamına modern ve Brütalist bir görünüm katmayı başarır (http7) (Görsel 1.9.).

Fransa'daki Brütalist mimariye bir diğer örnek, Paris'in en önemli sanat merkezlerinden biri olan Centre Georges Pompidou gösterilebilir. Yapının tasarımı İtalyan Mimarlar Piano ve Rogers'ın tarafından gerçekleştirilir. Yapımı 1977 yılında tamamlanır. Centre Georges Pompidou, brütalist mimari için önemli bir eser olmasının yanı sıra Fütürizm akımını da temsil etmektedir. Bu sayede modern kültürel mekanlar için de önemli bir örnek olur (http-8) (Görsel 1.10.).

Görsel 1.10. Centre Georges Pompidou, Renzo Piano, Richard Roger

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/centre-pompidou/> (Erişim Tarihi: 17.03.2022)

Yapı, dönemi baz alındığında diğer mimari yapılara göre ciddi farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklardan en belirgin olanları, yapının iç kısmındaki katlarda herhangi bir kesinti olmaması ve taşıyıcı sistem elemanlarının dizilimidir. Bu bağlamda bir kültür merkezi olarak faaliyet gösteren yapı, sergilenen etkinliğe göre iç kısmı istenildiğini gibi bölmelere ayrılabilir şekilde tasarlanmıştır. Yapı da çıplak bırakılan çelik ve cam öğeleri ile dikkat çekmektedir. Servis ve hava dolaşım sistemleri yapının dışına yerleştirilmiş bu sayede Fütüristtik bir tarzı simgelemiştir. Dönemin diğer örneklerinden bu yönü ile farklılık göstermektedir.

Yapının bütününde çelik yapısal elemanlar, yapının açıklığı boyunca da makas kirişler yekpare bir şekilde kullanılır. Bu makas kirişler yaklaşık 45 metre uzunluğunda olup, yapının en dışındaki kolonlara “gerberette” denilen kalıp döküm beton ve pimden oluşan bir sistemle bağlanır. Bu sayede yapının iç kısmında makas kiriş uzunluğu boyunca olan bir alanda kolon kullanılmamasını sağlamıştır. İç mekân tasarımının serbest bir şekilde kullanılmasına olanak tanır. Bu yapısal konfigürasyon sayesinde binanın iç kısmında kolonsuz 50 x 170 metre boyutlarında bir alan oluşur. Ayrıca bu alanın serbestliğini arttırmak adına, havalandırma sistemleri, asansör ve merdiven gibi servis sistemleri binanın dış cephelerine taşınmasına olanak sağlamıştır (http-8) (Görsel 1.11.).

Görsel 1.11. Centre Georges Pompidou servis elemanları, Renzo Piano, Richard Roger

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/centre-pompidou/> (Erişim Tarihi: 17.03.2022)

Birçok açıdan dönemin radikal ve Fütüristtik en önemli örneklerinden biri olarak değerlendirilen Centre Georges Pompidou, yapımı tamamlandığı yıllarda

Parisliler tarafından pek benimsenmemiştir. Kentin tarihi dokusunun hiç bozulmadığı bir alanın hemen yanı başında kurulan bu yapı, kent sakinleri tarafından bu dokuya hiç uymadığı düşünülmektedir. Daha sonraları modern mimarinin en önemli simgelerinden biri olarak kabul edilmiştir.

Brütalist açıdan bakıldığında, çıplak kolonlar ve servis elemanlarının dış cephelere konulması en belirgin Brütalist mimari özelliklerinden biridir. Brüt betonun domine ettiği diğer Brütalist yapılardan farklı olarak beton kolonların azlığı ve buna kontrast olarak çelik yapısal elemanların fazlalığı dikkat çekmektedir. Ayrıca havalandırma sistemlerinin de dış cephelerde sergilenmesi Brütalist bir tasarımın bütünlüğünü sağlar.

Unite d'habitation ve Centre Georges Pompidou gibi önde gelen örnekler vermek istenirse, La Grande-Motte, Chapelle de Notre-Dame du Haut, Beziers'deki Deveze Mahallesi, Bordeaux'daki Meriadeck Mahallesi gibi yerler Fransa'daki önemli Brütalizm yapılarıdır.

1.4.3. İspanya

Sanayi Devrimi sonrası Avrupa'da meydana gelen mimari hareket ve akımlar İspanya'da da etkilerini göstermeye başlar. Sanayi Devrimi sırasında, demir ve camın bina inşaatı için ana malzemeler olarak kullanılması, Avrupa'nın geri kalanında olduğu gibi İspanya için de öncelik haline gelir. Bu malzemeler özellikle tren istasyonları, kış evleri, endüstriyel binalar ve sergi alanları için kullanılmaya başlanır.

Birçok Avrupa ülkesinin aksine, İspanya II. Dünya Savaşı'na katılmaz. Fakat birkaç yıl öncesinde olan iç savaş büyük bir yıkım getirir. İspanya'da Brütalizm diğer Avrupa ülkelerindeki keskin ve dörtgen hatlardan farklı olarak daha doğal ve yuvarlak şekillerde görülür. Bu durum aynı zamanda Organisizm veya Organik mimari olarak da isimlendirilir. En önemli örnekler Madrid ve Barselona'da görülmektedir. Bunların arasında en ünlüsü Beyaz Kuleler olarak nitelendirilebilir (<http-9>) (Görsel 1.12.).

Madrid'de bulunan Beyaz Kulelerin yapımı 1969 yılında tamamlanır. Zamanının en karmaşık ve modernist beton yapılarından biri olarak kabul edilir.

Görsel 1.12. *Beyaz Kuleler, Francisco Javier Sáenz de Oiza*

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/torres-blancas/> (Erişim Tarihi: 17.03.2022)

Francisco Javier Sáenz de Oiza tarafından tasarlanan bu yapı 1974'te Avrupa Mükemmeliyet ödülüne laik görülmüştür. Bu yapı Brütalizm klasik çizgilerden uzak daha dairesel ve yuvarlak hatlar kullanılarak tasarlanmıştır. Böylece yapı, konut mimarisinde geleneksel çizgilerinden sıyrılarak farklı bir yaklaşıma bürünür ve Organisizm'in en önemli örneklerinden biri halini almıştır. Aynı zamanda yapı Madrid'de şehrin mimari bir simgesi olarak anılır.

Torres Blancas'ın genel hatları, silindirik formların üst üste kullanılarak hacimlenmesi ile oluşur. Bu sayede Torres Blancas'ın iç ve dış mekanları klasik yapılardan farklı olarak kıvrımlı ve estetik bir algı yaratır. Ana silindirik formların birleştiği noktalarda ise dairesel balkonlar kullanılarak tasarımın bütününe dairesellik etkisi verilir. Torres Blancas'ın ortasında, hava dolaşımı için kullanılan ve spiral bir merdivenle donatılmış dairesel bir kule bulunur. Genel olarak brüt betondan yapılan Torres Blancas'ın balkonlarında kullanılan ahşap paneller sayesinde daha yumuşak bir görünüm sağlanmıştır (http-10) (Görsel 1.13.).

Görsel 1.13. *Beyaz Kuleler ahşap paneller, Francisco Javier Sáenz de Oiza*

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/torres-blancas/> (Erişim Tarihi: 17.03.2022)

Barselona’da ilgi çeken bir diğer Brütalist yapı asıl mesleği heykeltıraş olan Xavier Corberó tarafından tasarlanan Labirent Ev (Labyrinth House) dir. Corberó’nun kendi için tasarladığı bu yapı 1968’de başladı ve 2008 yılında inşası tamamlanmıştır (Görsel 1.14.).

Görsel 1.14. *Labirent Ev, Xavier Corberó*

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/casa-sublim-xavier-corbero/> (Erişim Tarihi: 17.03.2022)

Büyük bir araziyi kaplayan bu tasarım toplamda 9 ayrı yapıdan oluşur. Bu yapılar birbirinden farklı yüksekliktedirler. Genel yapı olarak üst üste konulmuş kemerli beton bloklardan oluşan heybetli bir heykele benzemektedir. Sanatçı kullanılan beton, ahşap gibi yapı malzemelerini kendi doğallığında bırakmak

istemiştir. 9 ayrı parçadan oluşan bu projenin orta kısmında 6 katlı bir avlu bulunur. Sanatçı bu kuleyi yaşam alanı olarak kullanmıştır (Görsel 1.15.).

Görsel 1.15. Labirent Ev detay görünüm, Xavier Corberó,

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/casa-sublim-xavier-corbero/> (Erişim Tarihi: 17.03.2022)

Yapının içerisinde galeri, yaşam alanları ve atölyeler bulunmaktadır. Bu mekanlarda sanatçı kendi tasarımlarını ve koleksiyonlarını sergilemektedir. Büyük kemerli pencereler sayesinde günün farklı saatlerinde ışık gölge oyunları ile yapının içerisinde bulunan eserler etkili bir görünüme bürünmektedir (http-11) (Görsel 1.15).

Ensamble Studio tarafından tasarlanmış Hemeroscopium Evi'nin tasarımı yaklaşık olarak 7 yıl sürmüştür. İnşası oldukça kısa sürede 2008 yılında tamamlanır. Kısa sürede yapının tamamlanmasındaki en önemli faktör prefabrik elemanlar ve sistemlerin çokça kullanılmış olmasıdır (Görsel 1.16.).

Görsel 1.16. Hemeroscopium Evi, Ensemble Studio

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/hemeroscopium/> (Erişim Tarihi: 17.03.2022)

Yapıya genel olarak bakıldığında strüktürünün stabil gözükmeyen ve dengede olmayan bir hâli hissettirilmek istenir. Büyük yapısal elemanların bir yığın edasıyla üst üste konumlandırılmasıyla sarmal bir yapı ortaya çıkar ve bu sarmal yapı tek bir destek ve ana kirişten türemiştir. Bu sayede az miktarda olan destek elemanları, yapının şeffaflaşmasını sağlamaktadır. Yukarı katlara çıkıldıkça strüktürün azaldığı görülür (http-12).

Görsel 1.17. *Hemeroscopium evi yüzme havuzu, Ensemble Studio*

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/hemeroscopium/> (Erişim Tarihi: 17.03.2022)

Tasarımcılarının sahibi olduğu bu ev aynı zamanda tasarım stüdyosunun bir gösteriş sunumudur. Stüdyonun aşına olduğu tasarımlardan farklı olarak nitelendirilen bu yapıda dev beton gövdeyi cam bir duvarın taşıdığı hissiyatı verilmek istenmiştir. Ayrıca diğer bir dikkat çeken tasarım dokunuşunu da beton unsurlar ve strüktür ile öne çıkardığı devasa yüzme havuzu olarak nitelendirilebilir (Görsel 1.17).

1.4.4. Almanya

Almanya, II. Dünya Savaşı'nda yaşamış olduğu yıkımların ardından mimari açıdan farklı bir üslup geliştirme kararı alır. Bu doğrultuda malzeme ve teknik

anlamda kendini yenileyebilecek uygun bir ortam aramıştır. Brütalist mimari öncelikle bir tarz olarak kabul edilmek yerine yaşanan yıkımların ardından toplumsal ihtiyaçları karşılamak adına işlevselliğin ön planda olduğu, ekonomik anlamda ucuz ve şekillendirilmesi kolay bir akım olarak benimsenmiştir. Burjuva kesimin onaylamadığı Brütalist mimari Komünist ve Sosyalistlerin desteği ile Almanya’da çağdaş yaşam tarzını yansıtmak adına kullanılarak birden fazla örneğin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Erdemir, 2016).

Berlin’de Brütalist mimariye örnek yapılardan en önemlilerinden biri Deneysel Tıp Araştırma Enstitüsü olarak bilinen Mouse Bunker’dir. Yapı Mimar Gerd ve Magdalena Hanska tarafından tasarlanır (Görsel 1.18.).

Görsel 1.18. *Mouse Bunker, Gerd Hanska, Magdalena Hanska*

Kaynakça: <https://www.abandonedberlin.com/mouse-bunker/> (Erişim Tarihi: 17.03.2022)

1970’lerde inşa edilmeye başlayan bu yapı deneylerde kullanılan binlerce fare nedeniyle fare sığınağı olarak adlandırılır. Bu yapı 1981 yılında tamamlanmıştır. Yapı dışarıdan bakıldığında gri bir uzay gemisine benzetilmektedir. Tamamen betondan inşa edilen bu yapının dış duvarlarında bulunan küçük üçgen pencereler ile gün ışığı kullanımı sağlanmıştır. Hava sirkülasyonu ise dışarıdan kolaylıkla anlaşılan tasarımın bir bütünü gibi görünen mavi havalandırma boruları ile sağlanır. Brütalist olarak bilinen bu yapı Retro Fütürist bir yapı olarak da görülebilir (http-13) (Görsel 1.19.).

Görsel 1.19. *Mouse Bunker, Gerd Hanska, Magdalena Hanska*

Kaynakça: <https://www.abandonedberlin.com/mouse-bunker/> (Erişim Tarihi: 17.03.2022)

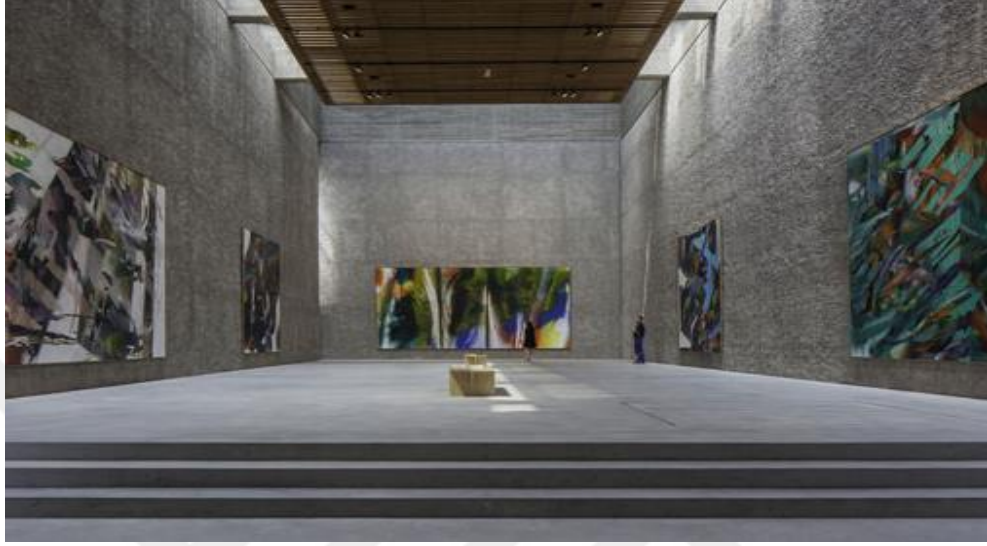
Almanya'nın Başkenti olan Berlin'de önemli bir diğer Brütalist yapı Aziz Agnes Kilisesi'dir. Mimar Werner Düttmann tarafından tasarlanır. Kilisenin 1967 yılında yapımı tamamlanmıştır. Dekoratif yorumlamalardan uzak gri renkli bu yapı estetik kaygı ve güzellikten uzak ibadet amaçlı üretilmiştir ve heybetli bir görünüme sahiptir. Amaç ilahi bir yaklaşımı yansıtmaktır. Bu eser II. Dünya Savaşı sonrası dönemini yansıtan tarihsel bir yapı olarak görülebilir. Dönemin inançsal ihtiyaçları için inşa edilen işlevsel ve ekonomik bir yapıdır (Görsel 1.20.).

Görsel 1.20. *Aziz Agnes Kilisesi, Werner Düttmann*

Kaynakça: <https://www.innovaconcrete.eu/from-church-to-art-gallery-the-2nd-brutal-life-of-st-agnes-church/> (Erişim Tarihi: 17.03.2022)

Kilise genel hatları ile dikdörtgen bir yapıdır fakat tabanı karedir. Basit geometrik şekiller kullanılarak tasarlanır. Gün ışığı alabilmesi için yan duvarlarda ince pencereler kullanılır aynı zamanda tavan kısmında pencereler bulunmaktadır.

Görsel 1.21. Aziz Agnes Kilisesi sanat galerisine dönüştürülmüş hali, Werner Düttmann,

Kaynakça: <https://www.baunetzwissen.de/> (Erişim Tarihi: 17.03.2022)

Uzun yıllar terk edilerek bakımsız kalan Aziz Agnes Kilisesi Johann König tarafından satın alınarak restore edilmiş ve bir sanat galerisine dönüştürülmüştür. Yeni adı König Galerisi olan bu yapı heykel, resim, fotoğraf, performans sanatı gibi çeşitli disiplinlerin sergilenmesine öncülük etmektedir (http-14) (Görsel 1.21.).

1.4.5. İtalya

İtalyan mimarisi, köklü tarihinin de etkisi ile simetri, düzen ve zarafet gibi ilkelere sıkı sıkıya bağlıdır. Siyasi ve sosyal kargaşalar, Sanayi Devrimi ve Dünya Savaşları, her Avrupa ülkesinde olduğu gibi İtalyan mimarisinde de farklılıklara sebep olmuştur. Özellikle cam ve metal sanayisindeki yenilikler dönemin mimari tasarımlarına etki eder. Avrupa'daki Modernizm akımının İtalya'yı etkilemesiyle birlikte, klasik mimarinin Fütüristik endüstriyel çağ tasarımlarıyla harmanlaması Brütalist mimari yapıların ortaya çıkmasına sebep olur ve kendine özgü yerli bir üslup oluşturur.

İtalya'nın II. Dünya Savaşı sonrası uluslararası arenada beğenilen tasarımları sanayi alanlarına ilgiyi artırır. İtalya'da modern mimari öncüleri olarak Mimar Gio Ponti ve mühendis Pier Luigi Nervi sayılabilir. Ponti, 1928'de kurduğu ve uluslararası çapta yayımlanan mimarlık ve tasarım dergisi Domus'unda modernist düşünceleri yayma konusunda oldukça etkili olmuştur. Nervi ise betonarme alanındaki gelişmeleri tasarımların görünüşüne katmış ve bu alanda öncülerden olmuştur. Ponti ve Nervi'nin tasarladığı ve savaş sonrasının ilk modernist örneklerden sayılabilecek Pirelli Kulesi 1956'da tamamlanır ([http-15](http://15)).

Brütalist örnekler söz konusu olduğunda, akla gelen bir diğer örnek de Velasca Kulesi'dir. 1958 yılında Milano'da inşası tamamlanan bu yapı Milano şehrinin merkezinde yükselen çok az sayıdaki modern yapılardan biridir. İtalyan Rasyonalizmi'nin en önemli sembollerinden biri olarak görülmektedir. Kule şehrin klasik mimarisini yansıtan yapıların bulunduğu bir mahallede bulur ve belirgin şekilde yükselerek şehrin silüetinin bir parçası haline gelmektedir. Yapının mimarları olan BBPR ekibi, kuleyi tasarlarken klasik mimari ile domine edilmiş bir yapı tasarlayarak çevreye uyumlu olmasını istemiştir. Bu bağlamda Velasca Kulesi klasik mimariyi yansıtan dokunuşların olduğu ve yüksekliği ile farklılaşan bir yapı olmuştur. Böylece klasik mimari ile modern mimari harmanlanarak, modern bir yapının geçmişe olan bağını tamamen koparmadan uyum içerisinde olması sağlamıştır.

Velasca Kulesi 29 kattan oluşmakta ve 100 metre yüksekliğe erişmektedir. Bu yüksekliği ile çevresindeki yapılara göre sivrilir ve dikkat çekmektedir. Kulenin içerisinde ofisler ve çeşitli büyüklüklerde daireler bulunur. Ofis ve yaşam alanlarının bir arada bulunması dönemine göre yenilikçi bir çözüm olmuştur. Yapı tasarımının ilk aşamalarında yapısal iskeleti için çelik strüktür düşünülür fakat daha sonra maliyet sebebiyle betonarme kullanımı tercih edilmiştir (Görsel 1.22.).

Görsel 1.22. Velasca Kulesi (Torre Velasca), BBPR

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/velasca-kulesi/> (Erişim Tarihi: 17.03.2022)

BBPR'ın Velasca Kulesi'nin dış tasarımında pencere gibi temel öğelerin olması gerektiği beklenen BBPR ekibi yansıtıcı cam yüzeyler kullanarak bir çeşit desen oluşturur. Böylece konut sakinlerinin farklı ihtiyaçları dış yüzey değiştirilmeden karşılanabilir (http-16).

Modernizm ve Brütalizm simgesi olan bu yapı, benzeri yapılarda olduğu gibi geleneksel düşünceye sahip çevrelerce eleştiriye maruz kalmıştır. Genel olarak bu eleştiriler, yapının hantal havası ve dış yüzeyde oluşan karmaşık detaylardan kaynaklıdır. Olumsuz eleştirilerin yanı sıra Milano'nun geleneksel mimarisini Modernizm ile başarılı bir şekilde bağlayışı dikkat çekmiş ve bu bağlamda övgülerde almaktadır.

İtalya'da Brütalist mimariye örnek Rozzol Melara Kompleksi- Carlo Celli, Luciano Celli ve Dario Tognon, Konut Binası /Leonardo Savioli-Danilo Santi, Konut kompleksi Pegli 3/Le Lavatrici, Genova, Aldo Luigi Rizzo gibi önemli yapılar da bulunmaktadır.

1.4.6. İsveç

20. yüzyılın ilk yarısında, özellikle I. Dünya Savaşı sonrası İsveç dünyadaki en yüksek büyüme oranını yakalamıştır. Nüfusun hızla artması, aşırı kalabalık ortamlar ve bu bağlamda ortaya çıkan tüberküloz gibi sağlık sorunları, İsveç'te işlevselliği ön

plana çıkarır. II. Dünya Savaşı'nda tarafsız kalan İsveç, bu süreçte basitleştirme ve işlevsellik gibi kavramlardan yola çıkarak belli bir yaşam standardı için çaba sarf eder. Ülkede genel olarak güneş ışığının az olması, büyük pencerelerin kullanıldığı yapıların üretilmesinde etkili olmuştur. II. Dünya Savaşı'nın getirdiği yıkımların olmadığı İsveç'te bu süreç genel olarak ülkenin Modernizmi kucaklaması için büyük bir fırsat olmuş ve mimari akımlarda da bu yönde gelişmeler yaşanmıştır.

Brütalizmin kelime olarak kullanıldığı ilk ülkelerden biri olan İsveç'te, özellikle 1950 ve 60'larda Brütalist mimarinin tüm özelliklerini sergileyen örnekler verilir. İsveçli Mimar Sten Samuelson tasarlanan "Norrköping Şehir Kütüphanesi" bu örnekler arasında gösterilebilir. Keskin hatlar, sivri geçişler ve çıplak beton yüzeyler ile Brütalizmin temel öğelerinin hepsini içeren bu yapı hala verimli bir şekilde kullanılmaktadır. Brütalist yapıların gördüğü geleneksel eleştirilerden "çirkinlik" eleştirisi bu yapı için de yapılsa da zamanla Norrköping sakinleri tarafından benimsenmiştir (Görsel 1.23.).

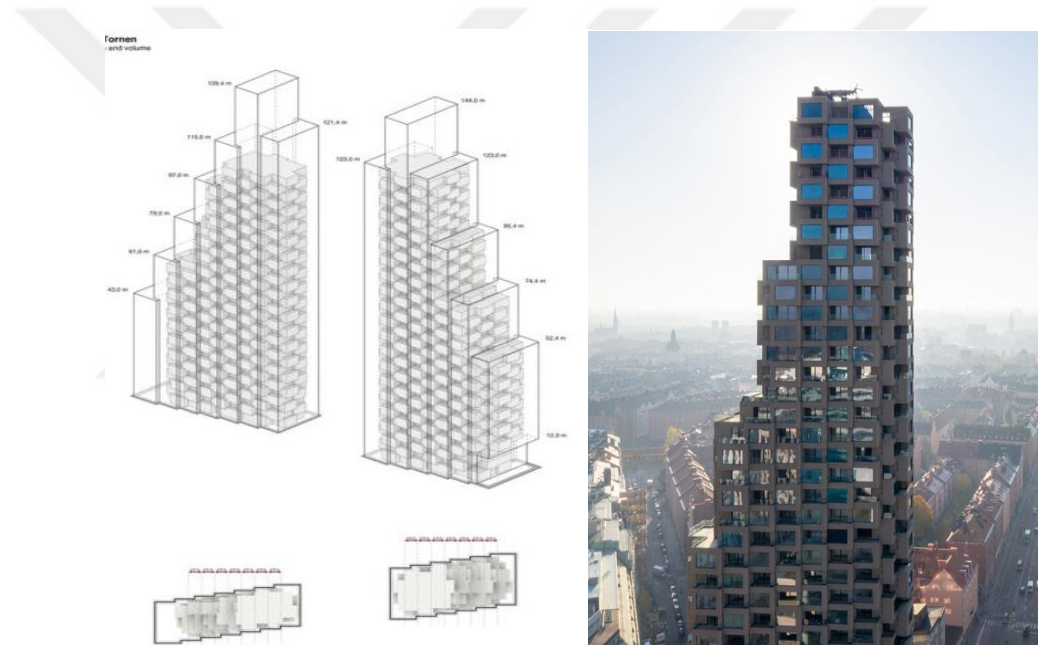
Görsel 1.23. *Norrköping Şehir Kütüphanesi, Sten Samuelson*

Kaynakça: <https://architecturephotography.nu/building/norrkoping-library-norrkoping-sweden/>
(Erişim Tarihi: 17.03.2022)

İsveç'te modern zamanlarda da Brütalist yapıların inşası sürmektedir. Reinier de Graaf tarafından tasarlanan Norra Tornen (Kuzey Kuleleri) projesi, 2013'te inşa edilmeye başlanır ve yapının inşası hala devam etmektedir. (http-5) (Görsel 1.24.).

Günümüzde, kulelerin ilkinin yapımı tamamlanmıştır. Tamamlanan kuleye konut sakinleri oturmaya başlamıştır. İkinci kulenin yapımı ise halen devam etmektedir.

Proje güçlü bir temel üstüne oturtulmuş dinamik bir yapıya sahiptir. Yapının tasarımı dikeyde ve yatayda sıralı olarak boşluk ve hacim şeklinde süregelen bir şekle sahiptir. Bu dizilime göre yapı, çıkıntı halindeki oturma odaları ve girinti halinde balkonlar şeklinde tasarlanmıştır. Yapının dış yüzeyi renkli agrega taşlarından oluşan betonla kaplıdır. Düz bir yüzey yerine çizgi boşlukların tekrarlanması ile oluşturulur. Bu haliyle bir kaplama olmasına rağmen yapının biçimsel olarak Brütalist özellik göstermesi Norra Tornen'in Brütalist bir mimariye sahip olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Görsel 1.24. Kuzey Kuleleri, Reinier de Graaf

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/norra-tornen/> (Erişim Tarihi: 17.03.2022)

Norra Tornen'in ilk kulesinin konut birimleri, bir sinema odası, partiler ve kutlamalar için bir yemek odası, bir misafirhane, bir spor salonu ve zemin kattaki ticari alanlardan oluşmaktadır. Bu yaklaşım ve program ağı ile kulelerden ikincisi olan Helix Tower'da 138 ünite ve yine ek olarak bunlara hizmet eden tesislerle kurgulanmaktadır (http-17).

Tasarım süreci başlarında daha biçimsel bir yaklaşımla tasarlanmış bu yapı, klasik apartman dairelerini barındıran bir yapı halini alır. Stockholm'de yeni bir

bölgeye modernist bir konut mimarisi yaklaşımı geliştiren, bu iki farklı kule modern zamanlarda Brütalist yaklaşımı ile dikkat çeken bir yapı halini almıştır.

1.5. Amerika’da Brütalizm

Brütalizm; 20. yüzyılın ortalarında ortaya çıkan, 1950'lerin ve 1960'ların sonlarında popülerlik kazanan, çağdaş mimariye yönelimdir. Brütalizm genel hatlarıyla çıplak, pürüzlü, açık ve beton yüzeylerdir. Brütalizm tekniği hem teknolojik özelliğinden dolayı hem de daha büyük bir plastik ifade arayışı olmasıyla sivil mimaride kullanılmaya başlanmıştır. Karakter tanımlayıcı özellik olarak; ağır betonlar kullanılarak heykel veya bloklu formlara benzemesi ve derin pencereleri ile tanınmaktadır. Bu özellikleri ile aynı dönemde yapılan modernist tarzlardan ayrılarak daha sade ve şeffaf bir görünüme sahiptir. Brütalist tasarımlar inşa edilirken yapı gereçlerinin ve taşıyıcı öğelerin gizlenmeden olduğu gibi aktarılmasını isteyen bir ilke edinir. Bazen de yapıda bulunan taşıyıcı sistemleri tasarımın bir parçası gibi aktarılır. Basit karakterize edilebilir yapısı ve ana malzemesi beton olan Brütalizm kendini geliştirerek çelik ve cam gibi malzemelerin ham halininim kullanıldığı bir akım haline gelir. Aynı zamanda Brütalist yapılar insana kalıcılık ve anıtsallık hissi verir (Alp, 2019).

Brütalizm Amerika’da II. Dünya Savaşı’nın savaş sonrası dönemlerinde görülmeye başlanır. Yaşam standartları, sanayileşme, sosyo-politik kargaşa ve işçi sınıfı tüketiciliğinin olmaması ulusal bir kimlik geliştirme fikri Modernizmin yükselişinin etkileri Amerika’da Brütalizmin ortaya çıkışının genel sebeplerinden biri olmuştur.

Modernizm, Avrupa’da olduğu gibi devlet patronajı ve bir mühendislik modelini takip eden mimarların profesyonelleşmesi sayesinde Latin Amerika’ya yayılmıştır. Modernist mimarlar; kamu binalarını, fabrikaları, okulları ve günlük nesneleri tasarlamak için mekanik bir metafor uygulayarak estetik yeniliği ekonomik rasyonalite ile birleştirmeye çalışırlar. Sürgüne uğramış faşist ve komünist mimarların Avrupa’dan Amerika’ya gelmesi bu sürece kattı sağlar. Amerikalı Modernist mimarlar Avrupalı meslektaşları ile iyi tasarım yolunda bilgi ve sosyal ilerlemeye olan inançlarını paylaşırlar.

Brütalist tasarımlar tarihsel süreç içerisinde mimarlardan ve halktan birçok eleştiri görmeyen yanı sıra destek de görmüştür. Brütalizm 1960’larda tasarımcıların, Amerikan hükümetinde istikrarı temsil ettiğine inanılan verimli tesisleri inşa etmek için tercih ettiği çekici bir çağdaş mimari akımı haline gelmiştir. Bu duruma en büyük etken; ABD’de federal komisyonların yeni binalara ihtiyaç duyması ve Brütalizmde sağlam, dayanıklı, ekonomik bir malzeme olan betonun kullanılmasıdır. Böylece kütüphaneler, mahkemeler, toplu konutlar ve belediye binaları gibi kurumsal binaların tasarımında da Brütalist mimari örnekleri oluşmaya başlanır.

1.5.1. Brezilya

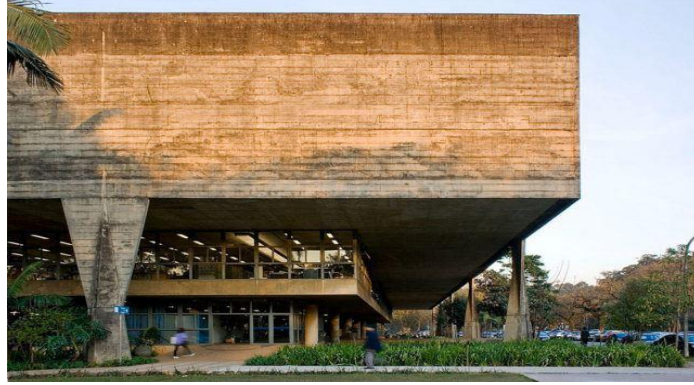
1950- 1970 yılları arasında zirveye ulaşan Brütalist mimari, birçok ülkenin mimari zaman çizelgesi üzerinde oldukça büyük izler bırakmıştır. Ünlü Brezilyalı mimarlar geleneksel kavisli formlar yerine brüt betonla geometrik formlar çalışmaya başlar.

Brezilya, II. Dünya Savaşı’ndan büyük ölçüde etkilenmez. Fakat 1964-1985 askeri diktatörlüğü sonrası 1970 ekonomik kriz dönemlerini yaşar. Brezilya için Brütalizm trend bir akım değil süregelen bir gelenek haline gelir. 1945 sonrası Brezilya politikasıyla birlikte tasarım kültürü arasında oluşturulan bağ estetik anlayışının gelişimini sağlar. Brezilya kendine özgü mimarlık tarzını yaratmak istese de bölgesel koşullar ön planda tutarak ve buna bağlı kalmıştır. Tropik bir iklime sahip olan Brezilya büyük ağaçlarla doludur. Büyük anıtsal binalar ülkede yeşil alanların içerisinde zıt ama tamamlayıcı bir etki yaratır.

Brezilya, Brütalist yapıların ülkenin zengin çevresiyle doğal olarak tezat oluşturmaya izin vermektedir. İç ve dış mekân arasındaki düzenleme ve ilişki, Brezilya’daki yapıların ülke ile zarif bir şekilde yaşanmasını sağlamaktadır.

Sao Paulo Üniversitesi Mimarlık ve Şehircilik Fakültesi, Vilanova Artigas ve Carlos Cascaldi’nin tarafından 1961 yılında inşa edilmiştir. Yapı Brezilya için önemli bir tarihi yapı olarak bilinir. Tasarım amacı endüstriyi teşvik etmek ve

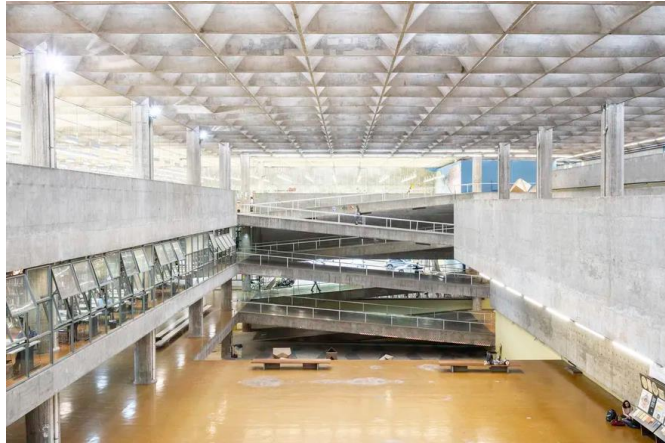
disiplinler arası değişime teşvik eden ortak bir alan yaratmaktır. Kendisinden sonra gelen eğitim komplekslerine örnek olan bir yapıdır (http-5) (Görsel 1.25.).

Görsel 1.25. Sao Paulo Üniversitesi Mimarlık ve şehircilik Fakültesi, Vilanova Artigas, Carlos Cascaldi

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/sao-paulo-universitesi-mimarlik-sehircilik-fakultesi/> (Erişim Tarihi: 17.03.2022)

Yapıyı oluşturan katlar binanın merkezinde bulunan rampa ile bağlanarak mekânsal bütünlük aktarılmak istenir. Bu yapının içerisinde kapı ya da duvarlar kullanılmayarak mekânda fonksiyonel alanların oluşumu sağlanır (http-5) (Görsel 1.26.).

Görsel 1.26. Sao Paulo Üniversitesi Mimarlık ve şehircilik Fakültesi iç mekân görünümü, Vilanova Artigas, Carlos Cascaldi

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/sao-paulo-universitesi-mimarlik-sehircilik-fakultesi/> (Tarihi: 17.03.2022)

Sao Paulo Üniversitesi Mimarlık ve şehircilik Fakültesi, Brütalist mimariye verilecek örneklerden biridir. Binanın içinde ve dışında kullanılan brüt beton yüzeyler inşa edildiği gibi doğal hali ile bırakılmıştır. Zemin ve birinci katında

bulunan cam yüzeyler aynı zamanda çatısında bulunan açıklıklar yapının ışık almasını sağlar. Zemin katın güneybatıya açık olduğu mimarlık fakültesinin ön kapıları yoktur. Bina, ince ince sütunlarla desteklenen ağır beton kütledeki çelişkinin yarattığı tartışılmaz anıtsal bir varlığa sahiptir (http-5) (Görsel 1.27.).

Görsel 1.27. Sao Paulo Üniversitesi Mimarlık ve Şehircilik Fakültesi yapıyı taşıyan sütunlar, Vilanova Artigas, Carlos Cascaldi

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/sao-paulo-universitesi-mimarlik-sehircilik-fakultesi/> (Erişim Tarihi: 17.03.2022)

Sao Paulo Üniversitesi Mimarlık ve Şehircilik Fakültesi'nin tasarımcıları Artigas ve Cascaldi'nin brüt betonu tercih etmelerinin en önemli sebeplerinden biri, betonun potansiyellerini sonuna kadar kullanmak istemeleridir. Böylelikle betonun kaliteli, ferah, iyi ışık alabilen karmaşık mekânlarda kullanılabilir olduğunu kanıtlamak istemişlerdir.

Brezilyalı Mimar Lina Bo Bardi tasarımı olan SESC Pompeia Fabrikası 1977-1986 yılları arasında inşa edilmiştir. Yapı, Sao Paulo'da çokça bulunan fabrikalarından birinin eğlence merkezi içeren halidir. Brezilya'da kentsel değişimin simgelerinden birini oluşturmaktadır. SESC (Serviço Social do Comércio) devlete bağlı olmayan; işçilere sağlık, spor ve kültürel aktivite imkânı sağlayan bir kuruluştur. Böylelikle hem fabrika işçileri hem de tüm Sao Paulo kenti yepyeni bir kültür-eğlence merkezi kazanmıştır. (Görsel 1.28.)

Görsel 1.28. SESC Pompeia Fabrikası, Lina Bo Bardi

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/sesc-pompeia/> (Erişim Tarihi: 17.03.2022)

Lina Bo Bardi'nin başarılı işlerinden biri olan bu merkezde; Bo Bardi'nin film, resim, gazetecilik, mobilya tasarımı, moda ve aktivistlikten kendine kattığı bilgilerin mimariye aktarımı görülebilir. Yapının kamusal alanda vakit geçirmek ve çeşitli aktivitelerde bulunmak gibi bir amacı da vardır. Lina Bo Bardi bazı yapılarını 'çirkin' ve 'bitmemiş' mekânlar olarak tasarlar. Bunun sebebi, Bo Bardi'nin mekânı kullanıcıların kendi çabalarıyla yeniden inşa etmesine izin vermesidir. SESC Pompeia da bunun örneklerinden biridir.

SESC Pompeia, eski zeytinyağı fabrikasının fiçı üretim kısmıdır. Bu yapıya iki dikey kule eklenir ve bu iki kulenin birbirine bağlanması için rampa yürüyüş yolları oluşturulmuştur. Yapının genel mekânsal kalitesini korumak amacıyla, yapıda büyük hacmin içine istenilen objenin serbest bir şekilde yerleştirilmesine odaklanılır. Bu nedenle yapıda ana salon ile kütüphaneyi, galeri alanlarını, dinleme odalarını ayırmak için bu alanların önünden geçen küçük nehir ve incecik beton strüktür kullanılır. Eski fabrika ve iki yeni hacimli kulenin etrafında tenis kortu, havuz, atölyeler, kütüphane, oturma odası, sergi alanı, dinleme salonu, restoran ve güneşlenme alanları bulunur. SESC Pompeia'nın ilginç mekânlarından birisi de Lina Bo Bardi'nin kurguladığı tiyatro salonudur. Tiyatro kısmında seyirci daima başka bir seyirci topluluğunun önünde bulunur. Bunun amacı doğaçlama tiyatroyu ön planda tutmaktır (http-18) (Görsel 1.29).

Görsel 1.29. *SESC Pompeia Fabrikası içerisinde bulunan yapay nehir, Lina Bo Bardi*

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/sesc-pompeia/> (Erişim Tarihi: 17.03.2022)

SESC Pompeia zamanına göre oldukça üst teknolojiyle yapılmış eski bir fabrikadır. Yeni projede eski strüktüre çok müdahale edilmeyip yeniden şekil verilmesi istenmektedir. Yapının strüktürüne altyapısal öğeler için müdahale edilir. Lina Bo Bardi yapının fonksiyonlarını artırmak için birbirleri arasında mesafe olan dikey iki kütle önerisinde bulunur. Bu iki dikey yapı rampa yürüyüş yolları ile birbirine bağlanarak yapıya karakteristik bir özellik katmaktadır. Böylelikle yapıda gerçekleştirilen aktivitelerin sürekliliğini sağlayan eklemsiz bir birleşim sağlanır (Görsel 1.30).

Görsel 1.30. *SESC Pompeia Fabrikası,ku1eleri birbirine bağlayan yürüyüş yolları, Lina Bo Bardi*

Kaynakça: <https://www.yellowtrace.com.au/one-floor-up-design-from-above/> (Erişim Tarihi: 18.03.2022)

Aydınlatma için cephelerde amip şeklinde delikler açılır ve bu aydınlatma alanlarını kaplayan kırmızı ahşap pencereler kullanılır. SESC Pompeia oldukça sade fakat güçlü estetiğe sahip bir yapıdır (Görsel 1.31).

Görsel 1.31. SESC Pompeia Fabrikası, ahşap pencere, Lina Bo Bardi

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/sesc-pompeia/> (Erişim Tarihi: 18.03.2022)

1.5.2. Kanada

Kanada'nın Mimari Modernist kimliği ve Brütalist karakteri 1950'lerden 1980'lerin başında gelişmeye başlamıştır. II. Dünya Savaşı'nda finansal ve maddi açıdan çok etkilenmeyen Kanada kamu anları ve özel alanlar için yatırımlar yapma isteğinde bulunmuştur. Kanada bu süreçte yeni hayatlara başlamak isteyen, beraberinde fikir, eğitim ve deney yapma arzusu getiren büyük bir göçmen akımı yaşamıştır. Nüfustaki bu çarpıcı artış ile mimarlar, planlamacılar, politikacılar ve yatırımcılara şehrin görünüşü, işleyişi ile ilgili yenilik yapma imkânı sağlanmıştır. Mevcut olan koşullarda Kanada Brütalizmin gelişimi için ideal bir ülke olmuştur (http-19).

Ülkede yapılan yeni binalarının büyük geometrik şekillerinin başka malzemelerle ulaşılamaz oluşu ve değişik çevre koşulları göz önüne alındığında, beton neredeyse mükemmel bir çözüm olarak kabul edilmiştir. 1970'lere gelindiğinde, Orta Doğu ve Asya'daki ülkeler bu büyük ama uygun maliyetli yapıların potansiyelini fark ederek Batı ve Doğu Avrupa mimarlarını bu alanlarda Brütalist binalar tasarlamak için görevlendirmeye basmışlardır.

Habitat 67 bir toplu konut projesidir. 1967’de Expo 67 fuarı için Kanadalı Mimar Moshe Safdie tarafından tasarlanmıştır. Habitat 67, fuarın en önemli eserlerinden biri olmuştur. Dünya mimarlık tarihi için oldukça önemli bir yapıdır. Kanada’da kentin simgesi haline alan yapı oldukça ilgi çekmektedir. Moshe Safdie’nin kalabalık şehirlerde yaşam kalitesini yükseltmek amacı ile tasarladığı bir yapıdır. Aynı zamanda şehir dışında bulunan geniş ferah evleri şehir merkezine bu proje ile taşımayı amaçlamıştır. Safdie bu projesinde prefabrike modüler birimler kullanarak konut masraflarını olabildiğince indirmeye ve yeni bir ev tipolojisi yaratmaya çalışmıştır (Görsel 1.32.).

Görsel 1.32. Habitat 67, Moshe Safdie,

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/habitat-67/> (Erişim Tarihi: 18.03.2022)

Moshe Safdie 1961 yılında Mc Gill Üniversitesi’nde mimarlık programı için yazdığı tez projesinde Habitat 67’nin tasarımlarını oluşturmaya başlamıştır. Safdie’nin orijinal projesi 1000 ev bulunan, üzerinde okul alışveriş merkezi olan bir projedir. İki yıl sonra, Safdie henüz 23 yaşındayken öğretmeni Sandy Van Ginkel, tarafından tasarımını Montreal Expo için sunmasını önermesi ile Safdie’nin ilk hayata geçen projesi olmuştur. Fakat Safdie’nin projesi hükümet tarafından kabul edildiğinde konut sayısı 158’e indirilmiştir. Toplamda 354 prefabrik modülden oluşan bu yapı çelik halatlar ile birbirine bağlanmıştır. Her bir daire şekil ve büyüklük açısından birbirinden farklıdır. Yapıda her bir birime giriş, yaya yolları ve köprüler ile sağlanmaktadır (Görsel 1.33).

Görsel 1.33. *Habitat 67 yaya yolları ve köprüler, Moshe Safdie*

Kaynakça: https://www.oregonlive.com/homesandgardens/2012/03/from_the_home_front_habitat_67.html/ (Erişim Tarihi: 18.03.2022)

Safdie'nin prefabrike sistemler kullanılmasının genel sebebi maliyeti düşürmek istemesidir, böylece ekonomik ve yaşanabilir evler oluşturmaktır. Ancak projenin Kanada Hükümeti tarafından küçültülmesi nedeni ile maliyet düşünüldenden daha fazla olmuştur.

Görsel 1.34. *Habitat 67 yapım aşaması, Moshe Safdie*

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/habitat-67/> (Erişim Tarihi: 18.03.2022)

Safdie tasarlamış olduğu beton kutuları farklı geometrik biçimlerde yerleştirerek geleneksel binalara aykırı bir dil oluşturmuştur. Bu farklı yerleşim her

bir dairenin çatısının başka bir dairenin bahçesi olma avantajı sağlamıştır.12 katlı olan bu binanın her bir dairesi doğal yollardan ışık alabilir şekilde tasarlanmıştır. Bu yapı geleneksel binalarda görünmeyecek özelliklere sahiptir dolayısıyla yaşam kalitesini doğrudan arttırmaktadır (http-20) (Görsel 1.34).

Robarts Kütüphanesi 1968-1973 yılları arasında mimar Mathers ve Haldenby tarafından Toronto’da inşa edilmiştir. Brütalist mimarinin en iyi örneklerinden biri olarak bilinmektedir. Toronto’nun en tanınmış yapılarından biridir. Çok sayıda övgü ve eleştiri gören Robarts Kütüphanesi’nin yükselen ana yapısı, eşkenar üçgenden oluşmaktadır. Buna ek ana kütüphaneye bağlı iki küçük yapı vardır. Yapıda baştan sona üçgen geometrik desenler yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Binada eşkenar üçgenin bir tarafı batıya bakarken, diğer iki tarafı kuzeydoğu ve güneydoğuya bakacak şekilde tasarlanmıştır. Güneydoğu köşesinden bina tavus kuşu gibi görünmektedir (Görsel 1.35.).

Görsel 1.35. Robarts Kütüphanesi, Mathers ve Haldenby

Kaynakça: <https://www.sosbrutalism.org/cms/15892353/> (Erişim Tarihi: 18.03.2022)

Pürüzsüz beton, cepheyi yatay bir şekilde kaplarken, kaba beton ise dikey olarak kaplamaktadır. On dört kattan oluşmakta ve iki yer altı katı bulunmaktadır.

İlk iki katı destek iskeleleri gibi tamamen penceresizdir. Pencereilerin tamamı brüt beton yüzeylere sahiptir. Işık binaya girintili hafif lambalar ve dar, dikey pencerelelerden girmektedir. Devasa kuleleri ve çıkıntılı kolları ile bina orta çağ havası vermektedir (Görsel 1.36.).

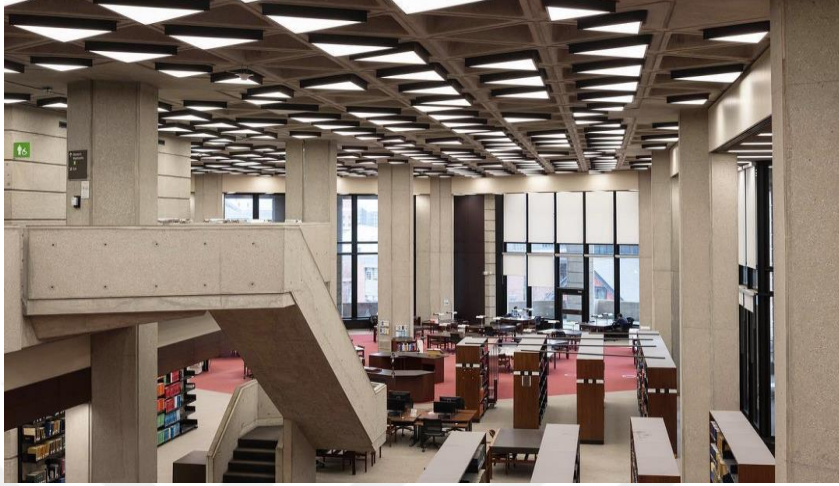

Görsel 1.36. *Robarts Kütüphanesi, Mathers ve Haldenby*

Kaynakça: <https://www.sosbrutalism.org/cms/15892353/> (Erişim Tarihi: 18.03.2022)

Yapı iklim kontrollüdür. Böylelikle kitap ve süreli yayınları saklamak için mükemmeldir. Bina boyunca beton kullanımı, heykelsi formların yaratılmasına izin veren teknolojiye ileriye ve 1960'larda Ontario'da malzemenin kullanılabilirliğini ve uygun maliyetini temsil etmektedir. Büyük beton şekilleri koruyucu bir his yaratsa da doğal ışıktan mahrum kalan alanları vardır. Yine de hayran kalınacak çok fazla ayrıntısı vardır. Gömme üçgen tavanlardan, bazı dış

duvarların zen bahçesi benzeri dokusuna kadar Roberts Kütüphanesi bizlere her köşesinde ayrı bir geometri ve ilginç ışık ve gölge oyunları sunmaktadır (http-21) (Görsel 1.37.).

Görsel 1.37. Roberts Kütüphanesi iç mekân görüntüsü, Mathers ve Haldenby

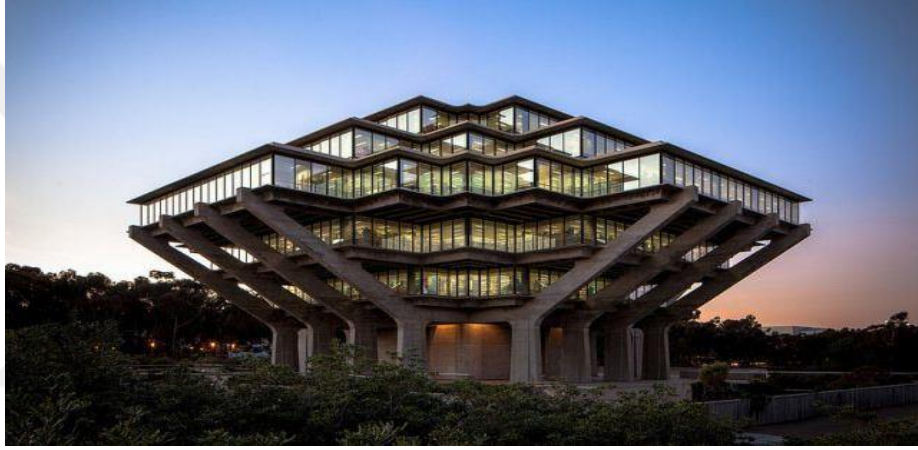
Kaynakça: <https://www.sosbrutalism.org/cms/15892353/> (Erişim Tarihi: 18.03.2022)

1.5.3. Kaliforniya

Kaliforniya, 1900'lü yılların başlarında mimari alanda deneysel yapılar üretmektedir. İdeale yakın bir iklimden ve sanatçılara ilham veren doğasından esinlenen bir yapıya sahiptir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra mimarlar yeni, modern, estetik yaratma çabası için bir arayış içerisine girmişlerdir. Orta yüzyılın modern tarzı, temiz sadelik ve doğa ile entegrasyona değer veren yapılar olmuştur. Geniş pencereler, açık kat planları, iç mekânların açılması ve dış mekânların içeri girmesine hizmet eden yenilikler görülmektedir. Orta gelirli insanların yaşamlarını iyileştirmek için yeni icatların avantajlarını ve nimetlerini kullanmak isteyen mimarlar Kaliforniya'nın güzel ikliminde, bu ülkenin insanların yaşamlarını daha keyifli, zevkli ve kolay hale getireceği fikrini benimsemişlerdir.

Genç mimarlar bu dönemde modern teknolojinin etkisiyle beton blok evler inşa etmeye başlamıştır. Aynı zamanda tasarımlarında geleneksel olmayan mekânsal geometrileri yansıtmaya başlamışlardır. 1950-1970 yılları arasında büyük ilgi kazanan Brütalist mimari Kaliforniya'da da etkilerini göstermiştir (http-22).

Geisel Kütüphanesi Kaliforniya Üniversitesi'nin (University of California) ana kütüphane binası olarak tasarlanmıştır. Brütalist mimarinin özelliklerini dünya üzerinde en iyi temsil eden yapılardan birisi olarak bilinmektedir. 1968-1970 yılları arasında William L. Pereira tarafından yapılmıştır. Geisel Kütüphanesi Brütalizmin en bilindik özelliklerinden biri olan kütlelerin ve yoğun hacimlerin bir arada olduğu, birbirini tekrar eden modüler birimler ile akımın özelliklerini en iyi şekilde yansıtarak tasarlanmıştır. Yapıda masif beton ayaklar binanın ağırlığını taşımaktadır. Ayaklar olduğu gibi bırakılarak betonun etkisi fazlasıyla arttırılmak istenmiştir (Görsel 1.38.).

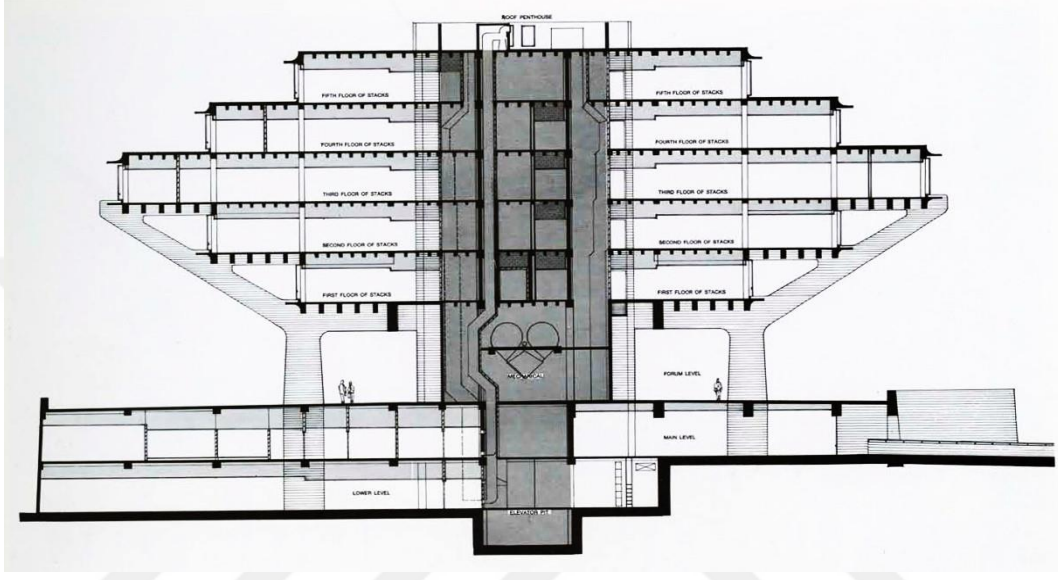
Görsel 1.38. Geisel Kütüphanesi, William L. Pereira

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/geisel-kutuphanesi/> (Erişim Tarihi: 18.03.2022)

William L. Pereira, bir kütüphane için en ideal formun küresel bir hacim olacağını dile getirmiştir fakat Geisel Kütüphanesi'ni tasarlarken küresel bir form şeklinde tasarlamamıştır. Bunun yerine dikdörtgen prizmalar halinde tasarladığı katları bir kürenin boşlukta kapladığı hacme göre yerleştirmiştir. Böylece bütün katların büyüklüğü birbirinden farklı olmak durumunda kalmıştır. En geniş kat kütüphanenin orta katıdır, diğer katlar orta kata oranla küçültülerek tasarlanmıştır. Böylelikle kütüphanenin aydınlanma probleminde çözüm üretilmiştir.

Geisel Kütüphanesi'nin ortasında bulunan çekirdek, sekiz katı birbirine bağlayarak taşımaktadır. İki batık kat ve zemin seviyesinden farklı boyutlarda altı kat ile sekiz katlı bir yapıdır. Her kata ulaşım plan düzleminin ortasından

sağlanmaktadır. Plazanın üzerindeki konik katmanlar, form seviyesinden çıkan ve 45 derecelik açılarla dışarıya doğru uzanan on altı masif beton iskeleden oluşan basit ama yaratıcı bir sistemle desteklenmektedir. 16 büyük beton ayak, yapının konsollarını taşımaktadır. Bu beton ayaklar, yer çekimi kuvvetlerine karşı gelen üç yüz çeyrek inçlik çelik bağlantı çubukları ile tam tersine bağlıdır (Görsel 1.39).

Görsel 1.39. Geisel Kütüphanesi planı, William L. Pereira

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/geisel-kutuphanesi/> (Erişim Tarihi: 18.03.2022)

Kütüphanenin alüminyumdan kaplanmış devasa levha camları okuma alanlarına ışık sağlamaktadır. Pencerelelerin alüminyum ile kaplanması gökyüzü ile mükemmel bir şekilde yansımaları olanak sağlamaktadır. Camın rengi gün ışığına ve günün saatine bağlı olarak donuk griler, canlı mavi ve ateşli sarımsı renkler ile dinamik ve sürekli değişen bir görünüm yaratmaktadır (http-22) (Görsel 1.40.).

Görsel 1.40. *Geisel Kütüphanesi, William L. Pereira*

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/geisel-kutuphanesi/> (Erişim Tarihi: 18.03.2022)

Salk Biyolojik Araştırmalar Enstitüsü, La Jolla, Kaliforniya'da bulunan bağımsız, kâr amacı gütmeyen bir bilimsel araştırma enstitüsüdür. Jonas Salk (çocuk felci aşısının geliştiricisi) tarafından kurulmuştur. Tasarımı Louis Kahn tarafından yapılmıştır (Görsel 1.41.).

Görsel 1.41. *Salk Biyolojik Araştırmalar Enstitüsü, Louis Kahn*

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/salk-enstitusu/> (Erişim Tarihi: 18.03.2022)

Salk yeni keşif ve teknolojilerin bilimsel araştırma sürecinde laboratuvar alanlarının açık, ferah ve kolayca güncellenmesi gerektiği düşüncesini dile getirmiştir. Oluşturulacak olan yapının basit ve dayanıklı, minimum bakım gerektiren aynı zamanda, aydınlık ve orada çalışacak araştırmacılar için ilham verici bir ortam halinde tasarlanmasını istemiştir. Salk Enstitüsü ilk olarak bir bahçe ile

ayrılan bir çift kule olarak tasarlanmıştır. Sonrasında bu tasarım birbirinin simetrisi olan iki uzun blok halini almıştır.

Salt Enstitüsü çapraz çıkıntıları okyanusa bakan pencereleri ile oluşmuş bir dizi müstakil yapıdır. Bu yapılar dikdörtgen laboratuvar bloklarına küçük köprülerle bağlanmaktadır. Binaların çalışanları teşvik etmesi için hiçbir katta laboratuvarları birbirinden ayıran duvarlar yoktur. Laboratuvar ve altyapı seviyelerinin farklı olması bina bakımı esnasında yukarıda ya da aşağıda araştırmaların aksatmadan gerçekleşmesini için tasarlanmıştır. Kahn Laboratuvarları'nın sonradan yapılandırılmaya devam edilebilir durumu için kolayca yükseltilebilecek şekilde tasarlanmıştır. Destek kirişleri laboratuvarın kenar kısmındadır böylelikle mekânda ekipman ve alanların yeniden tasarlanmasında da kolaylık sağlanmıştır. Başlangıçta binalar, farklı tür çimento karışımlarından oluşturulmuştur çünkü Kahn en iyi karışımı oluşturmak istemiştir. Yapının bodrum katında farklı renklerde çimento duvarlar bulunmaktadır. Kahn yapıda ahşap kullanarak ahşap ve çimentonun birbirini tamamlamasını istemiştir (Görsel 1.42).

Görsel 1.42. Salk Biyolojik Araştırmalar Enstitüsü, Lois Kahn

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/salk-enstitusu/> (Erişim Tarihi: 18.03.2022)

Her iki laboratuvar kanadının batı uçları da ofis alanı olarak tasarlanmıştır böylelikle hem ofis alanları hem laboratuvarlar deniz manzaralıdır. Enstitünün duvarlarını oluşturan bitmemiş beton, meydana gelen travertenle neredeyse aynı renktedir. Alana doğrudan stilistik ve anıtsallık havası katmaktadır. İki yapıyı

birebirinden ayıran ince su kanalı ise ilgiyi ufka doğru çekmektedir (http-23) (Görsel 1.43.).

Görsel 1.43. Salk Biyolojik Araştırmalar Enstitüsü su kanalı, Louis Kahn

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/salk-enstitusu/> (Erişim Tarihi: 18.03.2022)

Mantar Evi olarak da adlandırılan The Bell Pavilion adlı okyanus kıyısındaki ev, Dale Naegle tarafından 1968 yılında Sam Bell (Bell'in Patates Cipsi'nden) için tasarlanıp inşa edilmiştir. Sam Bell Pasifik okyanusunun muhteşem manzarasına sahip bir yazlık ev almıştır. Bell Pavilion, uçurumun tepesinde bulunan bu yazlık evin bir parçasıdır (Görsel 1.44.).

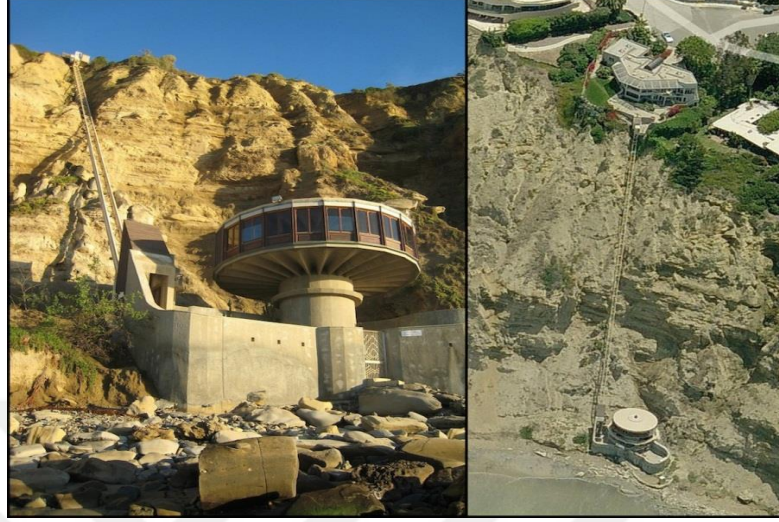

Görsel 1.44. Sam Bell Pavilion, Dale Naegle

Kaynakça: <https://www.priceypads.com/the-pavilion-by-dale-naegle/> (Erişim Tarihi: 18.03.2022)

300 metrelik yükseklikten sahile erişimin ve konukların olağanüstü zorluğu ile karşı karşıya kalan ev sahibi, halkın kuzeye erişiminden 4 mil uzakta izole edilmiştir. Güneyden sağlam, kaygan kayalardan sadece gelgitlerle erişilebilir bu sahilde yenilik yapmak için bir tasarım ekibi kurmuştur. Tasarımcı Elevator Electric

Co. ve San Diego'daki 1. cam asansör üreticisi 300 metrelik asansörün ve konuk evinin tasarımını gerçekleştirmiştir (Görsel 1.45.).

Görsel 1.45. Sam Bell Pavilion, Dale Naegle

Kaynakça: <https://www.priceypads.com/the-pavilion-by-dale-naegle/> (Erişim Tarihi: 18.03.2022)

Mantar evi takma adıyla anılan bu ev doğa olaylarına dayanıklı, sağlam bir kolonun üzerine betonarme tamburdan inşa edilmiştir. Yapı mantarı anımsatan üçgen beton kaburgalarla desteklenmiştir. Evden sahile inmek için beton silindirik bir merdiven bulunmaktadır. Evin batı cephesi ahşap çerçeveli pencereler ile kaplıdır (http-24) (görsel 1.46.).

Görsel 1.46. Sam Bell Pavilion, sahile inen merdivenler, Dale Naegle

Kaynakça: <https://www.priceypads.com/the-pavilion-by-dale-naegle/> (Erişim Tarihi: 18.03.2022)

1.6. Orta Doğu'da Brütalizm

1950'lerden 70'lerin sonlarına doğru gelişen üslûp hem fütüristtik hem de ilericidir. Brütalizm bu dönemde cesaret ve deneyselliği aynı anda barındıran bir mimari yaklaşımdır. Dönemin öncüleri Brütalizmi maddi beklentileri aşan küresel bir olay olarak tanımlarlar. Brütalizm, savaş sonrası mimarının çoğunda egemen olur ve kasabalardan kentsel metropollere kadar birçok alanı etkiler. O zamanlar Afrika ve Asya'nın büyük bir kısmı hâlâ sömürge altındadır. Avrupa ve Japonya ise savaştan kurtulur. Küresel olarak çekici olan Brütalizm; üniversitelerin, belediye ofislerinin, müzelerin inşasında gözlemlenerek yapıları hızla etkisi altına alıp popüler hale gelmiştir.

Brütalizm, o dönemde Orta Doğu için yerel altyapıların büyümesi ve ulusal kimliklerin şekillenmesine yardımcıdır. Brütalist kavramların yerel geleneklerle birlikte uygulanması uluslararası teknolojiler ve kaynaklarla bütünleşen genç ve yaratıcı nesillerin yetişmesinde etkili olur. Çeşitli Orta Doğu ülkeleri jeopolitik değişikliklerle birlikte; Brütalist tarzın kentsel gelişmelerdeki güç, zenginlik ve ilerlemeyi temsil etme potansiyelini fark ederler. Bu dönemde dini mekânları Modernist hareket örnekleri ile tamamlamak için mimarlara, yerel miras ve uluslararası etkileri birleştirme görevi verilmiştir.

1.6.1. İsrail

Brütalizm iyi bir dünya umuduydu II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da doğar. İsrail II. Dünya Savaşı sonrası tasarım alanında önemli bir rol oynar. 1948'de İsrail kurulduktan sonra, yeni hükümet İsrail'i modern ve ilerici projeler geliştirmeye teşvik etmiştir. Yeni gelişmekte olan İsrail, dünyanın dört bir yanından gelen çok sayıda yeni göçmen almaktadır. Amaçları tüm bu insanlara birleşik bir ulus gibi hissettirmek ve onları bu doğrultuda hareket ettirmektir. Bu şekilde göç alımı devam ettikçe yeni binalara ihtiyaç duyulur. Böylece birçok mimar alışılmadık yapılar tasarlama şansı bulmuştur. O günlerde liderler, yeni ideal insan türünün toplumunu tasarladıklarına inanırlar. Mimari, bu ideal toplumu temsil edilebilecek ve onu şekillendirmeye yardımcı olabilecek bir araç olur. Çöl bölgesinde bir şehir olan İsrail, savaş öncesinde pek çok insan için gelişmiş ya da yerleşik olmayan bir şehirdir. Büyük güçlü yapılar yaparak medeniyeti ve ilerici, başarılı bir toplumu amaçlamışlardır (http-25).

Brütalist akım İsraili genç mimarlar tarafından bağımsızlık olarak görülerek coşku ile karşılanmıştır. Genç mimarlar; manevi ve biyolojik atalarından bağımsızlık ve burjuva sembolü olarak gördükleri, hatta sürgünle ilişkilendirdikleri savaş öncesi mimarisine karşı isyan olarak Brütalizm akımını benimserler. Ham malzemenin yani betonun avantajlarının, kusurlarının ve yapının bileşenlerinin kasıtlı olarak dışa aktarılarak sergilenmesi Brütalizmin temel özelliğidir. Dönem boyunca hükümet binalarında, kültür kurumlarında, spor stadyumlarında büyük ölçekli konut projelerine kadar yeni yapılarda Brütalizmin etkileri görülmektedir.

Oroth Hanegev (Işık Sineması) İsrail'in güneyindeki en büyük şehir olan Beer Sheva'nın Gimmel semtinde bulunmaktadır. Beer Sheva İsrail'in en büyük şehridir ve Negev Çölü ile çevrilidir. Oroth Hanegev sineması Yaakov Rechter ve Zeev Rechter'in tarafından tasarlanan modern Brütalist bir yapıdır. Yapı 1950'lerin sonunda planlama izni alınarak tasarlanır. 1960 yılında açılır ve 1989 yılında da kapatılır. Bakımsızlığına ve terk edilmiş olmasına rağmen hala çarpıcı ve eşsiz bir yapı olarak günümüze kadar gelmiştir. Başlangıçta Orot Hanegev (Negev'in Işıkları) olarak adlandırılan bu yapı 800 kişilik bir kapasiteye sahiptir (Görsel 1.47.).

Görsel 1.47. *Işık Sineması, Yaakov Rechter, Zeev Rechter*

Kaynakça: <http://cinematreasures.org/theaters/35967/> (Erişim Tarihi: 18.03.2022)

Bu sinema konut projesi geliştiricisi tarafından satın alınır fakat yerel otorite ile uzun süreli bir anlaşmazlık sonucu bu proje iptal edilerek yapı terk edilmek durumunda kalınır. Terk edilmesine rağmen yapının dışında bulunan ve yapıyı ayakta tutan akordeon şekli ile çarpıcı bir bina olma özelliğini korumaktadır. Dış kıvrımlarında gün boyunca ışık ve gölgenin oynaması yapıya ayrı bir karakter verir.

Yapının iç kısmında da bu kıvrımları görmek mümkündür. Salonlarda bulunan ahşap koltukların çoğu hâlâ yapının içerisinde. Eski bilet bürosunun dekoratif metal cephesinde ana yapının kıvrımları ise hâlâ dikkat çekmektedir (Görsel 1.48).

Görsel 1.48. *Işık Sineması akardeon şeklinde olan dış cephe, Yaakov Rechter, Zeev Rechter*

Kaynakça: <http://adrianyekkes.blogspot.com/2016/09/cinema-ot-brutalist-architecture-in.html/>
(Erişim Tarihi: 18.03.2022)

Günümüzde zorla ayakta kalan bu yapıyı, UNESCO’nun Beer Sheva’nın Brütalist mimari hareketini temsil eden bir dünya mirası alanı olarak tanıması için bir kampanya yürütülmektedir (http-26) (Görsel 1.49).

Görsel 1.49. *Işık Sineması, akardeon şeklinde olan dış cephe, Yaakov Rechter, Zeev Rechter*

Kaynakça: <http://adrianyekkes.blogspot.com/2016/09/cinema-orot-brutalist-architecture-in.html/>
(Erişim Tarihi: 18.03.2022)

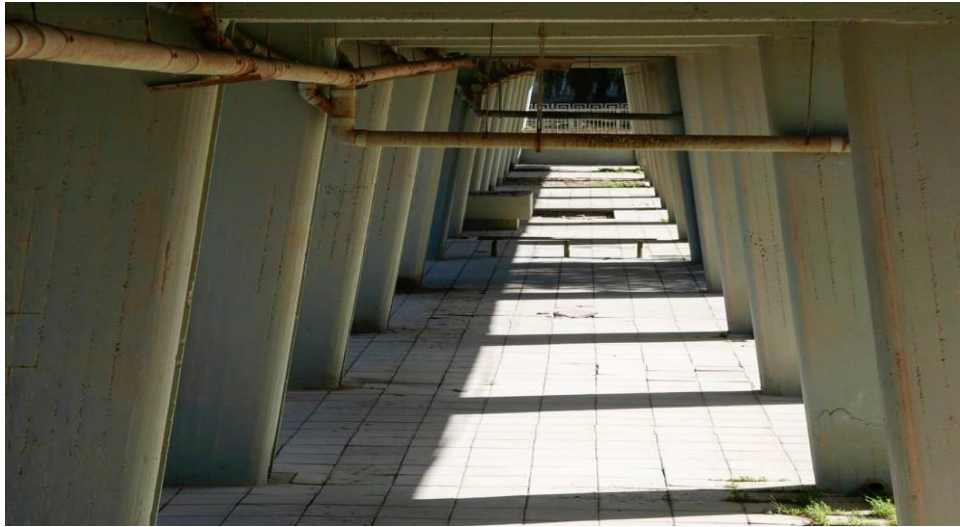
1958'de Avraham Yaski ve Amnon Alexandroni tarafından Güney İsrail'in Beer Sheva şehrinin Heh semtinde tasarlanan “Çeyrek Kilometre” konutları Brütalist mimari tarzında inşa edilmiştir. Örnek konut projesi kapsamında bakanlık tarafından desteklenen Yaski'nin başkanlığındaki araştırma ekibinden; göçmen ailelerin ihtiyaçlarına uygun, küçük, genişletilebilir daireler içerecek konut evleri için planlar hazırlamaları istenir. Dairelerin ülkenin iklim koşullarına uygun olması, kuruluşlarının hızlı olması ve fiyatlarının çalışma bakanlığı tarafından uygun görülmesi koşulları istenmektedir. Ekip, Fransız-İsviçreli (İsviçre asıllı Fransız) Mimar Le Corbusier çalışmalarından etkilenerek düşük bütçeli ve yoğun binaların bulunacağı uzun evlerin inşası için kentsel bir proje planlar.

Görsel 1.50. Çeyrek Kilometrelik Blok, Avraham Yaski, Amnon Alexandroni

Kaynakça: <https://urbanologia.tau.ac.il/> (Erişim Tarihi: 18.03.2022)

Yaklaşık 16.000 kişiyi barındıracak şekilde tasarlanan mahalle üç ayrı bölgeye ayrılır. Batı kompleksinde beş uzun bina yapımı planlanır fakat sadece üçü inşa edilir. Yapılardan biri, bir mil çeyrek uzunluğu ile ünlüdür. Bu yapı Orta Doğu’da en uzun blok olarak kabul edilir. Dört katlı bu binanın her katında 135 konut bulunur. Bina girişi bir köprü ile sağlanır. Yapının diğer özelliği ise üç farklı tip dairenin olmasıdır. Birinci kattaki daireler iki odalı, üçüncü kattaki daireler üç odalı, dördüncü kattaki daireler ise dublektir. Çeyrek kilometrelik konut, mahalledeki diğer konutlar gibi sıva kaplaması olmadan çıplak beton ve tuğladan inşa edilmiştir (http-27) (Görsel 1.50.) (Görsel 1.51.).

Görsel 1.51. Çeyrek Kilometrelik Blok, Avraham Yaski, Amnon Alexandroni

Kaynakça: <https://urbanologia.tau.ac.il/> (Erişim Tarihi: 18.03.2022)

Görsel 1.52. *Çeyrek Kilometrelik Blok genel görünümü, Avraham Yaski, Amnon Alexandroni*

Kaynakça: <https://he.wikipedia.org/wiki/> (Erişim Tarihi: 18.03.2022)

Planda ana fikir rüzgârı ve tozu engelleyecek kadar uzun bir bina inşa etmektir. Bina basit bir geometrik yapıdadır. Güneş ışığından kaçınmak için geniş kibar çerçeveye sahip pencereleri bulunmaktadır. Bu yapının orta sınıf konutlara göre yüksek kalitede tasarlanması planlanır. Fakat yenilikçi bir tasarım olmasına rağmen binada yaşayan nüfus yoğunluğunun da etkisiyle sorun ve suç ortamı oluşturur (Görsel 1.52.).

1.6.2. İran

İran, 1980’ler Orta Doğu tarihinde sekiz yıl süren acı bir savaş döneminde zor zamanlar geçirir. Savaşın etkileri fazlasıyla büyüktür ve ülkenin mimarisini dahi etkilemiştir. Jeopolitik değişikliklerle birlikte çeşitli Orta Doğu ülkeleri; Brütalist tarzı kentsel gelişmelerin gücü, zenginliği ve ilerlemeyi temsil etme potansiyeli olarak görür. İran’da da birçok Orta Doğu ülkesinde olduğu gibi ülkeyi yeniden inşa etmek ve hızla artan nüfusa; maliyeti düşük binalar tasarlamak, barınma imkânı sağlamak gibi talepler doğar. En iyi tasarım firmalarına yaptırılan birkaç kamu binası dışında çoğu bina maliyeti düşük inşa edilir. Rasyonalizm ile Neo-Brütalizmin İran mimarisi ile birleştirilmesi sonucu oluşan yeni bakış açısının kökeni 1960-1970’lere uzanmaktadır. Bu dönemde dinî mekânları Modernist hareket

örnekleri ile tamamlamak için mimarlara yerel miras ve uluslararası etkileri birleştirme görevi verilmiştir (http-28).

Ferdowsi Müzesi İran'ın Horasan eyaletinde bulunan Tus şehrinde yer alır. Tous Müzesi olarak da bilinen yapı, büyük şair Ferdowsi'nin gömüldüğü bahçede yer alır. Abol'qasim Ferdowsi, küresel ölçekte de çok sayılan İran'ın en önemli destan şairidir (Görsel 1.53.).

Görsel 1.53. *Toos Ferdowsi Müzesi, Hooshang Seyhoun*

Kaynakça: <http://www.iranianarchitecture.net/en/projects/item/766-ferdowsi-museum.html/>
(Erişim Tarihi: 18.03.2022)

Müzenin ana binası 1968 yılında inşa edilir. Aslında geleneksel bir restoran için inşa edilen yapı, 1982 yılında bazı değişiklikler ve eklemeler ile İranlı büyük mimar Hooshang Seyhoun tarafından müzeye dönüştürülmüştür.

Seyhoun uluslararası tanınan bir mimardır. Tahran Güzel Sanatlar Üniversitesi'nden mezun olduktan sonra 1947 yılında Fransa'ya eğitim görmeye gider. Yeni eğitim atmosferi Seyhoun'un gelecekteki tarzı üzerinde büyük etki yaratmaktadır. Eserlerini eski Fars sanatı ve Modern mimari ile birleştirir. Ferdowsi müzesi bu eserlerinden biridir. 1988 yılında Toos Müzesi adını taşıyan antropoloji ve arkeoloji müzesi 1990 yılında UNESCO tarafından “Şahnameh Binyıl Koleksiyonu” olarak seçilir. Aynı zamanda Ferdowsi Dönemi'ne ait materyallerin sunumu İran Kültür Miras Örgütü'ne bağlıdır. Arkeolojik kalıntılar Khaf, Torban Jam, gibi Horasan'ın farklı bölgelerinde kazımlar sonucu elde edilir. 600 m²'lik

alana sahip olan müzenin dış cephesi genel olarak betondur. Yapının içinde beton kolon ve tavanlar dikkat çekmektedir (http-29) (Görsel 1.54.).

Görsel 1.54. Toos Ferdowsi Müzesi beton tavan ve kolonlar, Hooshang Seyhoun

Kaynakça: <http://www.iranianarchitecture.net/en/projects/item/766-ferdowsi-museum.htm/> Erişim (Tarihi: 18.03.2022)

Eskan Kuleleri Projesi 1972 yılında inşa edilir. Karma kullanımlı lüks konut daireleridir. Eskan Kuleleri Projesi toplamda 3 kuleden oluşmaktadır. Her kulede 32 kat bulunmaktadır. Aynı zamanda alt katında kapalı otopark ve ticari tesisler vardır. Tahran bu dönemde alt ve orta sınıf için büyük konut sıkıntısı çekse de proje; 'kozmopolit elit' in bir parçası olmayı hedefleyen ve batı tarzda lüks yaşam standartları isteyen zengin, ayrıcalıklı İranlılar için modern bir yaşam ortamı oluşturmayı amaçlar. Yapının her dairesi geniş odalara, balkonlara sahip ve son teknolojiye sahip bir tesistir. Ticari merkezi ayrı bir girişe sahip şık bir alışveriş merkezi olarak tasarlanır. Eskan Kuleleri Projesi, Tahran için önemli bir projedir. Yapı, inşaat sırasında bölgedeki en yüksek binalar olarak bilinir (Görsel 1.55.).

Görsel 1.55. *Eskan Kuleleri Projesi, Solel Boneh*

Kaynakça: <http://www.tehranprojects.com/Eskan-Towers/> (Erişim Tarihi: 18.03.2022)

Eskan Kuleleri Projesi 1958 yılında Şah'ın Pehlevi adında kurduğu vakıf tarafından başlatılır. Vakfa ait kamu arazilerine kalkınmayı teşvik eden, kâr amacı gütmeyen bir düşünce ile inşa edilmiştir. Tahran'daki standart yapı malzemesi çelik çerçeveleme olmasına rağmen, kompleks betondan inşa edilen bir Brütalist yapıdır. Yapının çerçevesi betonarme ve yerel tuğladan oluşur ve proje için özel olarak kalıplanmış prefabrik beton plakalarla kaplıdır. Çelik bu yükseklikteki kuleler inşa etmek için daha verimli bir malzemedir. Ancak, çelik çerçeveler için devasa temellerin atılması gerekliliği ve çeliğin pahalı olmasından dolayı betondan inşaya karar verilir (Görsel 1.56.).

Görsel 1.56. *Eskan Kuleleri Projesi, Solel Boneh*

Kaynakça: <https://www.flickr.com/photos/wvs/3771231444/> (Erişim Tarihi: 18.03.2022)

İranlı müşterilerin evrensel ve Modernist bir yapı tasarımı istemeleri üzerine mimarlar sosyal ve kültürel ihtiyaçları ve iklim koşullarını önemseyerek bölgeye özgü bir proje tasarlamışlardır. Yapı, Amerikan standartlarına göre inşa edilir ve depreme dayanıklıdır. Bu nedenle bina, İran-İrak Savaşı ve deprem gibi doğal afetler sırasında bir sığınak sayılır. Yapının yönetmeliklere göre, bölgede meydana gelmesi muhtemel en büyük depreme dayanması amaçlanır.

1.7. Uzak Doğu’da Brütalizm

Uzak Doğu dünyanın başka hiçbir köşesinde benzeri bulunmayan son derece özgün ve ilginç kültürlerle binlerce yıldır ev sahipliği yapan bir coğrafya olarak bilinir. Aynı zamanda uzun yıllar bulunduğu coğrafi konuma hâkim olması ile geleneksel kültürlerini başarılı bir şekilde korumuşlardır. Mühendislik ve tarım alanında Japonya önemli bir yere sahipken, Çin üretim kabiliyeti ile dünya ekonomisinde yer edindiği bilinmektedir. Güney Kore genç bir ülke olmasana

rağmen dünya teknolojisine değerli katkılar sağlar. Uzak Doğu toplumlarının çağlar boyunca çok başarılı olduğu alanlar arasında mimari de yer almaktadır.

Uzak Asya kültürlerinin kendilerini koruma beceresinin çok yüksek olmasına rağmen gelişmeye açık bir yaklaşımla, yerel özelliklerini koruyarak Brütal yapı örnekleri verirler. 1960'lı yıllarda, Brütalist mimari popüler bir dönem yaşar. Bu dönemde yerel mimarlar batı dünyasında yetiştirilmeye çalışılır ya da onlardan ilham alınarak eğitilir. Savaş ve sömürgecinin etkilerinden kurtulan Uzak Doğu ülkeleri büyük çaplı modern kentleşme planları yapmaya başlar. Ayrıca dışarıdan alınan göç daha fazla konut ve yaşam alanına ihtiyaç duyulmasına sebep olmuştur. Uzak Doğu mimarîsi betonu geleneksel malzemelerden daha çok tercih etmiştir. Kendilerine has süslemelerin beton kullanımı ile kolaylaşması sayesinde birçok yapıda süsleme ve beton kaplamalar kullanmaya başlanır. Böylelikle inşaat işçilerinin beton kalıplama becerilerinin geliştiği bilinmektedir.

Brütalizm 20. yüzyılın başlarında yenilikçi hareketten büyüyen bir tarzdır. Brütalist bina katı, tek parçalı ve bloklu görünüşleri ve sert geometrik tarzı ile bilinmektedir. Somut büyük ölçek kullanımı ise bu tarzın karakteridir.

1.7.1. Çin

Çin; Brütalist tarzın faydalı işlevselliğini vurgulayan sağlam ve şiddetli estetik özelliklere sahip yapıları ile tanımlanır. Erken Çin Brütalist mimarları ve şehir planlamacıları Brütalist yapıları ‘gökyüzündeki modern sokaklar’ olarak tanımlayarak çağdaş konut çözümleri olarak görürler. Stilistik olarak kentsel planları Brütalist yapılardan tasarladıkları bilinmektedir. Sovyetlerin Brütalizme olan yaklaşımından etkilenerek büyük meydanları ve toplanma alanları beton yapılardan oluşmaktadır. 1959 yılında Çin Halk Cumhuriyeti, kuruluşunun 10. yıl dönümünü kutlar ve bu övgülerin bir parçası olan ülke mimarisini ve kentsel planlamayı “ileriye doğru büyük atılım” şeklinde vurgulayarak proje kampanyasına dâhil eder. Bu projede Modernizm ve geleneksel Çin tasarımı dokunuşları bir arada harmanlanarak yeni tasarım fikirleri oluşturulur. Dönemin siyasi parti lideri Çin Maocu Brütalist akımı hükümet projelerinde, üniversitelerde, otopark, alışveriş

merkezlerinde ve yaşam alanlarını oluşturan yüksek katlı binalarda yaygın olarak kullanılmıştır (http-30).

Seashore Kütüphanesi Çin’de bir kıyı bölgesi olan Nandaihe’de bir plajın beyaz kumları üzerine Pekin stüdyosu Vector Archetects tarafından inşa edilmiştir. Bu beton dökme kütüphane Doğu Çin Denizi’ne bakan ıssız bir plajda eğimli tavanı ve tepeli salonu ile ilgi çekmektedir. Mimarlar, tahmini iklim modellerini hesaba katarak Bohai Körfezi'ndeki deniz seviyesinin yükselme ihtimali ile iyi korozyon direnci sağlayan beton malzeme kullanmışlardır. Aynı zamanda betonun sertlik ve kararlılık özelliği ile psikolojik olarak ziyaretçilerin güvende hissetmelerini sağlamayı amaçlamışlardır (Görsel 1.57.).

Görsel 1.57. Seashore Kütüphanesi, Vector Archetects

Kaynakça: <https://www.yatzer.com/seashore-library-vector-architects/> (Erişim Tarihi: 18.03.2022)

Yapının ön tarafında, zemin katta bulunan uzun bir pencere duvarı ve üst katta gömme pencerelerin tutarlı yüksekliği göze çarpmaktadır. Binanın doğu cephesinde manzaradan ve sabah güneşinden faydalanılmak istenmiştir. Yapının girişi beton bir duvarla maskelenmiş gibi görünmektedir. Bu alan yapının işlevsel alana sahip iki ayrı bloğa bölünmüş gibi görünmesini sağlamıştır (http-31) (Görsel 1.58.).

Görsel 1.58. *Seashore Kütüphanesi, yapının arka cephe görünümü, Vector Archetects*

Kaynakça: <https://www.yatzer.com/seashore-library-vector-architects/> (Erişim Tarihi: 18.03.2022)

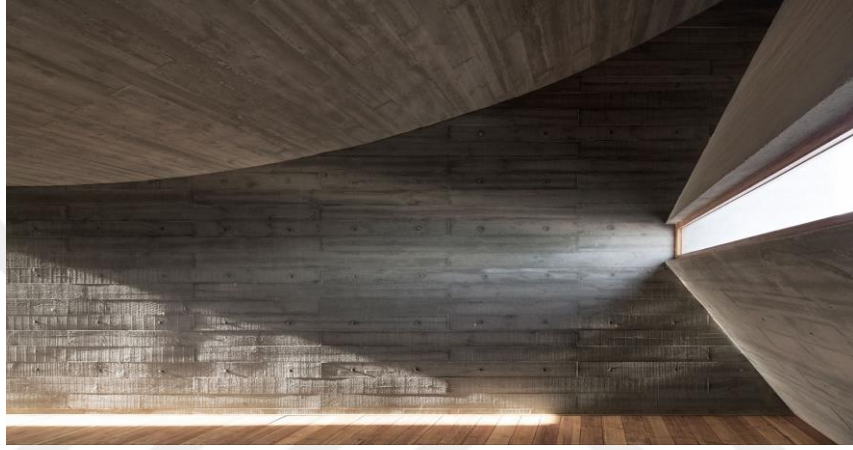
Zemin katta, büyük katmanlı okuma odası, bir bar alanı ve kuzeyde tuvalet, ofis vb. alanlar bulunmaktadır. Küçük dairesel açıklıklara sahip kıvrımlı bir beton tavan, okuma odasının üzerindedir. Delikler, ışığın ve havanın boşluğa süzülmesine izin verirken, bir dizi küçük eğimli oval pencereler arka duvar boyunca uzanmaktadır. Okuma odasını plaja açmak için zemin seviyesinde açılan cam kapılar bulunmaktadır (görsel 1.59.).

Görsel 1.59. *Seashore Kütüphanesi okuma odası, Vector Archetects*

Kaynakça: <https://www.yatzer.com/seashore-library-vector-architects/> (Erişim Tarihi: 18.03.2022)

İkinci katta, yönlendirmeyi zorlaştıran basit bir diyagonal duvar oluşturulması ile plan kafa karıştırıcı bir şekilde karmaşılaşır. Okuma odasının üst katları, açılı bir ayırma duvarı ile üçgen olan bir çatı alanı oluşturmaktadır. Bu alanda meditasyon ve etkinlik odası bulunmaktadır. Panoramik bir pencere ve kapıların üzerinde yer alan cam tuğla bölümü üst kat alanı için değişen açılarla doğal aydınlatma sağlamaktadır (Görsel 1.60.).

Görsel 1.60. *Seashore Kütüphanesi meditasyon odası, Vector Architects*

Kaynakça: <https://www.yatzer.com/seashore-library-vector-architects/> (Erişim Tarihi: 18.03.2022)

Kum ve rüzgârın ahşap kalıpların üzerinde bıraktığı dalgalanma izlerini dökme beton duvarlarda görmek mümkündür. Bu dalgalanma izleri ve ahşap kalıbın izleri yapının oluşum sürecini bizlere ifade etmektedir. Yapı dışarıdan saf ve sağlam yıpranmış bir kayayı anımsatmakta fakat içeride şehir hayatının hızlı temposu ve yaşantısından uzak zengin duygular ve deneyimler barındırmaktadır (http-32).

Eşsiz şekli ve belirgin önemliliği ile 2018 A + Ödüllü, Çin'in Sandu İlçesinde dikkat çekici turistik bir Brütalist yapıdır. West-Line Studio tarafından tasarlanan bu karmaşık yapının her detayı yerel geleneklerin izlerini taşımaktadır (http-33).

West-Line Studio, bu projeyi gerçekleştirmeden önce Shui halkının kültürel uygulamalarını incelemek için uzun bir harcamışlardır. Bu durum azınlık grubunun eski ritüellerinin yaratıcı süreci yönlendirmesini ve firmanın tasarımına yansımaları sağlamaktadır. Shui halkının kutsal atmosferini yeniden yaratmak için zirve çatılar, delikli bronz plakalar ve keresteden ilham alan betonun bir kombinasyonunu tercih

ederek yapıyı inşa etmişlerdir. Toplam 13.800 m² alandan oluşan Shui kültür merkezi üç tarafı su ile çevrilidir. Dördüncü batı kenarı ise ziyaretçileri ağırlayan binanın anıtsal girişine doğru yönlendirilen durgun su ve ağaçların bulunduğu sakin bir kare ile sınırlandırılmıştır. Yapının dış cephesi üç tepeli, üç ana şerit halinde düzenlenmektedir (Görsel 1.61.).

Görsel 1.61. Shui Kültür Merkezi, West-Line Studio

Kaynakça: <https://www.arkitera.com/haber/cinde-anitsal-bir-kultur-merkezi/> (Erişim Tarihi: 18.03.2022)

Keskin kenarlar, güçlü renkler ve dar alanlarla işaretlenen ilk şerit; ziyaretçilere güçlü bir izlenim vermek için tasarlanır ve ritüel salonunu oluşturulur. İkinci şerit ziyaretçileri daha az dramatik tonlarda karşılar, kültürel bir sergi alanı ve resepsiyon salonunu oluşturur. Üçüncü ve son şerit ise en büyüğüdür. Toplamda üç kattan oluşmaktadır. Zemin katta ziyaretçiler için servis merkezleri, kafeterya, tuvaletler ve ofisleri barındıran daha geleneksel bir açık alandan bulunmaktadır (Görsel 1.62.).

Görsel 1.62. *Shui Kültür Merkezi, yapının çatısında bulunan delikli bronz plakalar, West-Line Studio*

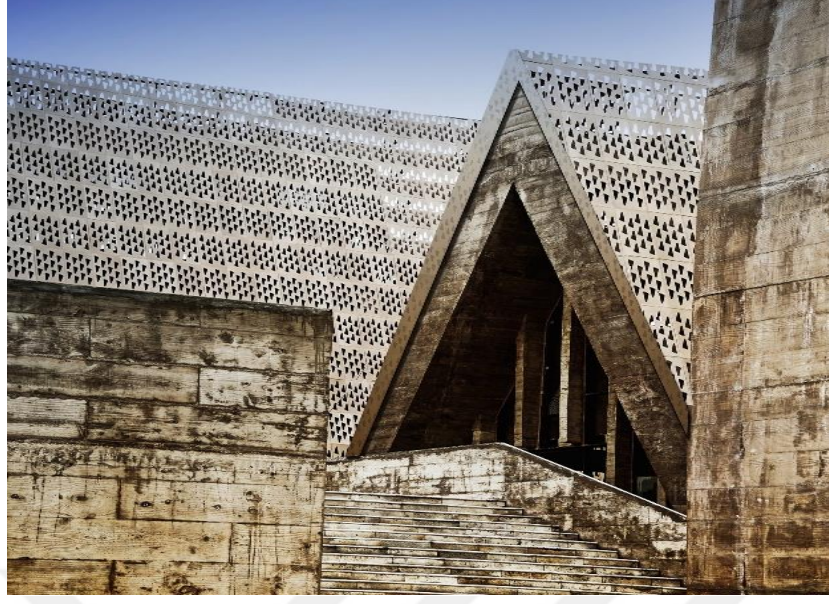
Kaynakça: <https://www.arkitera.com/haber/cinde-anitsal-bir-kultur-merkezi/> (Erişim Tarihi: 18.03.2022)

Su-kare girişinin kuzey kenarında Yulong Kulesi vardır ve tepesinde bronz bir davul bulunmaktadır. Bu bronz davul, Shui kültürünün önemli bir ritüel parçasıdır. Mimarlar, tüm yapının estetik parlaklığını karakterize eden delikli bir desene sahip ince bir bronz plaka tasarlamışlardır. Bu hassas katman sadece yapının içinde yer alan ağır beton ile bir kontrast oluşturmakla kalmaz, aynı zamanda sert güneş ışığını kırmaya çalışır ve binaya girdikten sonra sürekli değişen bir etki yaratması istenmiştir (Görsel 1.63.).

Görsel 1.63. *Shui Kültür Merkezi, Yolong Kulesi, West-Line Studio*

Kaynakça: <https://kienviet.net/2018/04/12/trung-tam-van-hoa-dan-toc-thuy/> (Erişim Tarihi: 18.03.2022)

Görsel 1.64. *Shui Kültür Merkezi, West-Line Studio*

Kaynakça: <https://kienviet.net/2018/04/12/trung-tam-van-hoa-dan-toc-thuy/> (Erişim Tarihi: 18.03.2022)

Binanın temel yapısını ve görünür iç iskeletini oluşturacak betonun seçilmesi söz konusu olduğunda doku mimarlar için çok önemli bir hâl almıştır. Sandu County'deki en yaygın yapı malzemelerinden biri olan çeyrek kesilmiş çamdan ilham alan West-Line Studio, beton yüzeylerde güçlü bir ahşap desen ortaya çıkaran işlenmiş beton kullanmıştır (Görsel 1.64., Görsel 1.65.).

Görsel 1.65. *Shui Kültür Merkezi iç mekândan bir görsel, West-Line Studio*

Kaynakça: <https://kienviet.net/2018/04/12/trung-tam-van-hoa-dan-toc-thuy/> (Erişim Tarihi: 18.03.2022)

Cesur şekiller, desenler ve malzemeler kullanan West-Line Studio, Shui halkının yerel kültürüne saygı duyan bir dönüm noktası yapısı yaratır (http-33) (Görsel 1.66.).

Görsel 1.66. *Shui Kültür Merkezi, iç mekândan bir görsel, West-Line Studio*

Kaynakça: <https://kienviet.net/2018/04/12/trung-tam-van-hoa-dan-toc-thuy/> (Erişim Tarihi: 18.03.2022)

1.7.2. Japonya

Dünya savaşının yıkımı ve ardından Batılılaşma isteği Japonya'nın toplumunu ve kültürünü büyük bir şekilde değiştirir. Bu değişim beton dalgası yaratır. Japon mimarisi, ahşap ve kâğıt gibi doğal, hafif malzemelerle bilinse de ilginç beton mimari örneklerine sahiptir. Ülkenin soğuk, inatçı malzemeye olan sevgisi savaş ve doğal afetlerden sonra daha da artmıştır. Japonya'da inşa edilen yapılara belli bir ömür biçilir ve tek kullanımlık olarak görülür. Çünkü sık sık deprem ve yüksek nem mimarî yapıya ağır yük binmesine sebebiyet vermektedir.

Japonya'da 1.923.000 ahşap evin yandığı 1923 Büyük Kanto Depremi'nin ardından ülke yapılarda betonlaşmaya başlamıştır. Bu betonlaşma ülkenin bakanlığı tarafından ekonomiyi arttırmak için geliştirilir. Beton diğer malzemelerden daha fazla depreme dayanıklı değildir fakat alevler arasında yok olmayacağı bilinmektedir. Betonun neme karşı olan direnci ve çok yönlü form sunması bölge için uygun bir malzeme olduğunu gösterir (http-34).

Brütalist mimari hareketi; Le Corbusier'in Tokyo'daki Ulusal Batı Sanatı Müzesi (1959)- Uzak Doğu'daki tek binası- Kunio Maekawa ve Junzo Sakakura da dâhil olmak üzere Japon çıraklarının yardımıyla tamamlanmıştır. Bu yapı radikal beton mimarinin şekillenmesine yardımcı olmuştur.

1972'den beri Shinbashi semtinde duran 13 katlı bina, II. Dünya Savaşı sonrası mimari söylemin hâkim olduğu hareketin belirgin bir kalıntısı olarak bilinmektedir.

Mimar Kisho Kurokawa, Nakagin Kapsül Kulesi'ni tasarlarken yenilikçi bir yaklaşım öne sürer ve iş adamlarının seyahat sırasında konaklamaları için kapsüllerden oluşan bir kule inşa etmeyi amaçlamıştır. Yapıda bulunan her modülün merkezi gövdeye takılabilir veya gerektiği zaman değiştirilebilir özelliği ile mimarlıkta bir prototip özelliğine sahiptir (Görsel 1.67.).

Görsel 1.67. *Nakagin Kapsül Kulesi, Kisho Kurokawa*

Kaynakça: https://en.wikipedia.org/wiki/Nakagin_Capsule_Tower#/media/File:Nakagin.jpg/
(Erişim Tarihi: 18.03.2022)

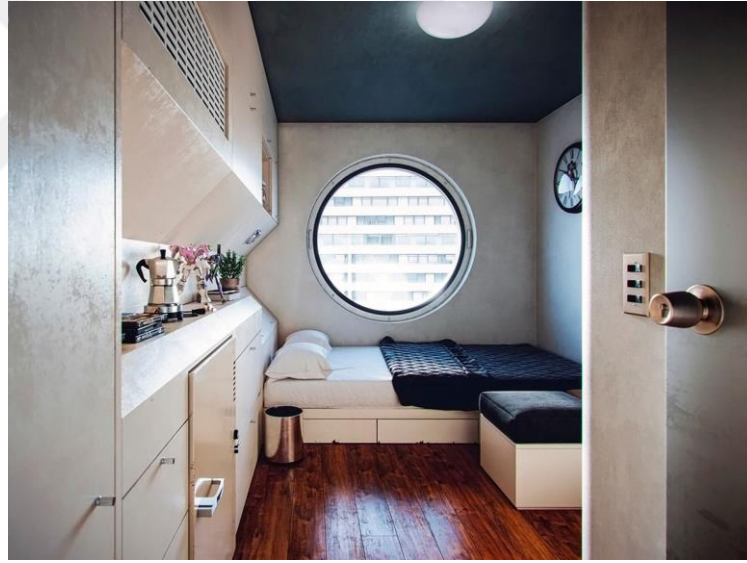
Görsel 1.68. Nakagin Kapsül Kulesi, yapıda bulunan kapsüllerin dış görünümü, Kisho Kurokawa
Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/nakagin-kapsul-kulesi/> (Erişim Tarihi: 19.03.2022)

Tokyo'nun Ginza bölgesine inşa edilen bu yapı, 13 kat yüksekliğinde ve toplamda 140 kapsülden oluşmaktadır. Bu kapsül ana gövdenin etrafında farklı açılarla döndürülebilir özelliktedir. Her kapsül 4 x 2,5 metre alana sahiptir ve bir kişinin rahatça barınabileceği bir alan sağlamaktadır. Her kapsülün iç mekânı kapsüllerin birbirlerine bağlanmasıyla değiştirilebilir özelliktedir (http-35) (Görsel 1.68.).

Kapsülün her parçası Shiga Prefecture Fabrikası'nda üretilerek inşaat alanına taşınmıştır. İç mekânlar önceden montajlanarak merkezi beton gövdeye yerleştirilir. Kapsüllerin içerisinde dairesel basit bir pencere, yatak, banyo, TV, radyo ve uyarıcı alarm sistemi bulunmaktadır (Görsel 1.69.) (Görsel 1.70.).

Görsel 1.69. *Nakagin Kapsül Kulesi, Bir Kapsülün iç mekân görünümü, Kisho Kurokawa*
Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/nakagin-kapsul-kulesi/> (Erişim Tarihi: 19.03.2022)

Görsel 1.70. *Nakagin Kapsül Kulesi, Bir Kapsülün iç mekân görünümü, Kisho Kurokawa*
Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/nakagin-kapsul-kulesi/> (Erişim Tarihi: 19.03.2022)

Nakagin Kapsül Kulesi olarak bilinen bu yapı, Kisho'nun Metabolist mimarlık akımına yapmış olduğu ilk örneğidir. Kule dört aylık bir tasarım sürecine sahiptir. İnşaat başladıktan sonra da tasarım süreci devam eder. Normalinden kısa bir sürede tasarlandığı için yapısal birçok sorun yaşanır (http-36).

Kyoto Uluslararası Konferans Merkezi, 1966'da Japonya'daki ilk tam teşekküllü uluslararası konferans merkezi olarak inşa edilir. Konferans merkezi, 1963'te Japon Mimar Sachio Otani tarafından tasarlanan betonarme, geometrik dev bir yapıdır. Merkez, geleneksel Japon mimarisinin yeniden yorumlanmış eşsiz bir modern yapısı olarak bilinmektedir (Görsel 1.71.).

Görsel 1.71. *Kyoto Uluslararası Konferans Merkezi, Sachio Otani*

Kaynakça: <https://www.sosbrutalism.org/cms/15889297/>.(Erişim Tarihi: 19.03.2022)

Otani Projenin Takaragaike Gölü kıyısında, binanın soğuk görünümü ile yeşil çevresinin uyumunun bir yolunu aratır ve göl boyunca 8 adet beton köprü ile geniş bir Japon bahçesi tasarlanmıştır. Bu bahçe toplantı aralarında yürüyüş yapmak için mükemmeldir. Aynı zamanda 3.000 konuklu bahçe partisi düzenlenebilecek kapasitededir (Görsel 1.72.).

Görsel 1.72. *Kyoto Uluslararası Konferans Merkezi Bahçesi, Sachio Otani*

Kaynakça: <https://www.archdaily.com/403543/ad-classics-the-kyoto-international-conference-center-sachio-otani/>(Erişim Tarihi: 19.03.2022)

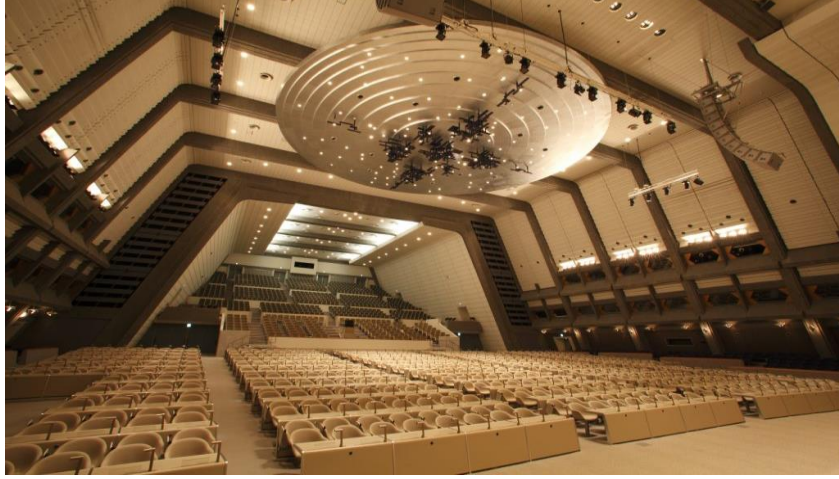
Bina Japonya'nın sembolik bir yapısı olarak dünyanın dört bir yanından gelen ziyaretçilere hizmet edeceği için Otani geleneksel Japon formları ve modern mimarinin beraber yorumlandığı bir yapı tasarlamıştır. 156.000 m² yapı üçgen formların modern yorumlanmış halidir. Yapı tasarlanırken çevresinde bulunan dağların şeklinden esinlenilmesi sonucu üçgen bir tabana sahiptir. Yapının tepe kısmı da Japon Pagodasını anımsatan başka bir ters üçgene benzetilir. Binanın bir diğer özelliği de altmış sekiz derece eğimli beton sütunların taban alanını daraltmadan iç mekâna olan etkileridir (Görsel 1.73.).

Görsel 1.73. *Kyoto Uluslararası Konferans Merkezi, eğimli beton sütunları, Sachio Otani*

Kaynakça: <https://www.sosbrutalism.org/cms/15889297/> (Erişim Tarihi: 19.03.2022)

Disk şeklinde bir reflektörle aydınlatılan ana konferans salonu oldukça dikkat çekicidir. 2000 kişiden fazla insan için tasarlanır. Toplamda 72 toplantı odası bulunur, en büyük toplantı odası 3.000 m² bir alanı oluşturur (Görsel 1.74.). Yapının yüzde yetmişlik alanı çevresindeki manzaranın izlenebilmesi için pencerelerle aydınlatılan lobilerden ve dinlenme alanlarından oluşmaktadır (Görsel 1.75.).

Görsel 1.74. *Kyoto Uluslararası Konferans Merkezi, Ana konferans salonu, Sachio Otani*

Kaynakça: <https://www.sosbrutalism.org/cms/15889297/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

Görsel 1.75. *Kyoto Uluslararası Konferans Merkezi, dinlenme alanları, Sachio Otani*

Kaynakça: <https://www.sosbrutalism.org/cms/15889297/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

Yapıda basın merkezi, etkinlik salonu ve ek salon daha sonradan tesisi genişletmek için inşa edilir. Aynı zamanda son teknoloji ve işlevsellik ile donatılan bu yapı dünya çapında eşsiz bir uluslararası konferans merkezi olmaya devam etmektedir (http-37).

1.8. Asya’da Brütalizm

Asya ülkeleri; coğrafyaya, iklime, malzemelerin mevcudiyetine ve çevresine uyumlu; rahat ve ilham verici özellikleriyle kültürel tepkilere dayanan yapılar inşa eder. Farklı kültürlerin bir araya gelmesi ile ortaya çıkan yapılar, farklı formlar yeni çözümler geliştirmek adına önemlidir. İnşa edilen bu yapılar coğrafi konumlara göre oluşturularak daha ustaca ama karmaşık bir hâl alır. Aynı coğrafi konum ve iklimde bile farklı kültürler kendilerine özgü çözümler bulmaktadırlar.

Depremlerin yerel mimari mirasın çoğunu yok etmesi ile deprem sonrası evsiz kalan yüzlerce insana barınma sağlama ihtiyacı, oluşturulacak yapıların geleneksel malzemelerden mi yoksa betondan mı olması gerektiği sorusunu akıllara getirmektedir. Geleneksel malzemeler yerel olarak mevcut ve bol miktardadır. Beton ise düşük maliyetlidir. Bu durum hükümetlerin politikalarınca farklılık gösterir ve bazı bölgelerde brüt beton kullanımı tercih edilir. Oluşturulan yeni yapılar bölgenin mevcut ihtiyaçlarını karşılayabilir ve yapılar iklim değişikliği etkileri göz önüne alınarak inşa edilir.

1.8.1. Hindistan

Hindistan mimarlık ve tarih açısından zengin bir ülkedir. 1947 yılında İngiltere İmparatorluğu’ndan ayrılarak bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Bağımsızlık ve bölünmeden kaynaklanan siyasi değişikliklerin sonucunda Hindistan, yeni başkentini inşa ederek mültecilere ev sağlamak ve kentsel sıkışıklığı rahatlatmak adına şehirlere yeni uzantılar ekleyerek şehir planlamaları yapılmaya başlanılmıştır. Avrupa klasik stilinden uzaklaşarak Modernizme yönelirler. Fakat planlama ve mimarlık görevini üstlenecek başarılı Hintli mimarlar bulunamaz. İngiliz Hindistan’ı Hintlileri Liberal sanat ve hukuk alanında dikkate değer bir eğitim alırlar fakat mühendislik, mimarlık ve teknik eğitim gibi disiplinlere teşvik edilmezler. Hindistan’ın yönünü belirleyen en önemli unsurlar, başkent kompleksi ve ana tesislerini tasarlayan İsviçre asıllı Fransız Mimar Le Corbusieri olmuştur.

20. yüzyılın ilk yarısının en önemli mimarı olan Le Corbusier, hayatının en büyük projesini Hindistan’da gerçekleştirir. Le Corbusier, 1950’lerin başında Nehru tarafından şahsen davet edilerek Pencap eyaletinin yeni başkenti Şandigar ’ı inşa

etmiştir. Le Corbusier'in tasarlamış olduğu hükümet binası olan Capitol Kompleksi UNESCO mirası olarak kabul edilmektedir.

Mimar planlayıcısı Le Corbusier, Nehru ile birlikte Yeni Delhi'yi gölgede bırakacak yeni planlama modeli ve mimarî tasarım örnekleri vermiştir. Şandigar'ın Hintli şehir plancıları için bir eğitim okulu olarak hizmet edebileceği düşünülür. Bu eğitim sonrası diğer şehirlerdeki deneyimler çoğaltabilir ve bu eğitimin Hindistan'ı kentsel olarak iyileştirebileceği düşünülür. Böylelikle yenilikçi bir ana plan, modernist binalar, yeni arazi kullanımı için cesur bir girişimde bulunulur. Le Corbusier öncülüğünde yapılan bu planlar Hindistan'da birçok Brütalist yapının oluşumuna etki etmiştir.

Le Corbusier, 1951 yılında ekibi ile yeni Şandigar kenti için Capitol Kompleksini tasarlamıştır. Kompleks üç ana binadan oluşmaktadır. Bunlar: Yüksek Mahkeme Binası, Sekreterlik Binası ve Meclis Binasıdır. Kompleksin içerisinde Açık El Anıtı, Gölge Kulesi ve Geometrik Tepesi de bulunmaktadır. Komplekste toplamda üç bina, üç anıt ve bir göl bulunur. Yapı yaklaşık 100 dönümlük bir alana yayılır ve Şandigar'ın mimarisinin en önemli oluşumudur. Chandigarh, Hindistan'ın ilk planlanan şehirlerinden biridir ve Capitol Kompleksi Le Corbusier'in en büyük projelerindedir (http-38) (Görsel 1.76.).

Görsel 1.76. Capitol Kompleksi, Le Corbusier

Kaynakça: <https://chaimingyang.wordpress.com/tag/india/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

İlk olarak Yüksek Mahkeme Binası 1951-57 yılları arasında Capitol Kompleksi'nde inşa edilir. Bu yapının çift bir çatısı bulunur. Üst çatının dışı doğru iç çatıyı sarması, insanlara karşı koruma ve adaleti sembolize eder. Aynı zamanda Yüksek Mahkeme Binası gölge sağlamak için çift çatıya sahiptir. Böylece üst çatı ve alt çatı arasında oluşan boşluk havanın binanın etrafında dolaşmasını sağlar. Üç dikey iskele, binanın giriş kısmını oluşturur ve zeminden 60 metre yüksekliktedir. Bu üç iskele farklı canlı renklerle boyanmıştır ve devasa bir ızgara gibi binanın ön cephesini kaplamaktadır. Mahkeme salonlarının arka duvarlarında, Le Corbusier tarafından tasarlanan dev yünlü halılar kullanılır (Görsel 1.77.).

Görsel 1.77. Capitol Kompleksi, Yüksek Mahkeme Binası, Le Corbusier

Kaynakça: <https://chaiminyang.wordpress.com/tag/india/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

1953-59 yılları arasında ikinci inşa edilen Sekreterlik Binası yapılır. Bu yapı Capitol Kompleksi'ndeki üç yapıdan en büyüğüdür. Merkezdeki derin şekillendirilmiş iki katlı sütunlar ve göze çarpan güneş engelleyici panjurlar, sekiz katlı bir beton levha gibi görünmektedir. Kafeterya ve dinlenme terası bir sanat objesi gibi, şehrin muhteşem manzarasını sunar. Sekreterlik Binası hem Pencap hem de Haryana hükümetlerinin karargâhını barındırır. Bu yapı 250 metre uzunluğundadır ve sekiz katlı kaba dökme betondan oluşturulur. Beton, yüzeyde vurgulanan karmaşık geometri ve desenler oluşturmak için farklı formlarda kalıplar kullanılmıştır. Yapıda bulunan her iki uçtaki rampalar her katta dikey dolaşımı sağlamak için tasarlanmıştır (Görsel 1.78.).

Görsel 1.78. Capitol Kompleksi, Sekreterlik Binası, Le Corbusier

Kaynakça: <https://chaimingyang.wordpress.com/tag/india/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

1961 yılında tamamlanan Meclis Binası görkemli yapısı ile dikkat çekmektedir. Meclis Binası, yakındaki Himalaya dağlarının manzarasını sunan betonarme sütunlardan oluşan bir ızgara ile çerçevelenen açık plan bir iç mekâna sahip olacak şekilde tasarlanır. Bina, Le Corbusier'in tasarımlarının çoğunda kullandığı önemli özelliklerden biri olan güneş engelleyici duvarlar ile kaplıdır. Yapısal alana hizmet etmeyen bu duvarlar büyük cam bölümlerini oluşturarak yapıda ışık oyunlarının oluşumunu sağlar (Görsel 1.79.).

Görsel 1.79. Capitol Kompleksi, Meclis Binası, Le Corbusier

Kaynakça: <https://www.dezeen.com/2016/08/07/le-corbusier-capitol-complex-unesco-world-heritage-listing-chandigarh-india-benjamin-hosking/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

Şandigar'da Le Corbusier tarafından planlanan en önemli anıtlardan biride Açık El Anıtıdır. Batık bir hendekten 85 metre yükseklikte metal levhaların taşıdığı dev bir el gibi dönecek şekilde tasarlanmıştır (Görsel 1.80.).

Görsel 1.80. Capitol Kompleksi, Açık El Anıtı, Le Corbusier

Kaynakça: <https://www.dezeen.com/2016/08/07/le-corbusier-capitol-complex-unesco-world-heritage-listing-chandigarh-india-benjamin-hosking/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

Ulusal Kooperatif Kalkınma Şirketi (NCDC) Mimar Kuldip Singh tarafından 1980 yılında Mahendra Raj'ın mühendislik desteği ile tasarlanır. Dokuz kattan oluşan bu yapı, malzeme ekonomisi, cesur hayal gücü ve el yapımı inceliğini gösterir. İki beton ofis kanadı, merkezi koridor kanatlarını ve servis çekirdeğini zikzak hareketlerle birbirine bağlamaktadır (Görsel 1.81.).

Görsel 1.81. Ulusal Kooperatif Kalkınma Şirketi, Kuldip Singh

Kaynakça: <https://b-a-c-u.tumblr.com/post/168821556588/national-cooperative-development-corporation-new/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

Bina Hint dini yapılarının bazılarında bulunan eğik formlara benzemektedir. Yapıda kepekli beton kullanılarak geometrik hareketlerin yanı sıra dokusal yüzeyler de oluşturulur. Maliyeti düşürmek isteyen mimar emeğin ucuz olduğu, kerestenin kolayca mevcut olduğu bu dönemde kalıcı beton bir bina yapmak istemiştir (Görsel 1.82.).

Görsel 1.82. Ulusal Kooperatif Kalkınma Şirketi, Kuldip Singh

Kaynakça: <https://b-a-c-u.tumblr.com/post/168821556588/national-cooperative-development-corporation-new/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

Kolon kullanılmayan yapıda, 11m x 25 m’lik sütunsuz ofis alanları oluşturulur. Böylece ofis içi kullanıcı ihtiyacına göre düzenlenebilir durumdadır. Binanın her yeri birbiri ile bağlanmaktadır. Binada çapraz havalandırma yöntemi görülür. Doğu-batı yönelimli olan yapıda iç avluya bakan iki cephe doğrudan güneşten korunarak sert yaz aylarında serin kalması sağlanmıştır (Görsel 1.83.).

Görsel 1.83. *Ulusal Kooperatif Kalkınma Şirketi, Kuldip Singh*

Kaynakça: <https://www.sosbrutalism.org/cms/15889915/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

1.9. Türkiye’de Brütalizm

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra ortaya çıkan Birinci Ulusal Mimarlık Akımı (1910-1927) mimari alanda Osmanlı izleri barındıran yapılar üretmeye başlar. Fakat amacına uygun örnekler veremez. Bu akım ülkenin yeniden yapılanması için düşünsel ve işlevsel olarak yeterli olmamaktadır. Bu nedenle Türkiye başka bir akım arayışına yönelerek modern mimari (1924-1940) dönemine girmektedir. Zaman zaman batıdan etkilenecek ve malzeme ithal ederek yeni yapılar inşa ederler. Osmanlı Dönemi’nde Sanayi Devrimi’nin etkileri toplumsal yaşama çok yansıtılır. Bu dönemde çimento, ithal edilen bir yapı malzemesi olmuştur. Ancak Tanzimat Dönemi’nin ardından Batılılaşma sürecinin başlaması ile önemli gelişmeler görülür. Batılılaşma hareketi ile toplumun yaşam tarzı ve hayata bakış açısı ile oluşan değişiklikler konut üretimlerini etkilediği görülmektedir. Konut üretimine olan ilgi

bu doğrultuda konut inşalarının artışına sebep olur ve çimentoyu önemli bir yapı malzemesi haline getirir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu yıllarda iki çimento fabrikası kurulurken, 1930'lu yıllarda Türkiye'de altı çimento fabrikası olur. Bu fabrikalar Batılılaşmanın önemli bir parçası olarak düşünülebilir.

Türkiye tüm dünyada olduğu gibi teknolojinin sunmuş olduğu yeni yapı malzemelerini kullanarak modernleşme sürecine girmiştir. Ahşap, yapı kullanımında yangınlar nedeni ile ikinci plana atılmıştır. Çelik ise altyapısı olmadığı için tasarlanan yapılarda kullanılamamıştır. Tuğla, taş gibi malzemeler yüksek yapıların inşasına izin vermediği için yetersiz malzeme olarak görülmüştür. Bu süreçte beton bahsettiğimiz yapı malzemelerine göre daha şanslı bir malzeme olarak kabul edilebilir. Köyden kente göç eden insan sayılarının artması ile kalabalıklaşan kent nüfusu daha fazla barınma alanına ihtiyaç duyar. Göçlerle artan nüfus yoğunluğu ile kalifiye olmayan insan nüfusu yeni iş alanları ararken inşaat işçiliğine büyük bir yönelim olmuştur. Beton, betonarme diğer yapı malzemelerine göre işçilerin istenilen yapıları üretebileceği bir malzeme olarak görülür. Bu bağlamda 1950'lerin sonrasında Türkiye'de beton kullanımının yaygınlaştığı bir dönem olarak görülmektedir (Salgın, 2007).

Brütalizm Türkiye'de, Avrupa'da bulunan Brütalist yapı örnekleriyle aynı zamanda yaygınlaşmaya başlamıştır. Türkiye'de bulunan Brütalist yapı örneklerini incelediğimizde Le Corbusier'in etkilerini görmek mümkündür. Le Corbusier'de taş, ahşap, tuğla gibi Türkiye'de sıklıkla kullanılan yapı malzemelerini kullanarak projelerini inşa etmiştir. Aynı zamanda Le Corbusier 1950 yıllarındaki ilk örneklerinde pürizm ve klasisizm nitelikleri barındıran tasarımlar üretmiştir. Sade ve saf biçimlere sahip bu tasarımlar Türkiye için anlaşılabilir ve inşa edilmesi olası tasarımlardır.

“Brütalist yaklaşım Türkiye'ye; Louis Kahn, Paul Rudolph ya da Kenzo Tange, Kunio Maekawa gibi Japon mimarların etkisi ile yaygınlaşmıştır. Biçimler oluşturulurken işlenmemiş malzemelerin kullanımı, işlevsel mekân ve elemanların hacimsel olarak vurgulanması ve daha önceden düşünülmüş biçimsel çözümlerin reddedilmesi gibi Brütalist özellikler benimsenir. Brütalizm, Türkiye'de hala adaptasyon sürecinde olan çok parçalı plan tipolojisini tamamlayarak ve geliştirerek kısa sürede popüler bir eğilim haline gelerek kendine yer edinmiştir. Gelişmiş

lkeler ile Türkiye’de uygulanması neredeyse eşzamanlı olan Brütalizmin ilk örneklerinden biri olan ODTÜ Mimarlık Fakültesi ıplak beton kullanımının ilk örneklerindendir. Bu yapı, kısa sürede daha başarılı tasarımların öncüsü olmuştur. Bunlar İstanbul Harbiye Orduevi (M. Hepgüler, 1967), Ankara Stad Oteli (D. Tekeli-S. Sisa-M. Hepgüler, 1962), KT Spor Salonu (Erkut ahinba), Ankara Anadolu Kulübü (Ertur Yener-Erdoğan Elmas-Zafer Glur, 1962), İstanbul Reklam Binası (Günay ilingiroğlu-Muhlis Tunca, 1969), İstanbul Tercüman Gazetesi Binası (G. ilingiroğlu-M. Tunca) sayılabilir. Sonuçta, ana belirtisi çoğunlukla çıplak beton kullanımı olan Brütalist yapılar, kentlerimizin belirgin öğelerini oluturmulardır (en, 2014)’’.

ODTÜ Mimarlık Fakültesi 1960’lı yıllarının, Türkiye modern mimarisinin en önemli yapıtlarından biridir. 1961 yılında kampüs ve binaları için düzenlenen yarışmanın sonucunda yarımayı kazanan Behruz inici ve Altuğ inici çiftinin tasarımıdır. 1962 yılında fakültenin yapımına balanmış ve 1963 yılında tamamlanmıştır (Görsel 1.84.).

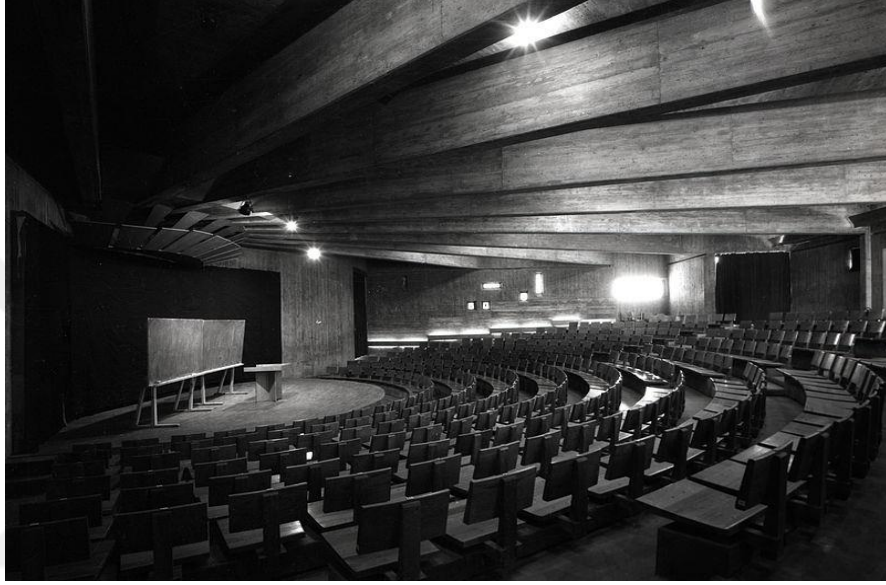

Görsel 1.84. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Behruz inici, Altuğ inici

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/odtu-mimarlik-fakultesi/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

İnşa edilen ilk bina mimarlık fakültesi olmuştur. ODTÜ Mimarlık Fakültesi brüt beton uygulamasının Türkiye’deki ilk örneğidir. Yapıda malzemenin duyarlılığı ve özgün detayların oluşturulması, özenle kullanılan beton ve yapı malzemelerinin çıplak kullanımı dikkat çekmektedir. Dönemin artları dldĞnde yapının

beton ile oluşturulan deneysel bir çalışma olduğu söylenir. Çünkü yapıda çıplak beton olarak bırakılacak alanlarda yaşanan teknik sorunlar ile karşılaşılırken bu sorunları çözümleyebilecek teknikler geliştirilmeye çalışılmıştır. Yapıda brüt alanlar yapının strüktürel elemanları dışında iç mekânlarda da oldukça belirgin bir ifade ile kullanılır.

Görsel 1.85. *Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, konferans Salonu, Behruz Çinici, Altuğ Çinici*

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/odtu-mimarlik-fakultesi/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

ODTÜ kampüsü binaları tek bir yola bağlanacak şekilde tasarlanmıştır. ODTÜ Mimarlık Fakültesi koridoru içe geçmiş avlular ve galeriden oluşur. 1950’lerde brüt olarak inşa edilen bu fakülte uluslararası üslubun izlerini taşır. Fakülte ana kampüs yoluna iki ayrı giriş ile bağlanır bunlar; havuzlu kapı ve dekanlık girişidir. Arka giriş olarak anılan otopark girişi ve endüstriyel tasarım stüdyolarına bağlanan dördüncü bir giriş kapısı da bulunur. Dört ayrı girişin olması binanın dev yapısı etkisini azaltmak içindir. Ayrıca yapıda bulunan iç içe geçmiş avlular ve galeriler bina içerisinde seviye farklılıkları oluşturarak dev hacim yapısı etkisinin azalmasını sağlar (Görsel 1.86.).

Görsel 1.86. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, giriş kapısı, Behruz Çinici, Altuğ Çinici

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/odtu-mimarlik-fakultesi/> (Erişim Tarihi: 20.03.2002)

Yapıda tek tip mekânlar bir araya gelerek farklı mekânların oluşmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda Mimarlık Fakültesi birbirleriyle her daim ilişki kuran birçok mekâna sahiptir. Tahmini 600 öğrenciyi bir arada barındırabilecek şekilde tasarlanmıştır (Görsel 1.87.).

Görsel 1.87. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, iç mekândan bir görsel, Behruz Çinici, Altuğ Çinici

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/odtu-mimarlik-fakultesi/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

Güney kısmında kütüphane ve konferans salonları bulunur (Görsel 1.85). Ana girişten hemen sonra mimarlık fakültesinin sınıflarını bulunduran blok ile karşılaşılır.

Görsel 1.88. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Behruz Çinici, Altuğ Çinici
Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/odtu-mimarlik-fakultesi/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

Batı kısmında ardı sıra gelen üç bloklu şehircilik çalışmaları blokları bulunur. Fakültenin bu kısmı içten birbirine bağlı aynı zamanda kolaylıkla dış alanla irtibatı olacak bir şekilde tasarlanır. Açık hava konferans alanı ve dinlenme yeri yapının daha batı kısmında yer alır. Yapıda bulunan açık alanlar ve çeşitlilik kendiliğinden iç ve dış sahaya anlam kazandırır ve yapıda büyük bina profilini ortadan kaldırır. ODTÜ Mimarlık Fakültesi genel anlamda Brütalist bir yaklaşımla tasarlanmıştır (Görsel 1.88.). Ayrıca Getty Vakfı'nın 20. yüzyılda inşa edilmiş, 12 modern dönem mimarisi eserlerinin korunmasına yönelik girişimine dâhil olan bir yapı özelliği taşımaktadır (Salgın, 2007) (Görsel 1.89.)

Görsel 1.89. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesine genel bakış, Behruz Çinici, Altuğ Çinici

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/odtu-mimarlik-fakultesi/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

Karatepe Aslantaş Açık Hava Müzesi Türkiye'nin ilk açık hava müzesi olarak bilinmektedir. Bu müze Osmaniye'nin Kadirli ilçesinde bulunur. Yapı 1957 yılında Mimar Franco Minissi ve Turgut Cansever tarafından tasarlanmış ve 1961 yılında yapımı tamamlanmıştır. Türk modern mimarisinde Brütalist olarak bilinen yapılardan biridir. Bu yapı Osmaniye-Kadirli'nin tarihinde bulunan önemli buluntuları bizlere sergiler. Müze bir kazı evi ve kazı kalıntılarını hava şartlarından korumak adına brüt betondan yapılmış saçaklardan oluşmaktadır (Görsel 1.90.).

Görsel 1.90. Karatepe Aslantaş Açık Hava Müzesi, Franco Minissi, Turgut Cansever

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/karatepe-aslantas-acik-hava-muzesi/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

Karatepe Aslantaş Açık Hava Müzesi Hitit Dönemi'nden kalma sınır kalesi ve duvarlarını barındıran milli bir parkta bulunmaktadır. Alana giriş için kuzeydoğu ve güneydoğuda iki anıtsal kapı bulunur. Giriş noktalarında kazılarda bulunan eserleri korumak adına inşa edilen saçak olarak adlandırılan bloklar vardır. Bu bloklar taş temel üzerine inşa edilmiş 4 metre enindedir. Brüt betondan oluşan duvarlarda ahşap alanlar bulunmaktadır. Ayrıca açık hava müzesini korumak için yarı açık mekânlar oluşturan Turgut Cansever geniş alana yayılmış saçakların strüktürlerini betonarme kolanlardan tasarlamıştır. Böylelikle yapıda Brütalist izlenimleri kolayca fark edilebilir. Bu proje 1950'ler için spesifik bir çalışmadır diyebiliriz (Görsel 1.91.).

Görsel 1.91. Karatepe Aslantaş Açık Hava Müzesi, beton strüktürler, Franco Minissi, Turgut Cansever

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/karatepe-aslantas-acik-hava-muzesi/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

Saçaklar altında bulunan tarihi kalıntılar, kalıntıların biçimlerine uygun tasarlanır. Yani saçaklar tarihi alanın var olan değerini korumak adına biçimlendirilmiş parçalı yapılardan oluşur (Görsel 1.92.).

Görsel 1.92. Karatepe Aslantaş Açık Hava Müzesi, tarihi kalıntıların şekline göre yapılandırılmış saçak, Franco Minissi ,Turgut Cansever

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/karatepe-aslantas-acik-hava-muzesi/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

Taşıyıcı sistemde farklı malzeme kullanımı düşünülür fakat en doğru malzemenin beton olduğu düşüncesine varılır. Tasarım aşamasında düşünülen saçakların taşıyıcı ayakları yığma sistemi kullanılarak üretilmesi önerilir. Bu öneriden taşıyıcı sistemlerin kaba ve hoş görülmeyeceği ve saçakların altında bulunan kalıntıların narinliği düşünülerek vazgeçilmiştir. Bir diğer öneri ise taşıyıcı ayakların çelikten yapılmasıdır. Ancak çelik taşıyıcı sistemler içinde beton temeller gereklidir. Farklı malzemenin kullanım zorluğu da düşünülmüştür dönemin arazi ve ulaşım şartlarını göz önünde bulundurduğunda alana malzeme taşımanın zorluğu önemsendir. Aynı zamanda bu malzeme korumasız, doğa da zamanla korozyona uğrayacağı nedeni ile vazgeçilmiştir (Görsel 1.93.).

Görsel 1.93. Karatepe Aslantaş Açık Hava Müzesi, Franco Minissi ,Turgut Cansever

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/karatepe-aslantas-acik-hava-muzesi/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

Alanda bulunan yapılar malzemenin doğal dokusu ve renginde kullanılarak doğayla uyum sağlanması istenmiştir. Saçaklarda bulunan beton strüktürler doğanın içinde uzun yıllar duracağı düşünüp yerel özelliklere saygı gösterilerek tasarlanmıştır. Işık, tasarım ve mekânsal etki önemsendir. Üzeri kapatılan eserlerin korunması dışında, eserlerin karanlıkta kalmaması adına saçaklar arasında dengeli bir gölge ilişkisi olacak şekilde tasarlanır (Salgın, 2007) (Görsel 1.94.).

Görsel 1.94. *Karatepe Aslantaş Açık Hava Müzesi, tarihi eserleri koruyan saçaklar, Franco Minissi ,Turgut Cansever*

Kaynakça: <https://www.arkitektuel.com/karatepe-aslantas-acik-hava-muzesi/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

Genel olarak değerlendirildiğinde Türkiye’de 1960-1970’li yıllarda brüt beton kullanılarak birçok yapı inşa edilmiştir. 1980’li yıllarda ise kaplama malzemesine yönelim artar. İthalatın serbestleşmesi ile yurtdışından birçok malzeme ithal edilmeye başlanır. Brüt beton olarak üretilen yapılar fazla kabul görmemiş ve bitmemiş bir yapı olarak görülmeye başlanmıştır. Dışarıdan ithal edilen boya, sıva kullanımı ön plana çıkmıştır. Beton, sıva, boya gibi birçok malzeme ile kaplanan yapılar kapitalizmin bir parçası haline gelmiştir. Betonun kaplanması bir zenginlik belirtisi olarak gösterilmeye çalışılır. Bunun sonucunda toplumun ev, barınma, yaşam şekilleri başkalaşmıştır. Bu gelişmeler doğrultusunda 1980’lerden itibaren Türkiye’de Brütalizm etkisi kaybolmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

2. BRÜTALİZMİN ETKİN OLDUĞU SANAT VE TASARIM ALANLARI

İnsanlık süreklilik içerisinde değişen, düşüncelerini yansıtan, siyasi, ekonomik koşullardan etkilenen ve bunları farklı dil ve üsluplarda dışa aktarmak isteyen canlı bir organizmadır. İnsan duygu ve düşüncelerini tasarlayarak, biçimlendirerek, renklendirerek ya da seslendirerek dışa aktarmanın yolunu çeşitli sanat alanları altında gerçekleştirir. 19 yüzyılda gerçekleşen teknolojik gelişmeler ile birlikte sanat alanlarında yaşanan gelişmeler modern sanat anlayışının temelini oluşturur ve yeni sanat akımları ortaya çıkar. Brütalist yaklaşım bu akımlardan biridir. Ağırlıklı olarak mimarlık alanında örnekler sergileyen Brütalizm sanatın farklı disiplinlerinde de etkilerini göstermiştir. Betonun plastik bir malzeme olması, döküldüğü kalıbın şeklini kolayca alması, kalıp astarları kullanılarak veya sonradan uygulanan işlemler sonucunda yüzeyine özel dokular verilebilmesi, betonun mimari bir malzeme olması yanında, her türlü tasarım ürünlerinde de kullanılması sonucunu doğurmuştur. Bu alanlar endüstriyel ürün tasarımı, heykeltiricilik, iç mimari ve şehirselleştirme ürünleri tasarımı gibi uygulama alanlarında yoğunlaşmıştır (Karagüler, 2017).

Sanat anlayışları birbirleri ile etkileşim halindedir çünkü sanat alanları birbirini tanımaya ve anlamaya ihtiyaç duyar. Sanatın herhangi bir disiplininde doğmuş olan bir akım daha sonrasında sanatın farklı dallarında etkilerini göstermeye başlar. Resim, heykel, mimarlık, seramik, edebiyat, müzik gibi sanat alanlarının kendine özgü bir anlatım dili olsa da kavram, tasarım, form, yapı, malzeme, renk, doku, denge, oran, doluluk boşluk, ritim gibi ortak temel tasarım öğeleri bulunur. Farklı disiplinler bu ilkeler altında benzerlikler gösterebilir. Bu ilkeler geçmişten günümüze sanat ve tasarım alanlarının hemen hemen hepsinde görülmektedir. Temel tasarım ilkeleri, bir yüzeyde oluşturulan fikirlerin estetik olarak tutarlılığı için ihtiyaç duyulan temel ilkelerdir. Bir tasarım oluşturabilmek için tasarım öğelerinden en az biri ya da birden fazlası kullanılmaktadır. Tasarım öğeleri bir araya getirilerek bir bağ kurulur ve düzen oluşturulması sağlanır. Bu ilkelerin bazılarını kısaca değinmek istersek;

Form: Genel tasarımı belirleyen sınırlar bütünlüğünün biçimsel düzenidir. Bu düzeni oluşturan temel öğeler; formun karakterini oluşturan ilke tutumlar düzeni, formun oluşturduğu parçalar bütünlüğü ve biçimleri, boyutlar ve oran orantı uyumu, ritmin oluşturduğu hareketlilik ve durağanlıktır (İzolluoğlu, 2020). Doğada var olan bütün varlıklar geometrik formlara sahiptirler. Doğadan esinlenerek estetik değerler taşıyan haz uyandıran tasarımların biçimidir.

Ritim: Bir tasarımda simetrik ya da asimetrik olarak tekrar edilen aynı formların oluşturduğu görsel algıya ritim denilmektedir. Hareketle yakın ilgisi olan ritim sezgisel bir histir. Ritmin ana unsuru çizgidir, genel unsuru ise ışık gölgenin oluşturduğu psikolojik histir. Ritim ilkesi işitsel sanatlarda sıklıkla kullanılmasının yanı sıra görsel sanatlarda da kullanılmaktadır. Ritim bir ya da birden fazla ögenin bir çalışma üzerinde aralıklarla tekrar etmesi ile ortaya çıkmaktadır. Böylelikle çalışmada devamlılık ve uyum hissi sağlanmaktadır (İzolluoğlu, 2020).

Denge: Denge nesneler arası uyum ilişkisidir. Tasarımı oluşturan çizgilerin ve malzemelerin birbirleri ile olan etkileşiminin bütünlük sağlaması dengeyi oluşturmaktadır. Denge; Form, biçim, şekil, doku, renk, diğer öğelerinin yanı sıra ölçü, aralık ve yön ile de yapılabilmektedir. Simetrik denge, asimetrik denge ve radyal denge olmak üzere üçe ayrılır. Eksene eşit uzaklıkta olduğunda simetrik denge, eksene farklı uzaklıkta olduğunda asimetrik denge, eksenden dağılan dairesel hareketlere radyal denge olarak tanımlanmaktadır (İzolluoğlu, 2020).

Oran: Bütünü oluşturan parçaların büyüklük, küçüklük bütünlüğünü nicelik ya da ölçü ile derecelendirilmesine oran denilmektedir. Oransal yaklaşım ve kullanımları yapılara estetik bir izlenim katmaktadır (İzolluoğlu, 2020).

Vurgu: Görsel tasarımda vurgu en önemli ilkelerden biridir. Vurgu tasarımın ortaya çıkış amacıdır ve tasarımda ilk görünen noktadır. Vurgu ne kadar başarılı ise tasarım da amacına o kadar ulaşmıştır (Özsoy, 2016).

Bütünlük: Bir tasarımın tamamlanmış olabilmesi için bütünlük ilkesine ulaşması gerekmektedir. Eğer bütünlük ilkesi sağlanmamış ise tasarım tamamlanmamıştır ve görsel olarak izleyiciye eksiklik hissi oluşturmaktadır (Özsoy, 2016).

Doluluk boşluk ilkesi: Görsel sanatlarda bir kompozisyondaki öğelerin yoğun bir şekilde yer aldığı alanlar doluluk, kompozisyonun sadece renk ya da göz yormayan bir doku ile değerlendirildiği kısımlar ise boşluk olarak algılanmaktadır. Boşluğun yanında tasarım dolulukla anlam kazanırken, doluluğun yanındaki boşlukla göz rahatlar. Boşluk doluluk ilişkisi aynı zamanda bir görsel dengedir (Özsoy, 2016).

Önemli eserlerini mimarlık alanında incelenen Brütalist akımının farklı sanat ve tasarım alanlarında yorumlanma şeklini incelediğimizde, cesur geometrik formlara sahip, işlevselliğin ön planda olduğu, ana malzeme olarak betonun kullanıldığı, kaba ve doğallıktan yana olan bir estetik anlayışı benimseyen akımdır. Bu akım temel tasarım öğeleri ve ilkeleri altında diğer sanat disiplinlerinde de benzerlikler göstermektedir.

2.1. Mimari

Önceki bölümde detaylı olarak durulduğu üzere Brütalizm mimaride ortaya çıkmış ve en etkili kullanım alanını burada bulmuştur. 19. yüzyılın sonrasında gerçekleşen teknolojik gelişmeler ile mimarlık alanı da geleneksel anlayışından uzaklaşarak yeni yaklaşımlarda bulunmaya başlar. Bildiğimiz gibi Brütalist mimari bu yaklaşımların gelişimi ile ortaya çıkar. Teknolojinin yanı sıra dönemin sosyo-politik sorunları II. Dünya Savaşı'nın ekonomik etkileri Brütalizmin mimari alanda hızla kabul edilmesinde önemli etkenlerden biri haline gelir.

Brütalizm akımı 1952-1975 yıllarında, modern mimari hareketin devamında ortaya çıkan bir mimari akımdır. Brütalizm, Modernizm ve Postmodernizm arasında bir geçit olarak kabul edilebilir. Bu akım II. Dünya Savaşı sonrasında oluşan zorlu atmosferde mimarlığın daha akılcı bir yöntemle kentsel alanlar oluşturması için çözümler arar.

Brütalizm akımı, doku ve yapının konstrüksiyon elemanlarını vurgulayarak herhangi bir kapatıcı malzeme kullanmadan yapının ham halinin ortaya çıkmasını sağlayan bir akım olarak bilinir. Bu akımın amacı yapının oluşumunda kullanılan tüm birimleri ortaya çıkarmaktır. Genellikle beton kullanımı ile bilinen bu akımda çelik, ahşap veya cam gibi malzemeler kullanılarak akımın genel amacına uygun bir

şekilde apaçık vurgulanır. Akımın bir diğer amacı ise yapıya dışarıdan bakıldığında algılanabilir olmasıdır. Mimari elemanlarda bol miktarda tekrarlar görülür. Brütalist yapıların iç mekânlarında bulunan havalandırma boruları, elektrik hatları gibi tesisatlar gizlenmeden gösterilir. Bu akımda biçimsel olarak dik açılı alanlar ve birbirini tekrar eden geometrik şekilleri sıklıkla görebiliriz.

Brütalizm, sadece savaş sonrası yeniden yapılanma sonucunda oluşan bir akım olarak görmek doğru değildir. Ekonomik kriz için uygun bütçeli bir malzeme olmasının yanı sıra geleceği de temsil eden bir malzemedir. Çünkü beton dünyanın her yerinde üretilebilen, ucuz, işlenebilir, pratik ve oldukça sağlam bir yapı malzemesidir. Bu akımda oluşturulan başarısız yapılar sonucu Brütalizm suçlanmış ve sorgulanmıştır. Ancak Brütalizm başarısız örnekler olduğu kadar başarılı örnekler de vermiş bir akımdır. Bir yapı hangi akım ve düşünceyle tasarlanırsa tasarlansın, mimar fikrini başarılı bir dil ile yapıya aktarabilirse her zaman eleştirilere karşı kendini savunabilir. Nitekim Brütalist yapıları incelediğimizde hâlâ otoritesini koruyan ve kendini savunan yapılarla karşılaşırız (http-39).

2.2. İç Mimari

Brütalist tasarım, 1950'lerde ortaya çıkmış, malzemeyi doğal haliyle kullanan, kaplama, süs, boya gibi dekoratif unsurlara pek yer vermeyen, strüktürü saklamayan hatta aksine vurgulayan bir mimari yaklaşım biçimi olarak bilinir. Asimetrik olarak birlikte gruplandırılıp tekrarlanan geometrik veya soyut şekillerle tanımlanmaktadır. Bu mimari yaklaşımın en önemli malzemesi betondur. Betonun üstü boyanmaz, sıvanmaz ham halde kullanılır. Son yıllarda bu yaklaşım dekorasyon dünyasında ilgi görmeye başlanmıştır. Özellikle Avrupa'da oldukça yaygınlaşır. Mutfak tezgâhından çerez tabağına, aydınlatmadan saksıya kadar birçok malzeme brüt betondan üretilmeye başlanmıştır. İç mekânlarda beton kullanımı son derece güçlü bir tasarım öğesi olur ve oldukça da uzun ömürlüdür.

Gri rengin yükselişte olduğu son yıllarda işlenmesi kolay, hızlı üretilebilen ve düşük maliyetli dekoratif yapılarda Brütalist etkiler görmek mümkündür. Betonun kullanıldığı Brütalist alanlarda ana rengin gri olacağı düşünülür. Fakat beton

oluşumunda teknolojik gelişmeler ile malzemenin kapsamı genişletilerek eklenebilir boyalar yardımı ile grinin ötesinde nötr renklerde birçok beton üretilebilir.

Minimalizm, Brütalizm ile aynı zamanda popüler hale gelir. Bu iki akım arasında birtakım benzerlikler bulunmaktadır. Minimalizm doğaya bağlanmanın bir yolu olarak sadeliğe odaklanırken, Brütalizm iç mekânları mümkün olduğunca işlevsel hale getirmek için sadeliği kullanmaktadır. Brütalist iç mekânlarda mobilyaların, alana rahatlık ve sıcaklık hissi yaratması ön planda tutulur. Ahşap masalar ve döşemeli koltuklar, iç mekânda Brütalist bir ev yaratmanın önceliklerindendir. Brütalist bir evin iç mekânında bol miktarda bitki kullanmak da vazgeçilmez bir unsurdur. Çünkü renk patlamaları beton yüzeyleri yumuşatmanın başka bir yolu olarak bilinir. Dokulu yüzeyler, basit silüetler ve geometrik şekiller, Brütalist iç tasarımın ayırt edici özellikleridir.

Brütalist alanlarda tavandan tabana oluşan pencereler sayesinde doğal aydınlatma maksimum seviyededir. Aydınlanma alanlarının seçimi, modern Minimalizm ilkelerine dayanmaktadır. Minimalizm’de olduğu gibi Brütalist sitilde de basit geometrik aydınlatma alanları oluşturulur.

Brütalizm, organik dokusal yüzeylerin kullanımının yanı sıra; mobilyalarda, duvar kaplamalarında, dekoratif objelerde; mimari tasarımda yaratılan yapısal-mekânsal derinliğe de vurgu yapmaktadır. Negatif alan ve asimetrik alanların kullanımı Brütalizmi benzersiz kılan özelliklerdendir. Desenler eşit derecede tekrarlayıcı veya düzensiz olabilir. Sıcak metal kullanımı bu tasarım için önemli malzemelerden biridir. Örneğin ana malzemesi beton olan bir masanın detaylarında kullanılan pirinç metaller, iki zıt malzemenin etkileyici bir dengede olmasını sağlar.

İç mekândaki Brütalist formlarının pürüzlülüğü ve keskinliği dikkat çekicidir. Brütalizmi farklı kılan da bu çizgilerin hassasiyeti ve ciddiyetidir. Brütalizm süsleme sanatından uzak kalarak kullandığı malzemenin yapısını mükemmel bir şekilde gösterir. Brütalist iç tasarımlarda genellikle kullanılan ana malzemeler; beton, ahşap, cam, metal ve plastiktir. Doğada görülen hazır malzemelerin birleşimi yani ahşap, beton ve cam gibi malzemelerin bir arada kullanımı iç mekânlarda özel bir etki yaratmaktadır (Özlem, 2015).

Case Leme, Paulo Mendes da Rocha tarafından tasarlanmış bir yapıdır. Akıllı iç mekân seçimleri ile birlikte özel bir tasarımdır. Biraz endüstriyel ama aynı zamanda sofistike ve modern olan bu yapı, insanda nötr bir his yaratır. Tamamen Brütal bir yapı olan bu ev, yaşam alanları için biraz soğuk ve endüstriyel görünse de sıcak iklimlerde güneşten ve yüksek nem seviyelerinden korunmak isteyen insanlar için oldukça işlevseldir. Beton hissi insanda, yapıda bitmemişlik hissi yaratsa da bazen beton lavabo veya beton masa görmek mümkündür. Ancak bu yapı farklıdır çünkü yapının iç ve dış alanları tamamen betondan oluşmaktadır (Görsel 2.1.).

Görsel 2.1. Case Leme, giriş kapısı, Paulo Mendes da Rocha

Kaynakça: <https://openhousebcn.wordpress.com/2012/03/20/openhouse-barcelona-hidden-luxury-casa-leme-architecture-paulo-mendes-da-rocha/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

Alt katta oturma alanı bulunan bu yapının açık cam tavan penceresi bulunur. Yüksek tavana sahiptir ve geniş bir merdiven ile asma kata bağlanır. Bu bağlantıda, merdivenin beyaz basamakları alt katın renk açısından öne çıkan tek yapısal parçasıdır. İç mekânda bulunan birçok objeye rağmen evin genel yapısına doğal beton grisi hâkimdir (Görsel 2.2.).

Görsel 2.2. *Casa Leme, iç mekân görünümü, Paulo Mendes da Rocha*

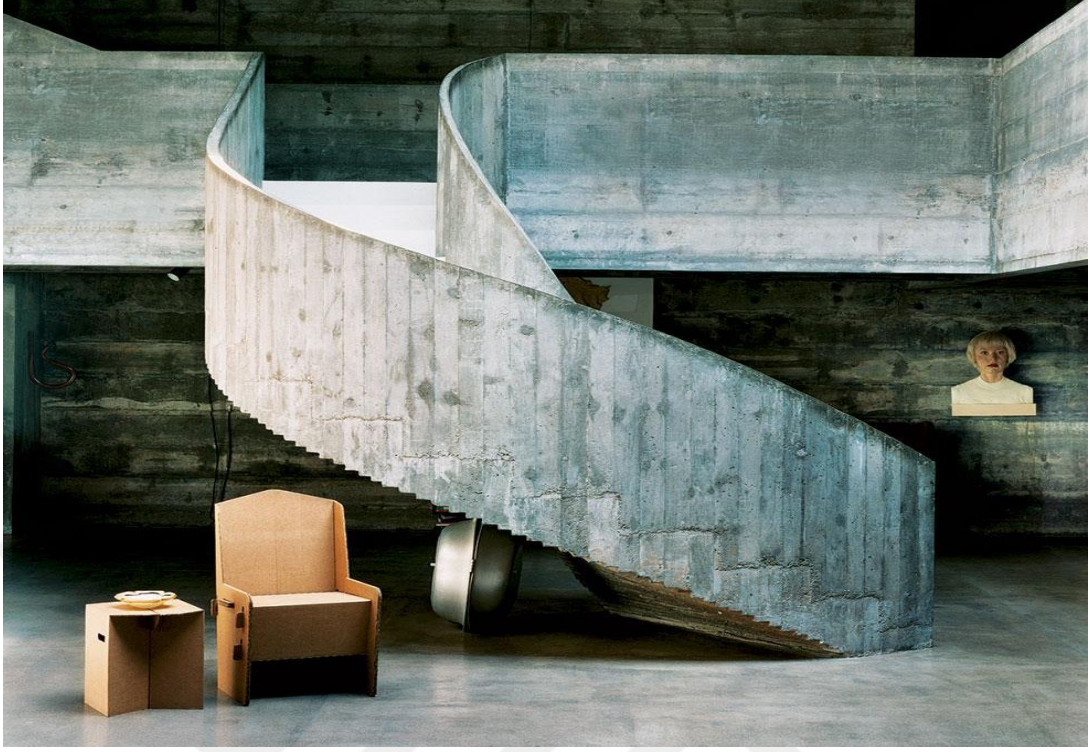
Kaynakça: <https://openhousebcn.wordpress.com/2012/03/20/openhouse-barcelona-hidden-luxury-casa-leme-architecture-paulo-mendes-da-rocha/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

Evde çok fazla pencere bulunmaz ve okuma alanları için büyük ışıklarla aydınlanma sağlanmaktadır. Çok fazla penceresi olmayan bu yapı çok fazla duvara sahiptir. Böylelikle birçok sanatçının koleksiyonunu bu geniş alanlarda sergilemeyi mümkün kılar (Görsel 2.3.). Oturma odasında İngiliz sanatçı Paul Hosking'in asılı kemiklerinden, Meksikalı Betsabeé Romero'nun lastiği gibi önemli sanat eserleri yapı ile uyum içerisinde sergilenir.

Görsel 2.3. *Casa Leme, iç mekândan koleksiyon ürünler, Paulo Mendes da Rocha*

Kaynakça: <https://www.wallpaper.com/architecture/paulo-mendes-da-rocha-concrete-house-eduardo-leme-sao-paulo-brazil/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

Görsel 2.4. Case Leme, iç mekândan bir görünüm, Paulo Mendes da Rocha

Kaynakça: <https://www.wallpaper.com/architecture/paulo-mendes-da-rocha-concrete-house-eduardo-leme-sao-paulo-brazil/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

Görsel 2.4’de Yatak odasına çıkan spiral merdivenin hemen yanında ise Brezilyalı grup 100T tarafından tasarlanmış bir karton masa ve sandalye sergilenir. İç mekândaki aksesuarların sadelik ve netliği brüt duvarlar ile uyum içerisindedir.

İkinci oturma odasında 2 m² betondan yapılmış bir şömine bulunmaktadır. Koltukların iskelesinin ahşap oluşu ve kumaşının renginin doğallığı iç mekânda özel bir denge oluşumunu sağlar (Görsel 2.5.).

Görsel 2.5. Case Leme, iç mekân görünümü ahşap ve betonun bir arada kullanımı, Paulo Mendes da Rocha

Kaynakça: <https://www.wallpaper.com/architecture/paulo-mendes-da-rocha-concrete-house-eduardo-leme-sao-paulo-brazil/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

Evin dış mekânlarına bağlanan alanlarda iç ve dış mekânın geçişini dengeli sağlamak adına peyzaj çalışmaları yapılır. Böylelikle evin içinde yetişen yeşillikler renk patlamaları sağlayarak bu soğuk duvarlarda sıcaklık hissi yaratmaktadır (Görsel 2.6.).

Görsel 2.6. Case Leme, iç mekânından bir görünüm, Paulo Mendes da Rocha

Kaynakça: <http://www.somewhereiwouldliketolive.com/2014/05/house-of-week-02-casa-leme-paulo-mendes.html/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

Büyük bitki örtüsü ile dolu sakin bir yerel parka bakan manzarası ile bahçede bir yüzme havuzu bulunur (hppt-40) (Görsel 2.7.).

Görsel 2.7. *Casa Leme, bahçeden bir görünüm, Paulo Mendes da Rocha*

Kaynakça: <http://www.somewhereiwouldli8ketolive.com/2014/05/house-of-week-02-casa-leme-paulo-mendes.html/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

Bali’de bulunan Brütalist tropik bir ev olarak bilinen yapı 2017 yılında, mimarlık firması Patisandhika ve Tasarımcı Mitchell tarafından tasarlanır. 512 m² rezidans, bizlere Bali kültürünü yansıtır.

Adanın güney kısmında bir vadide yer alan ev Bali’de Brütalist tropik bir ev olarak bilinmektedir. Yapıda yalnızca ahşap ve beton malzemesi kullanılarak doğal bir yaşam alanı oluşturulmuştur (Görsel2.8.).

Görsel 2.8. Patisandhika ve Mitchell tarafından tasarlanmış tropik evin dış görünümü, Patisandhika , Mitchell

Kaynakça: <https://www.dezeen.com/2019/02/07/brutalist-tropical-home-bali-patisandhika-daniel-mitchell-architecture/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

L şeklinde tasarlanan bu evin organik görünümü hem cepheyi bölen hem de binanın iç kısmında güzel bir gölgeleme sağlayan beton kolonlarla sağlanmıştır. Yapı tavandan tabana tamamen camdan oluşmuştur.

Görsel 2.9. Tropik ev, Patisandhika, Mitchell

Kaynakça: <https://www.dezeen.com/2019/02/07/brutalist-tropical-home-bali-patisandhika-daniel-mitchell-architecture/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

Evde bir müzik stüdyosu, iki banyo, bir açık hava duşu ve oturma odası üzerinden bir köprü ile birbirine bağlanan üç yatak odası bulunmaktadır. Brütalist bu

evin iç mekânında, mekânları yumuşatmak için özenle seçilen mobilyalar ve ağaçlar kullanılmıştır (Görsel 2.10).

Görsel 2.10. Tropik evin iç mekândan görselleri, Patisandhika , Mitchell

Kaynakça: <https://www.dezeen.com/2019/02/07/brutalist-tropical-home-bali-patisandhika-daniel-mitchell-architecture/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

Görsel 2.11. Tropik ev, iç mekânda ahşap ve betonun uyumu, Patisandhika, Mitchell

Kaynakça: <https://www.dezeen.com/2019/02/07/brutalist-tropical-home-bali-patisandhika-daniel-mitchell-architecture/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

Oturma alanı müzik malzemelerine uyarlanabilir esneklikte tasarlanmıştır ve iki kat yükseklikte bir tavana sahiptir. Tavandan tabana cam alanı bulunan oturma yeri bol miktarda doğal ışık sunmaktadır. Aynı zamanda yemyeşil tropikal manzara ile mavi gökyüzüne dramatik bir görünüm sağlamaktadır (Görsel 2.11.) (Görsel 2.12.).

Görsel 2.12. Tropik ev, beton ve sıcak renklerin bir rada kullanıldığı iç mekân örneği, Patisandhika, Mitchell

Kaynakça: <https://www.dezeen.com/2019/02/07/brutalist-tropical-home-bali-patisandhika-daniel-mitchell-architecture/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

Bu alan beton merdivenlerle ulaşılabilen mutfak ile bağlantılıdır. Klasik bir evin duvarlarında göremediğimiz açılar ve boşluklar, farklı bir alan hissi yaşatmaktadır (Görsel 2.13.).

Görsel 2.13. Tropik ev, iç mekân, Patisandhika, Mitchell

Kaynakça: <https://www.dezeen.com/2019/02/07/brutalist-tropical-home-bali-patisandhika-daniel-mitchell-architecture/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

Mutfak, yemyeşil bitki örtüsüne ve bahçede güzel bir terasa bakan tamamen açık bir alana sahiptir. Mutfak dolaplarında doğayla uyum halinde olması için ahşap malzeme kullanılmıştır.

Görsel 2.14. Tropik ev, doğa ile uyum halinde olan ahşap mutfak, Patisandhika, Mitchell

Kaynakça: <https://www.dezeen.com/2019/02/07/brutalist-tropical-home-bali-patisandhika-daniel-mitchell-architecture/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

İç mekânda doğal pigmentle boyanmış el yapımı tekstil malzemelerinin kullanımı yapının sert görünümünü yumuşatarak özgün olmasını sağlamaktadır (http-41) (Görsel 2.14.).

2.3. Heykel

Heykel; insanlığın bildiği en kalıcı ve tartışmasız en büyük sanat alanlarından biridir. Estetik kaygı taşıyarak taş, ahşap, tunç, kil bakır gibi malzemelerin kalıp yöntemi kullanılarak ya da yontularak insan, hayvan, figür, obje gibi biçimlere dönüştürülmesi ile oluşan yapıtlardır. Heykel, görsel sanatların özellikle üç boyutlu ifade biçimiyle ilgilenen bir dalıdır. Yüzyıllar boyunca Avrupa medeniyetinin önemli bir gücü olan heykelin en eski örnekleri dini inanışların yansıtılması için tanrı tasvirlerinin yapıldığı heykelcikler olarak bilinir.

Avrupa’da Rönesans hareketinin başlaması ile heykel sanatı önem kazanmıştır. Dönemin etkileri ile süslü abartılı ve detaylı, büst ve insan figürlerinden örnekler üretilir. Heykel sanatı da diğer sanat disiplinleri gibi

toplumun siyasi yapısı, inançları, sosyal özellikleri gibi faktörlerden etkilenecek zaman içerisinde değişkenlikler yaşar. 20. yüzyılın başlarında süslü abartılı plastik yapısından uzaklaşmaya başlayan heykel dinsel ve anıtsal amaçlar için üretilmek yerine kendi problemlerine yönelerek değişimler yaşamıştır. Kaide üzerinde kütsel bir formdan öteye geçerek biçim anlayışı Modernizmin etkileri ile değişkenlik göstermeye başlar.

Everende kendini var kılmaya ve evrenin bir parçası olmaya çalışan insanoğlu, çevresindeki her şeyi amaçları doğrultusunda kullanır. Öncelikle güdülerıyla temel ve günlük ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan insanoğlu daha sonra zekâsını ve estetik edinimlerini, bilim ve sanatı da kullanarak üst düzey bireysel ve toplumsal ihtiyaçlarını gidermeye çalışır. Hem bilimsel hem de sanatsal üretimlerinde yaratıcılığını kullanarak yeni araçlar, malzemeler, yöntemler, alanlar ortaya koyar. Sanatsal üretimleri için mağara ve kovukları, boyayı, duvarı, ağacı, taşı, kemiği, kili, sesleri, sözcükleri, hareketleri kullanarak; mimarlık, resim, heykel, seramik, müzik, edebiyat ve tiyatro gibi sanat alanlarını yaratır. Usta ve sanatçılar ifade etmeye- betimlemeye çalıştığı şeyi en iyi aktarabilecek malzemeyi, tekniği ve anlayışı tercih ederler (Uludağ vd. 2011).

Teknolojinin gelişmesi ile sanat alanları, üslup, biçim, malzeme, teknik gibi değişimler yaşayarak çağa ayak uydurur ve yeni ürünler ortaya koyar. Beton heykel alanında da kullanılmaya başlanır. Beton sert ve dayanıklı bir malzeme olmasından kaynaklı dış mekân heykellerinde ve duvar bezemelerinde kullanılır.

2.3.1. Brütalist Mimari ve Heykel ilişkisi

Tarihsel süreç içerisinde mimarlık ve heykel alanları iç içe geçmiş bir tutum sergilemektedir. Heykel ve mimari aynı alanda kullanılarak farklı bir birliktelik gösterir. Bazen mimari yapıların dış yüzeylerini süsleyen heykel, kimi zaman mimari yapının içinde ya da çevresinde kullanılarak birbirleri ile bağ oluşturur.

20. yüzyılın başlarında köklü değişime sebep olan Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan gelişmeler; sosyal, kültürel hayatta ve buna bağlı olarak da mimari ve sanat alanlarında köklü değişimler olmasına sebep olmuştur. Mimari ve heykel kendi

alanlarında yeni gelişmeler ve düzenlemeler sağlarken birbirleri ile olan ilişkilerini de yeniden revize ederler (Alp, 2019).

Modernizmin ile birlikte ortaya çıkan De Stil, Bauhaus gibi sanat akımları resim, heykel, mimari gibi birçok farklı disiplinin bir arada üretim yapmasını sağlar. Mimarlık alanı süslemeden arınarak daha yalın ve malzemenin ön planda olduğu yapılar üretmeye başlar. Plastik sanatlar ise figürü terk ederek soyut kavramına uygun eserler üretmeye başlar. Teknolojik gelişmeler ve sonucunda oluşan malzeme çeşitliliği soyut anlatımda önemli bir hal alır. Heykel artık geleneksel, dekoratif unsurları bırakıp soyut ve geometrik formları tercih ederek daha anıtsal bir içeriği vurgulamanın yolunu bulmaya çalışır. Kütle, mekân, boşluk kavramları değişime uğrar. Mimari ise; iç-dış ilişkisi bağlılığından koparak estetik etkiyi ön planda tutmak amacı ile gerekli olmayan elemanları da yapıya dâhil ederek sınırlarının dışına çıkar. Mimari süsten arınmış yüzeyleri ile kütsel düşünce tarzını bünyesine ekler. Böylelikle heykel ile benzer noktaları oluşur (Kavut & Alici, 2021).

Malzeme, bu iki disiplinin birbirlerine olan eğiliminin artmasındaki en temel unsurlardan biridir. Bu iki disiplin arasında malzeme, form, ritim, doku gibi, temel tasarım ortaklıkları ortaya çıkar. Bu dönemde üretim tekniklerinin gelişmesi ile yeni malzemeler göze çarpmaktadır. Böylelikle malzeme kullanımında çeşitlilik artar ve mimari, heykel gibi alanlarda yeni biçim arayışları da beraberinde getirir. Heykel mimarinin strüktür ve teknik özelliklerini kullanmaya başlamıştır. Böylece heykel boyutları mimari ölçülere yaklaşmıştır. Mimari açıdan ise mimarlar heykeltıraşların malzemeyi şekillendirme, biçimlendirme tekniklerini kullanarak yapılarda daha organik ve akışkan formlar üretmeye başlarlar. Mimarının süslemelerden uzak durma düşüncesi tasarımlarda beton malzeme kullanımına iyi bir zemin oluşturur. Birbiri ile etkileşim halinde olmaya başlayan bu iki disiplin betonun doğasında var olan sert, yalın, masif etkiden ve ışığı yansıtma şekillerinden yararlanır. Heykeltıraşlar doğal halde kullanılan malzemenin belli oranda formun yapısını oluşturduğunu savunurlar. Mimarlar da betonun ham halinin forma kattığı plastik etkiyi ön planda tutmasının önemli olduğunu vurgularlar. Brütalist yapı tasarımlarında yalın mimari önemsendir ve ana malzemenin üzerinde boya, süsleme, kaplama kullanılmayarak sadelik etkisi ön plana çıkar. Her iki disiplinde de malzemenin yalın ve sadeliği önemsenirken formda zenginlik yaratmak adına ritim

duygusu verilmek istenir. Tasarımlarda yakalanmak istenen ritim farklı büyüklükteki kütlelerin bir bütün içerisinde kurgulanması ile sağlanır. Her iki alanda da doku önemli bir unsurdur. Doku farklılıkları ile ortaya çıkan derinlik etkisi sıklıkla gözlemlenir. Brütalist mimaride anıtsal etkinin olmasının sebeplerinden biride devasa boyutlarda yapılar üretilmesidir. Yugoslav Brütalist heykellerinin de boyut büyüklüğünün mimariye yaklaşması, bu heykellerdeki anıtsallık etkisini arttırır.

Yugoslavya’da bulunan anıtsal heykeller Brütalizmin başarılı örneklerindendir. Spomeniks olarak adlandırılır Sırp-Hırvatça anıtlar için kullanılan bir kelimedir. Sırp-Hırvatça’da ‘anma’ anlamına gelen kelimenin kökeni 'bellek' anlamına gelen ‘spomen’ kelimesinden türetilmiştir. Tito’nun Sosyalist Federal Yugoslavya Cumhuriyeti sırasında 1945’lerden 1990’lara kadar inşa edilen anıtsal heykeller bir dizi yapıdır (http-42).

Ulusal Kurtuluş Savaşı sırasında Mihver işgaline karşı halkın direniş mücadelesini onurlandırmak adına yapılırlar. Yugoslavya’nın savaş, trajedi, umut, birlik ve direniş anıtları olarak bilinmektedir.

Bu anıtlar Yugoslavya’nın acı dolu geçmişini ve belirsiz geleceğini ifade eder. 1960 ve 1970’lerde ülkenin şehirlerinde, köylerinde, dağ tepelerinde birbirinden uzak olan ve unutulması istenmeyen alanlara inşa edildiği görülmektedir.

Ulusal birliği amaçlayan anıtları kavramsallaştırmak için uluslararası üne sahip mimarlar ve heykeltıraşlar görevlendirilir. Betondan üretilen bu anıtlarda Fütürist ve Brütalist mimari etkiler görülür. Beton malzemesi ve soyut tasarımlarıyla tarih boyunca inşa edilen tipik figüratif bronz heykellerin bir antitezi olarak yorumlanabilir. Bu anıtlar bina büyüklüğünde, beton, taş, ahşap ve çelikten üretilerek etkileyici bir görüm sağlamaktadır. Gerçek hayatın bir yansıması olmasının yanı sıra estetik değerleri ön planda sergilenen önemli heykellerdir diyebiliriz (Eren, 2019).

Yugoslavya’nın kardeşlik ve birlik duygularını ifade eden bu anıt projesi Yugoslavya’nın dağılmasının ardından kendi kaderine terk edilir. Günümüzde eski Yugoslavya ülkelerinin çeşitli yerlerinde bulunan bu anıtların bazıları son derece bakımlı iken bazıları ihmal edilmiş yıkılmak üzere olan yapılardır.

Görsel 2.15. *Özgürlük Tepesi Anıtı, Janez Lenassi ve Šiva Baraga*

Kaynakça: <http://architectuul.com/architecture/monument-to-the-people-s-liberation-struggle/>
(Erişim Tarihi: 20.03.2022)

Özgürlük Tepesi Anıtı 1965 yılında Janez Lenassi ve Šiva Baraga, iki heykeltıraş tarafından tasarlanır (Görsel 2.15). Bu heykeller Slovenya’da Ilirska Bistrica’da bulunur. Ulusal Halk Mücadelesi Anıtı şeklinde üstün bir heykel ve mimari eserdir. Görsel ve sembolik soyutlamasıyla tarihsel ve mekânsal önemi anlamlandırır. Üçüncü Denizaşırı Taarruz Tugayı’na ve Dördüncü Yugoslav Ordusu’na ait olan ve sembolik olarak Hrib svobode (Özgürlük Tepesi) olarak adlandırılan Brinškov Tepesinde öldürülen savaşçılara adanmıştır. Bu soyut heykel 8x8x8 metre boyutlarında içi boş beton bir küpten oluşur. Üst üste yığılmış kemikleri sembolize ettiği düşünülür. Üzerinde gömme bir yazıt bulunur. Anıtın alt kısmında, simetrik olarak tasarlanan dış beton basamaklarla erişilebilen bir mezar bulunmaktadır.

Görsel 2.16. *Sutjeska Savaşı Anıtı, Miodrag Živković*

Kaynakça: <https://www.exutopia.com/myth-memory-in-the-balkans-the-spomeniks-of-former-yugoslavia/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

Sutjeska Savaşı Anıtı, Živković'in olağanüstü bir eseridir. Yugoslavya'da bulunan en iyi heykel anıtlarından biridir. Sutjeska Savaşı'nda öldürülen savaşçıların anısına dikilmiştir. Toplamda 7.500'den fazla insan öldürülmüştür. Anıt, savaş sırasında öldürülen 3.301 savaşçıya adanmıştır. 19 metre yüksekliğinde 25 metre genişliğinde, hafif bir yüksekliğe yerleştirilmiş olan bu heykel, Zelengora'nın eteklerindeki Sutjeska nehri vadisinde yer almaktadır. Kahramanlar Vadisi'nin zirvesinde bulunur (Görsel 2.16.). Nazi kuşatmasını yarıp geçen iki Partizan sütununu sembolik olarak temsil eden etkileyici dinamiklere sahip iki beyaz beton kanattan oluşmaktadır. Erişim yolunda simetrik bir eksene yerleştirilir. Yere sabitlenmiş ve çapraz olarak eğimli olan yan görünümü, kanatların dinamik ve uçuyormuş gibi görünmesini sağlamaktadır.

Görsel 2.17. Üç Yumruk Anıtı, İvan Saboliç

Kaynakça: <http://www.sanاتبlog.com/spomenik/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

Şehre 3 km uzaklıktaki Bubanj Tepesi, II. Dünya Savaşı sırasında Niş'teki toplama kampından tutukluların toplu infaz edildiği yerdir. Savaştan sonra infaz yeri, mahallede ölen erkek, kadın ve çocukların direnişini simgeleyen üç sıkılı yumruk şeklinde bir anıtle bir anıt parka dönüştürülür. Ivan Sabolic'e ilham veren örneklerden biri, idam masası önünde yumruğunu cennete kaldıran ve gelecek özgürlüğü selamlayan bir mahkûm olur. Bu anıt direnişi sembolize ederek terör ve insanların çektiği acıları ifade eder. Üç yumruk 18 metre ila 23 metre her biri farklı boyutlardadır. Düşmana meydan okuyan erkeklerin, kadınların ve çocukların ellerini tasvir etmektedir (Görsel 2.17.).

Görsel 2.18. *Moslavina Halkının Devrimi Anıtı, Podgarić, Dušan Džamonja*

Kaynakça: <https://www.kathmanduandbeyond.com/monument-revolution-people-moslavina-podgaric-croatia/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

Moslavina Halk Devrimi Anıtı, Podgarić Hırvatistan’da Heykeltıraş Dušan Džamonja ve Mimar Vladimir Veličković tarafından 1967 yılında yapılmıştır. Ülkenin dört bir yanına dağılmış eski Yugoslav anıtlarından biridir. Savaşın zafer ve kayıplarına ve faşizme karşı partizan hareketinin yükselişine tanıklık etmek için tasarlanmıştır. II. Dünya Savaşı sonrası bir anıt heykeldir. Bu özellikle halkın zaferine adanmıştır ve yaşamın ölüm ve yenilgiye karşı kazandığı zaferi sembolize eder. Anıtın bir kısmı, partizan hastanelerinde ölen savaşçıların kemiklerini tutan bir mezarlıktır. Anıt 10 metre yüksekliğinde 20 metre genişliğinde, dökme beton, inşaat demiri ve alüminyum levhalardan üretilmiştir (Kerkezi, 2018) (Görsel 2.18.).

Görsel 2.19. *Çiçek Anıtı, jesenovac, Bogdan Bogdanovic,*

Kaynakça: <http://www.sanatblog.com/spomenik/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

Çiçek anıtı 1966 yılında Jesenovac-Hırvatistan'da Bogdan Bogdanovic tarafından tasarlanır. 24 metre yüksekliğinde 35 metre genişliğinde beton ve inşaat demirinden yapılır. Bu anıt heykel Hırvat hükümeti tarafından işletilen Jasenovac toplama kampının kurbanlarına adanır (Görsel 2.19). Bu kamp Avrupa'nın en büyük kamplarından biri olmuştur. Kampta öldürülen kurbanların kesin sayısı bilinmemekle birlikte, şu anda 800.000 kadar insanın öldüğüne inanılmaktadır. İnsanların birçoğu saf bir Hırvatistan yaratma çabası için katledilmiştir. Bu kamp 1945'te kapatılır ve hemen ardından eski savaş esirleri tarafından yerle bir edilir. Taş çiçek olarak da adlandırılan bu anıt beş ayrı soyutlanmış yaprakların birleşimi ile oluşur. Çiçeğin kökleri açıktır ve insanların anıtın altına girebileceği alanlar oluşturulur (Kerkezi, 2018).

Heykeltraş Mehmet Aksoy'a ait olan İnsanlık Anıtı 23 Aralık 2006 yılında Kars ilinin Kazıktepe mevkinde yapımına karar verilmiştir. Türk Ermeni dostluğunu ifade etmek amaçlı yapılan bu heykel savaş ve barışı simgelemektedir. İki figürden oluşan İnsanlık Anıtı heykelinin uzunluğu 35 m'dir. Tamamen betondan üretilmiş bu eser de insan figürü geometrik formlar ile soyutlanmıştır. Heykelin üretim aşamasında parçaları kalıp sistemi ile üretilmiş vinç yardımı ile

birleştirilmiştir. Yüzeyde kalıp izleri, betonun hamlığı ve doğallığı rahatça gözlemlenmektedir. Brütalizmin önemli unsurlarından basitlik ve ilkelik yaklaşımını taşıyan bu heykel 14 Haziran 2011 yılında siyasi sebeplerden dolayı yıkımına karar verilmiştir. (Burcu Arınç, 2013) (Görsel 2.20.).

Görsel 2.20. *İnsanlık Anıtı, Mehmet Aksoy*

Kaynakça: <https://tr.pinterest.com/pin/556898310154229049/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

Dünyanın yedinci harikası olan Kurtarıcı İsa heykeli Brütalist heykele bir örnektir. 1922 yılında Brezilya'nın kurtuluşunun 100. yılı şerefine tasarlanmış bir projedir. Brezilya'nın Rio de Janeiro şehrinde Tijuca Milli Parkı'nda bulunmaktadır. Yapımı Fransız heykeltıraş Paul Landowski tarafından 1931 yılında tamamlanmıştır. 30 metre yüksekliğinde betondan üretilen bu heykelin yüzeyinde sabun taşından bir katman bulunmaktadır. Sadece Brezilya için değil Hristiyanlık için önemli bir sembol olarak kabul edilmektedir (http-43) (Görsel 2.21).

Görsel 2.21. Kurtarıcı İsa Heykeli, Paul Landowski

Kaynakça: <http://gezenkelebek.com/helikopter-ile-rio-yu-havadan-fotograflamak/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

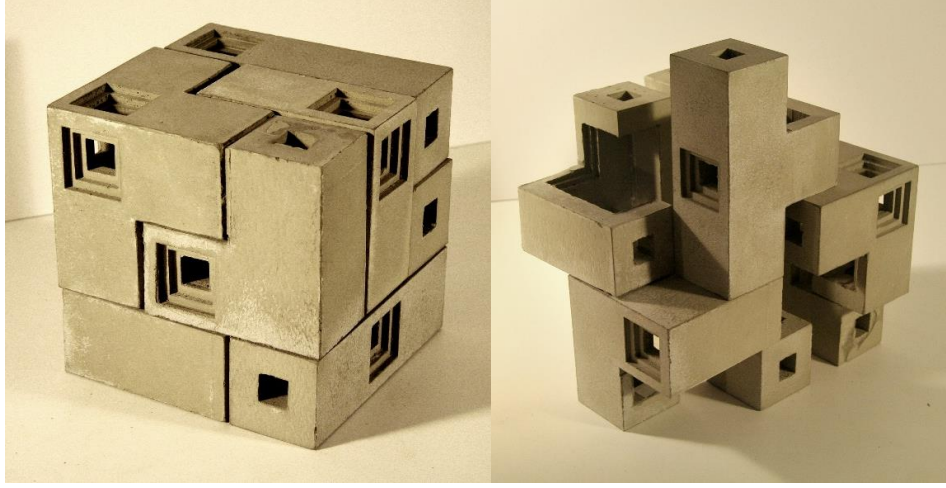
Sanatçı Ramazan Can'ın Evvel Zaman İş sergisinden Yüklük adlı çalışması malzeme anlamında Brütalist bir heykel olarak değerlendirilebilir. Sanatçının bu çalışmasa yansıtmak istediği göçebe toplumların maddi ve manevi değerlerinin işlev ve anlamını yitirmesidir. Betondan yapılmış küplerin yüzeylerine ve içlerine yerleştirilen kilimler bir kültürün yok olma sürecini ifade etmektedir. Oluşturulan bu küpler binalara benzeten sanatçı şehirleşme ve betonlaşmaya da gönderme yapmaktadır (http-44) (Görsel 2.22.).

Görsel 2.22. *Yüklük, Ramazan Can*

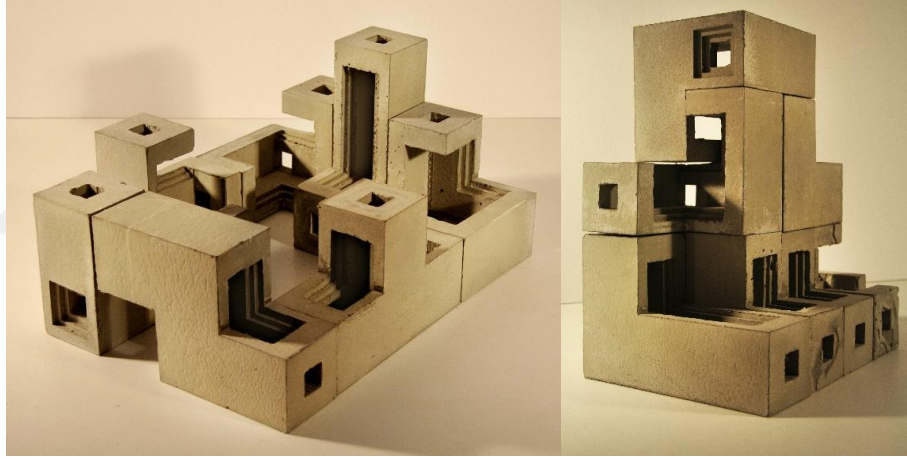
Kaynakça: <https://www.unlimiteddrag.com/post/cagdas-sanatta-bir-saman/> (Erişim Tarihi: 21.03.2022)

David Umemoto Kanadalı mimar ve heykeltıraş olarak tanınır. Devlet binaları ve okulları tasarlamak David Umemoto için yaratıcı ve tatmin edici olmaz. Bu yüzden benzersiz modüler beton heykeller yaratmak için mimariye, sanata olan ilgisini aktarmanın farklı yolunu arar. Mimari etkinin yoğun olduğu heykeller üreten Umemoto Brütalist olarak değerlendirilen bir sanatçıdır. Brütalist mimari ve heykel alanının biçimsel ve simgesel birlikteliğini bir arada barındıran önemli eserler üretir. Heykelleri minimal bir formu çağrıştırmaktadır. Heykellerinin parçalarını modüler bir yapı sistemi çerçevesinde bir araya getirir. Geometri ve hacmin ön planda olduğu eserlerinin yeniden düzenlenebilirliği çalışmalarının sınırlarını ortadan kaldırmaktadır ve üretmiş olduğu heykeller çeşitli formlar haline dönüştürülebilir. Sanatçı karmaşık modüler yapı sistemlerinde beton kullanarak rafine edilmemiş malzemenin hamlığını gözler önüne sermektedir. Sonsuz kompozisyonlar oluşturmak için her form birbirine bağlanabilir ayrılabilir ve yeniden düzenlenebilir şekilde titizlikle tasarlanmıştır (Alp, 2019) (Görsel 2.23.).

Görsel 2.23 Soma Cube, David Umemoto

Kaynakça: <https://davidumemoto.com/soma-cube-i/> (Erişim Tarihi: 21.03.2022)

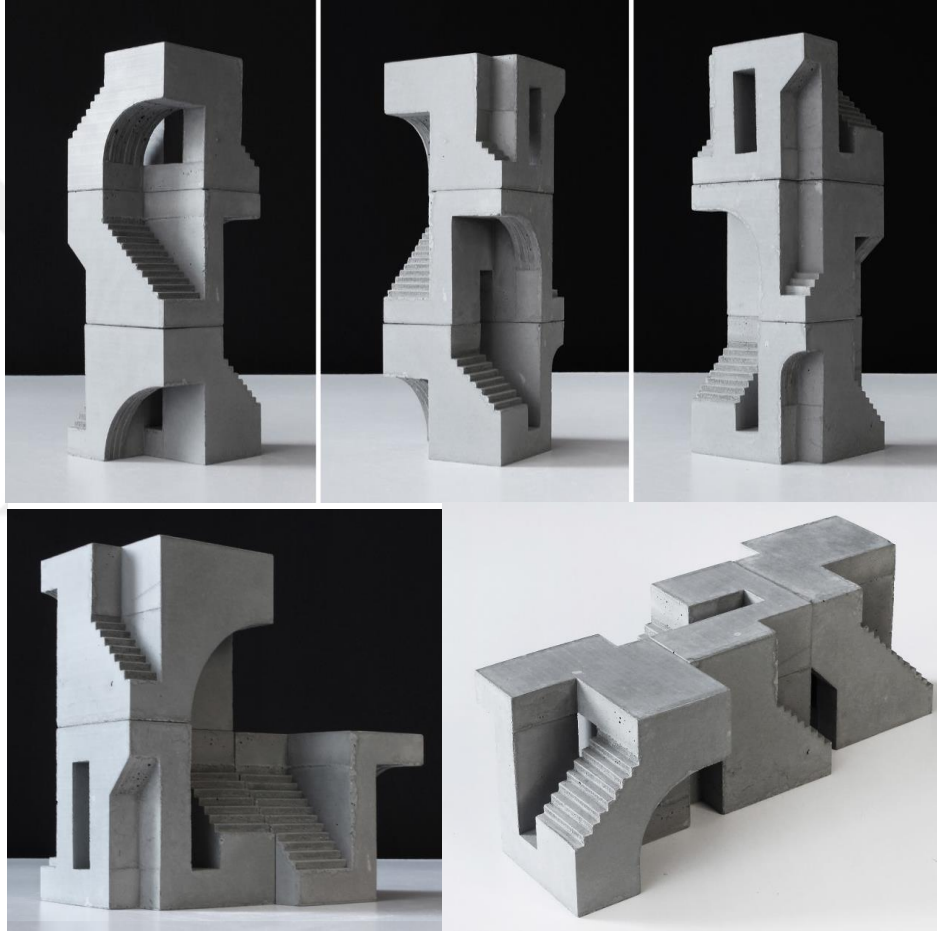

Görsel 2.24. Soma Cube, David Umemoto

Kaynakça: <https://davidumemoto.com/soma-cube-i/> (Erişim Tarihi: 21.03.2022)

Geçmişinde mimari grafik alanında çalışan Umemoto tasarımlarını teknolojik alanda sunmak yerine üç boyutlu sunmanın daha etkili olacağını düşünerek çalışmalarını elle üretmeye başlamıştır. Vahşi topraklarda var olan mimari yapılardan esinlenen sanatçı yapmış olduğu üç boyutlu çalışmalarına aldığı yorumlar ile heykel alanına yönelir. Modern toplumun ilerleyişi için sonsuz arayışına karşı bir duruş sergiler ve sanatsal uygulamalarını basitleştirme arayışına girmiştir. Umemoto heykellerini doğaçlama üretimden ziyade mimari bir proje gibi hesaplı, akılcı ve hassas bir şekilde tasarlayarak üretmektedir. Tamamen el yapımı

ile ürettiği çalışmaları özen ve titizlikle üretilse de beton kullanımı sırasında oluşan kusurlar, kaba kenarlar sanatçının teknolojiye karşı vermiş olduğu yenilgiyi destekler niteliktedir. Umemoto üretmiş olduğu formların basit ve ilkel algılanmasını sağlayıp formları organikleştirerek farkındalık yaratmıştır. Ayrıca karmaşa ve düzen gibi zıt kavramları modüler yapı ile bir arada kullanarak dikkat çekici formlar üretir (http-45) (Görsel 2.25.).

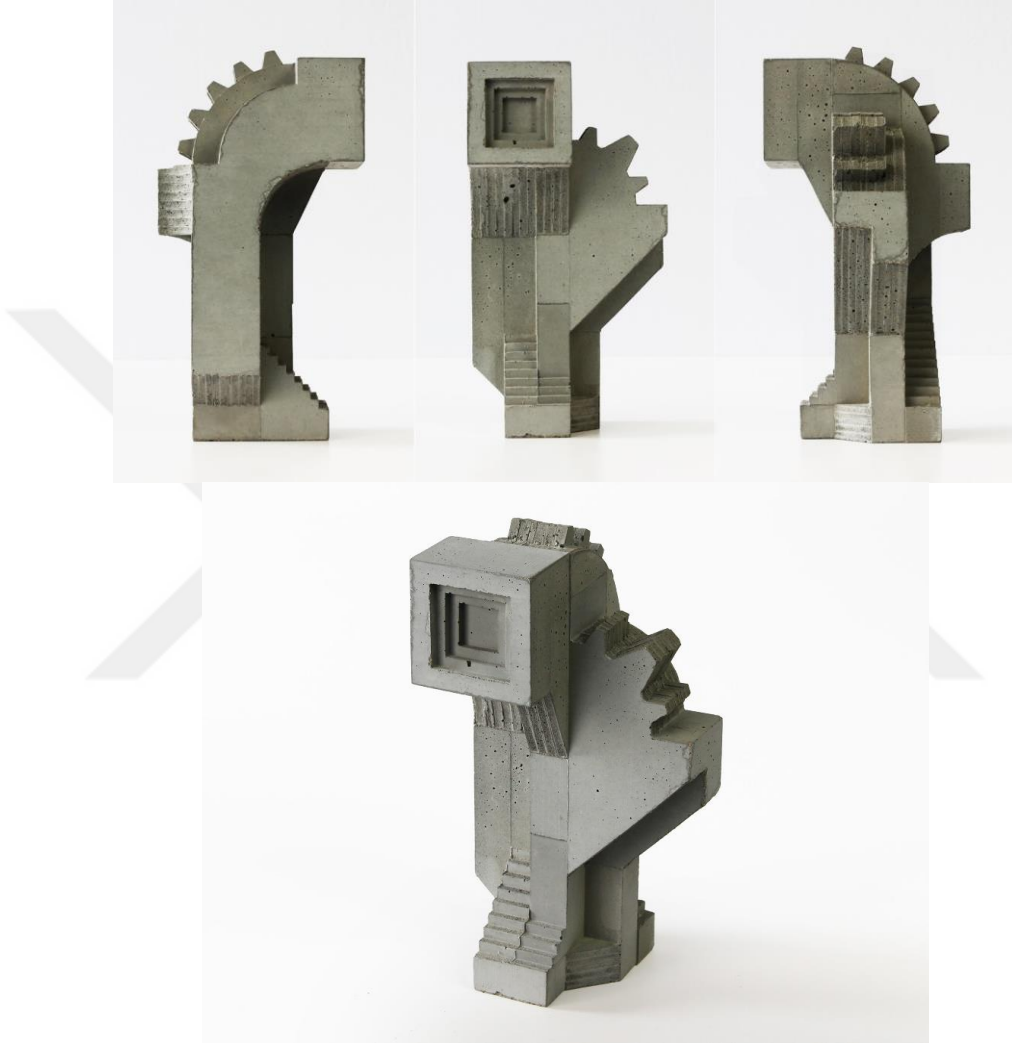

Görsel 2.25. *Beşinci Parça*, David Umemoto

Kaynakça: <https://www.behance.net/gallery/61614963/Fragment-FIVE/> (Erişim Tarihi: 21.03.2022)

Umemoto'nun eserlerinde önemli unsurlardan biri de boşluk ilkesidir. Bütünde yaratmış olduğu boşluklar parçaların birbiri ile bağlılıklarını sağlar ve kütleleri hafifletir seyirciye iyi bir izlenim sağlar. Ayrıca Umemoto'nun çalışmalarında ki doluluk boşluk ilkesi sayesinde heykelleri mimariyi desteklemektedir. Mimari etki sağlayan bu eserler parçalara ayrılma bileşme,

ekleme gibi temel formların hareketi ile belirli açılar sağlayarak deformasyona uğratılması sayesinde teknolojidenden uzak geleneksel üretime gönderme yapmaktadır (Görsel 2.25.).

Görsel 2.25. *Bekçi, David Umemoto*

Kaynakça: <https://www.behance.net/gallery/103971273/The-Watchman/> (Erişim Tarihi: 21.03.2022)

Umemoto eserlerinde heykel ve mimarinin ortak tasarım ilkelerinden biri olan ritim ilkesini de kullanır. Birbirini tekrar eden farklı büyüklükteki formlar ritim duygusunu ön plana çıkarır.

Yugoslav Brütalist heykellerinden eklendiği de bilinen Umemoto'nun eserlerinde anıtsallık etkisi de gözlemlenir. Heykel boyutlarının küçüklüğüne rağmen anıtsallık etkisi yoğun olarak algılanabilir (Görsel 2.26.).

Görsel 2.26. *Kübik Geometri On iki, David Umemoto*

Kaynakça: <https://www.behance.net/gallery/82137261/Cubic-Geometry-TWELVE5/> (Erişim Tarihi: 21.03.2022)

Genel olarak sanatçının eserlerindeki form, malzeme, doku, ritim, anıtsallık gibi etkiler, heykel ve mimari alanları arasındaki ilişkinin dikkat çekici unsurları olarak görülür.

2.4. Tasarım ve Objeler

II. Dünya Savaşı sonrasında popülerlik kazanan Brütalist mimariyi ilham kaynağı olarak kullanan dünya çapında birçok tasarımcı bulunmaktadır. Son birkaç

yıldır bu mimari yaklaşım dekorasyon dünyasında ilgi çekici bir hal alır. Eski tasarımların modern çağa uyacak şekilde yeniden yorumlanması aynı zamanda tasarımcıların kendi ifadelerini bu tasarımlara aktarması sonucu betondan üretilen birçok tasarımla karşılaşılır. Beton malzeme kullanılan ürünler, güzelce tasarlanmış nesnenin geleneksel olarak bilinen bir malzeme ile ilişkilendirilmesi ile izleyicide sürpriz ve merak hissi yaratmaktadır. Böylece beton birçok modern tasarımcının favori malzemesi halini almıştır. Betondan üretilmiş saat, satranç takımı, yemek takımı, mobilya, aydınlatma ürünleri gibi birçok tasarım bulunur. Uygun maliyetli ve kolay işlenebilir bir malzeme olan beton ile üretilen dekoratif ürünleri evlerin her köşesinde görmek mümkündür. Özellikle minimal tarzda, endüstriyel tarzda ve ekspresyonist tarzda kullanılan brüt beton dekor örnekleri sıklıkla görülmektedir.

Ron Arad İsrailli çağdaş bir endüstriyel tasarımcı, sanatçı ve mimardır. 1951 yılında İsrail'in Tel Aviv şehrinde doğar. Kudüs'teki Bezalel Sanat ve Tasarım Akademisi'nde okumuş ve ardından mimarlık okumak için Londra'ya taşınır. Ron Arad'ın çelik, alüminyum, poliamid gibi malzemeler ile sürekli denemelerde bulunmaktadır. Aynı zamanda mobilyanın biçim ve yapısına ilişkin radikal yenilikleri çağdaş tasarım ve mimarinin ön saflarına taşır.

Görsel 2.27. Beton müzik seti, Ron Arad

Kaynakça: <https://collections.vam.ac.uk/item/O1227026/concrete-stereo-stereo-system-arad-ron/>
(Erişim Tarihi: 21.03.2022)

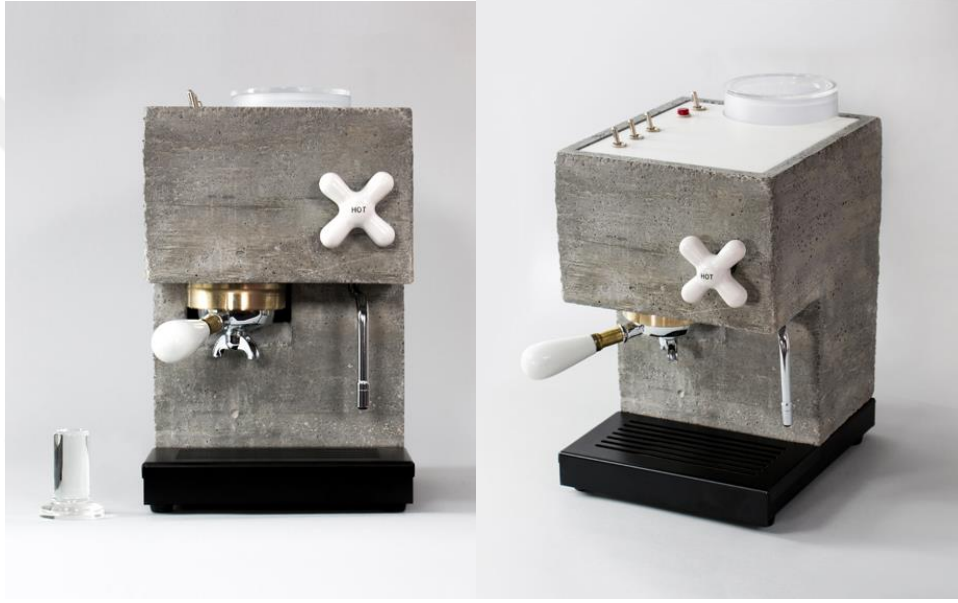
Ünlü endüstriyel tasarımcı Ron Arad'a ait olan beton müzik seti 1983 yılında üretilir (Görsel 2.27.). Arad Londra'da bir inşaat çalışmasından esinlenerek elektronik parçaları plastik ile kaplamış ve betonun içinde oluşturduğu kanallara yerleştirerek beton bir müzik seti tasarlamıştır. Arad, mimari karakterini yansıtmının ve bilim kurgu bir görünüm elde etmenin bir yolunu bu tasarımda bulur. Bu tasarımda beton döküm bir döner tabla, amplifikatör ve içindeki elektronik parçaları ortaya çıkarmak için parçalanmış hoparlörler bulunmaktadır. Döner tabla ve amplifikatör 41x51 cm boylarındadır. Her bir hoparlör 91x20x20 cm'dir. Ron Arad'a ait diğer 'beton stereo' örnekleri kalıcı koleksiyonlarda bulunmaktadır (Victoria & Albert Museum, Londra; SFMoMA, San Francisco; Boijmans Van Beuningen Müzesi, Rotterdam; Röhska Müzesi, Göteborg; Vitra Tasarım Müzesi, Weil am Rhein.) (Görsel 2.28.).

Görsel 2.28 Beton müzik Seti detay görünüm, Ron Arad

Kaynakça: <https://collections.vam.ac.uk/item/O1227026/concrete-stereo-stereo-system-arad-ron/>
(Erişim Tarihi: 21.03.2022)

Kahve dünyası son birkaç yılda hızlı değişimler geçirir. Ancak değişikliklere rağmen makinelerin tasarım ve estetiği ile ilgili çok değişiklikler yaşanmamıştır. Yıllar geçtikçe ev tipi kahve makineleri giderek daha sofistike sistemlere dönüşse de tasarım açısından görünümleri büyük ölçüde aynı kalır. Bu düşüncenin etkisi California merkezli Montaag Tasarım firması tarafından seramik ve beton malzemeden üretilmiş Anza Espresso adında iki ayrı tasarım üretmeye yönlendirmiştir (http-46) (Görsel 2.29.).

Görsel 2.29. AnZa Beton Espresso Makinesi, Montaag Tasarım

Kaynakça: <https://www.gessato.com/anza-concrete-coffee-machine/> (Erişim Tarihi: 21.03.2022)

Bürüt betondan üretilen AnZa Espresso makinesi mutfak aletlerinde nadiren görülen bir malzeme ile üretilmiştir. Tezgâh üzerinde toz biriktiren tipik bir makine değildir. Dış çevresi el yapımı betonla kaplanmış, temas noktaları porselenden üretilir. Elektrostatik toz boyalı, çelik ve pirinç vurgulardan oluşmaktadır. Makinenin 1.350 watt'lık bir ısıtma elemanı bulunmaktadır. Buhar sıcaklığı ile ısıtılan paslanmaz çelik 300 ml'lik bir kazana sahiptir ve çift kullanımlı tek kazanlı bir tasarımıdır. Paslanmaz çelikten üretilen kahve makinelerinin aksine heykelsi bir nesne etkisi de vermektedir. Tasarım ekibi dört yıllık test ve iyileştirmeden sonra 2018 yılında tasarımını satışa sunulmuştur. Ekip ayrıca bir akıllı telefon

uygulamasıyla sıcaklık kontrolüne izin veren Bluetooth özellikli bir PID üzerinde çalışmalarını sürdürülmektedir (http-47) (Görsel 2.29.).

Görsel 2.29. AnZa Beton Espresso Makinesi detay görünümü, Montaağ Tasarım

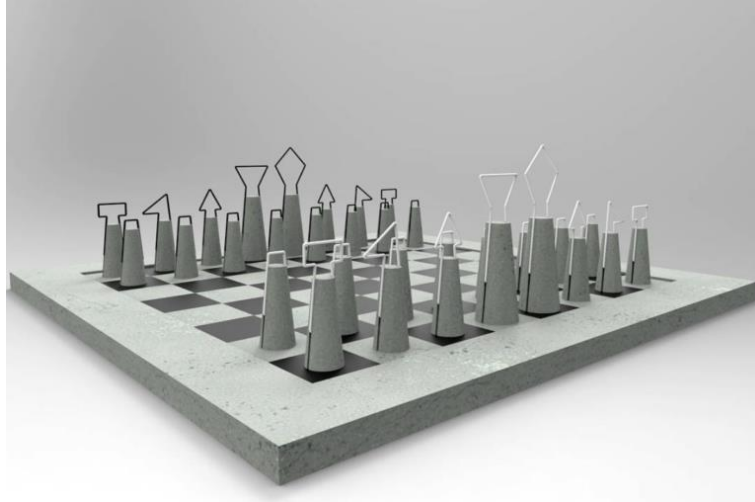
Kaynakça: <https://www.gessato.com/anza-concrete-coffee-machine/> (Erişim Tarihi: 21.03.2022)

Fortify, Daniel Skoták tarafından tasarlanan minimalist bir satranç setidir. Modern sanayileşmiş çağın etkisi ile üretilmiştir. Her parça için basit ve benzersiz bir beton formu, parçanın kimliğini belirten katlanmış bir metal parçasıyla örtülü bir koni halindedir. Üst kısmı kapalı konilerin tepe kısmında basit şekillerle stilize edilmiş figürler rahatlıkla okunabilir haldedir. Figürlerin üst kısımda bulunan bu metaller beyaz veya siyah renktedir. Satranç tahtası demir ve betonun birleşiminden üretilmiştir. Satranç tahtasında bulunan karelerin renk ayrımı siyah kısımlara demir yerleştirilerek beyaz kısımlar ise beton halinde bırakılarak sağlanmıştır. Böylelikle satranç tahtasının tamamı düzgün bir görünüme sahiptir ve karelerin ayrımı kolaylıkla yapılabilir (http-48) (Görsel 2.30.) (Görsel 2.31.).

Görsel 2.30. *Minimalist satranç seti, Daniel Skoták*

Kaynakça: <http://ns3363423.ip-37-187-99.eu:8080/artiste-designer/concept/fortify-jeu-dechec-industriel-daniel-skotak-51538/> (Erişim Tarihi: 21.03.2022)

Görsel 2.31. *Minimalist satranç seti, Daniel Skoták*

Kaynakça: <http://ns3363423.ip-37-187-99.eu:8080/artiste-designer/concept/fortify-jeu-dechec-industriel-daniel-skotak-51538/> (Erişim Tarihi: 21.03.2022)

Beton eskiz kalemi 22 Desing Studio tarafından beton ve çeliğin bir arada kullanımı ile üretilmiştir. Kalemin ana gövdesi ufalanmaya çatlamaya ve hava koşullarına dayanıklı olabilecek şekilde özel olarak formüle edilerek üretilmiştir. Neme ve havaya dayanıklı olması tasarım firması tarafından önemsenir. Üretilen bu kalemin ağırlığı, kontrollü bir şekilde sabit tutula bilirliği ön planda tutulmuştur (http-49) (Görsel 2.32.).

Görsel 2.32. Beton eskiz kalem tasarımı, 22 Desing Sudio

Kaynakça: <https://www.flywheel.net.au/products/22studiocontourmechanicalpencilwhite/> (Erişim Tarihi: 21.03.2022)

Beton eskiz kaleminin çeşitli uç yapıları düşünülür. 0,5 mm'lik uç ile standart kalıplara uyumlanırken kalın uçlar için kalemıraş ile entegre edilebilir şekilde tasarlanmıştır. Aynı zamanda 22 Desing Sudio firmasının beton dolma kalem serisi de bulunmaktadır (http-50) (Görsel 2.23.).

Görsel 2.33. Beton dolma kalem tasarımı, 22 Desing Sudio

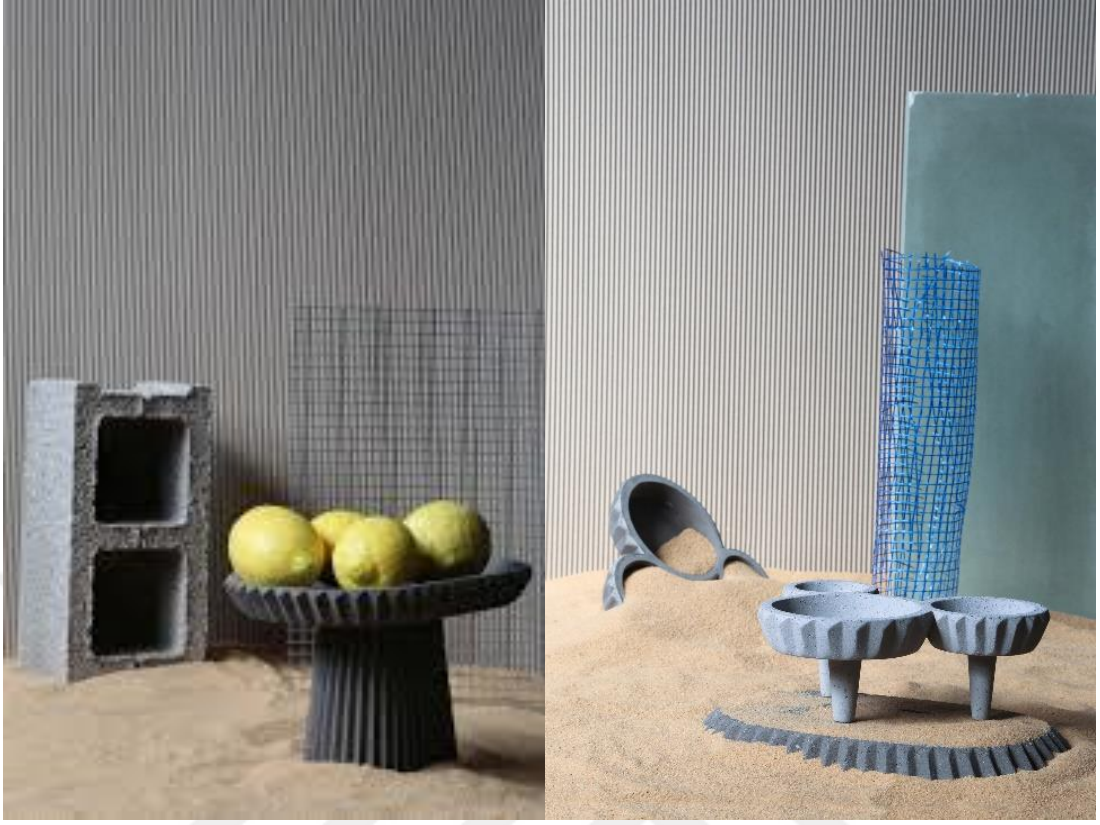
Kaynakça: <https://22designstudio.net/products/contour-fountain-pen/> (Erişim Tarihi: 21.03.2022)

İtalyan Tasarımcı Gian Paolo Venier beton sofa takımı koleksiyonunu eski İran mimarisine ait kartpostallardan esinlenerek ürettiğini söylemektedir. Siman ismini alan bu koleksiyon Farsça beton anlamına gelmektedir. Venier bu tasarımında mimari tarzı göz önünde bulundurarak koleksiyonun işlevsel bir manzara görünümünde olması isteğinde bulunur. Böylelikle yedi farklı parçadan oluşan beton sofa takımının antik kalıntılar ve arkeolojik bir alan gibi görünecek şekilde tasarlanmıştır. Venier çalışmalarında mimari birikimini ve tarihe olan merakını birleştirerek çalışmalarına yansıtmaktadır. Pasta standı, mumluklar, tabaklar ve vazodan oluşan bu koleksiyonun ana özelliği sürekli değişen derinlik algısı ve ışık gölge oyunları oluşturan kıvrımlı yüzeyleridir. Her parça betondan üretilmiştir ve yüzeyler cila, kaplama yapılmadan bırakılmıştır. Çalışmalarını ilk olarak kille modelleyen Venier sonrasında bunları üç boyutlu dijital resimlere dönüştürülmüştür. Ardından 3D baskı alanında uzman olan Milan'daki Brignett longoni tasarım stüdyosuna gönderilmiştir. Ardından beton parçaların dökülmesi için Yunanistan'da bulunan Urbi Et Orbi Stüdyosu tarafından silikon kalıplar oluşturulmuştur. Siman koleksiyonun açık gri ve antrasit olmak üzere iki rengi bulunmaktadır (http-51) (Görsel 2.34.) (Görsel 2.35.).

Görsel 2.34. Beton sofa takımı koleksiyonu, Gian Paolo Venier

Kaynakça: <https://www.ignant.com/2018/03/27/siman-by-gian-paolo-venier/> (Erişim Tarihi: 21.03.2022)

Görsel 2.35. Beton sofrta takımı koleksiyonu, Gian Paolo Venier

Kaynakça: <https://www.ignant.com/2018/03/27/siman-by-gian-paolo-venier/> /Erişim Tarihi: 21.03.2022)

3. SERAMİK SANATINDA BRÜTALİST EĞİLİMLER

Malzeme ve biçimsel özellikleri ile incelemiş olduğumuz Brütalist yapılar devasa boyutları ve kütsel hacimleri ile heykelsi bir görünüme sahiptir. Bu bağlamda plastik sanatlar dalı altında Brütalist yapıları değerlendirmek mümkündür. Bu bölümde plastik sanatların önemli bir dalı olan seramik sanatında Brütalizmin etkileri detaylı bir şekilde incelenecektir.

Brütalizmi seramikle ilişkilendirmeden önce Brütalist yapı özelliklerini tekrar özetlemek gerekirse kısaca; yapı strüktürünün rahatça anlaşılabilir olması, malzemenin ham halinin kullanılması, kaba bir estetik ve geometrik formlardan oluşmasıdır. Bu özellikleri seramik formlarda inceleyecek olursak öncelikle, seramik kili plastik bir malzemedir. Bu yüzden kıvrımlı yumuşak hatlara sahip biçimler oluşturmak mümkündür. Aynı zamanda seramik, kendine özgü sırlarla renk kullanılan bir sanat alanıdır. Seramik sanatında biçimsel olarak geometrik, kütle boşluk ilişkisi olan aynı zamanda çamurun plastikliğinden uzaklaşarak sırsız yüzeylerden oluşan seramik eserlerde görülmektedir. Brütalizm'in ana unsurlarından olan ham ve kaba görünüm seramik eserlerde çamurun plastikliğinden uzak sırsız yüzeyler ile bağdaştırılabilir.

Mimaride boşluk, geleneksel anlamıyla işleve yönelik değerlendirilir. Seramik sanatında ise doluluk boşluk ilkesi seramiğin pişme aşaması için gerekli olduğu kadar sanatçının dışa aktarmak istediği bir yaklaşımda olabilir.

Brütalist mimarinin belirleyici özelliklerinden biri olan tekrarlanan geometrik biçimler, form birlikteliği, boşluk doluluk ilkesi gibi temel tasarım ilkeleri seramik eserler ile ilişkilendirilecektir.

Seramik ve mimarlık alanının biçimsel benzerliklerinin yanı sıra mimarinin ana malzemesi olan çimento, seramik ailesinin bir üyesidir. Ham maddesi kuvars olan seramik kili ve çimento ısıtım işlem görmektedir. Çimento ince taneli kalker ve kil karışımının pişirilmesinin ardından öğütölerek üretilir. Seramik çamuru ise kaolinit, illit, klorit, smektitler, kuvars, feldspat, kalsit gibi mineralleri bünyesinde taşıyan bir kil çeşididir. Çimento ısıtım işlem sonrasında kullanılırken seramik şekillendirildikten sonra ısıtım işlem görmektedir. Seramik ile benzerlikler taşıyan çimento, seramik çamurunda katkı malzemesi olarak da kullanılmaktadır. Kil bünyeye değişik

oranlarda çimento kullanılarak ve açık havada kullanılarak ya da fırınlanarak denemeler yapılabilir. Değişik sıcaklıklarda, değişik renk ve yüzey dokusu elde edilebilmektedir. Çimento katkılı bünyeler en az küçülmeye sahiptir, sırlanabilir ve pişirilebilirler, ayrıca da ağır hava şartlarına da dayanabilirler (Çizer, 2009).

3.1. Klasik Seramik Sanatında Brütalizm

Seramik binlerce yıldır insan hayatının içinde yer almaktadır. Seramik; genel anlamıyla “topraktan şekillendirilmiş eşyaların yüksek ısıda pişirilmesi” anlamına gelir.

İnsanlık avcı toplayıcı yaşamının ardından tarım ile uğraşmaya başlar ve Neolitik Çağ’da yerleşik yaşam düzenleri oluşturur. Neolitik Çağ’da kili birçok alanda kullanan insanlık kamıştan ürettikleri sepetlerin çevresini kil ile kaplayarak kilin kuruduğunda şekil aldığını ve besinleri uzun süreli koruduğunu keşfeder. Güneşte kurutulan kil ateş ile pişirildiğinde uzun ömürlü ve kalıcı duruma geldiği fark edilir.

Böylelikle yiyeceklerini uzun süreli muhafaza edebilmek, suyu yanlarında taşıyabilmek amaçlı kaplar üretmeye başlarlar. “Neolitik dönem insanının tarım ve hayvancılıktan sonraki en büyük aşamalarından birisi de kili şekillendirip yüksek ısıda pişirerek fiziksel değişikliğe uğratarak çanak-çömlek haline getirmesidir. M.Ö. MÖ 7 bin yıllarında kilin kap kacak yapımı için kullanılması, bugün çömlekçilik adı verilen uygulamanın da başlangıcıdır (http-52)”.

Klasik seramik sanatını incelediğimizde karşılaştığımız seramik ürünlerin genellikle günlük kullanıma uygun eşyalar olduğunu görülür. Bu seramik ürünlerin yüzeylerini incelediğimizde karşılaştığımız çeşitli bezemeler ve tasvirler ile ustaların seramiği bir el yeteneği ya da zanaat olarak ürettiklerini söylemek mümkün hâle gelir. Klasik dönem seramik sanatında örnekleri incelediğimizde çanak çömlek, içki kapları, küçük tanrıca heykelleri, kandiller gibi günlük kullanım eşyaları olduğunu biliriz seramik sanatının tarihini oluşturan bu ürünler değişim ve gelişim göstererek varlığını devam ettirmektedir.

Klasik dönem seramiklerini ile Brütalizm ilişkilendirmek istersek eğer Brütalizmin kaba ham ve dokulu yüzeyleri ile bağ kurmak mümkündür. Klasik

dönemde üretilen seramiklerde sıklıkla sırsız yüzeyler görülmektedir. Kullanılan kil pişirilerek doğal hali ile bırakılır. Brütalizm genel üsluplarından doğallık, kendi kendine oluşmuşluk hissi hatta hamlık, malzemenin yalınlığı klasik dönem seramikleri ile benzerlik göstermektedir.

Klasik seramik döneminden zanaat olarak bildiğimiz çömlekçilik, günümüzde de ürünler vermeye devam etmektedir. Nevşehir Avanos bölgesinden ulaşılan bazı ustalar, iki nesil öncesinden ustaların yapmış olduğu büyük ölçekli çömleklerde restorasyon amaçlı çimento kullandıklarını aktarırlar. Yapımı zor olan büyük ölçekli çömleklerin kuruma ya da fırınlanma işleminden sonra diplerinde çatlaklar görülebilir ve harcanılan emeğin boşa gitmemesi adına bu çatlaklar restore edilerek satılabilir durumu getirilir. Çatlayan çömlekleri restore edebilmek için özel bir harç oluşturulur harcın içine çimento, su, saman külü ya da odun külü konulmaktadır. Oluşturulan bu harç çatlak bölgelere sürülerek kuruması beklenir. Kuruyan harç çelik kadar set suya dayanıklı bir hale gelir. Restore edilen çömleklerde oluşan renk farklılığı için ustaların geliştirmiş olduğu bazı teknikler de mevcuttur. Harcın oluşumunda az miktarda demir oksit kullanıldığında çömleğin ana rengine yakın bir renk elde edilebilir ya da Avanos bölgesine ait tufün (çömlek kumu) çimento üzerine serpilerek kuruması beklenir. Bir diğer teknik ise, Nevşehir bölgesinde bulunan travertenlerin kireçli suyunda çömlek bekletilerek kirecin etkisi ile çömleğin beyazlaması sağlanır. Avanos bölgesine ait çamur sarımtırak beyazımsı bir renge sahip olduğu için bu teknikler renk dengesi sağlamak için oldukça uygundur. Restorasyonun gizlenmesi için birçok yöntem geliştiren ustalar, yine de yapmış oldukları restorasyonların görünür halde olmasını tercih ederler. Eğer çömlekte yapılan restorasyon anlaşılmaz bir hâle geldi ise çömleği satın alan müşteri bu konuda uyarılır.

3.2. Endüstriyel Seramik Sanatında Brütalizm

Sanayi Devrimi'nin gelişmesi ile endüstriyel üretimlerin oluşmaya başladığını bilinmektedir. Endüstri ve sanat ilişkisinin yoğun olduğu disiplinlerden biri de seramik sanatıdır. Endüstriyel Seramik Sanatı, ihtiyaca dönük işlevlere hizmet eden, tamamen seri üretime yönelik, piyasa koşulları içinde gerçekleşen bir alandır. 1950'lerin ardından seramik endüstrisi; kaplama seramikler, mutfak eşyaları, süsleme eşyaları gibi alanlarda üretimler yapmaya başlanmıştır. Güncel yaşantımızda çağın gelişimi ile birlikte klasik üretim anlayışı endüstriyel seramik alanında da sınırlar aşarak yeni kullanım alanları keşfeder. Fakat “toplu üretim çalışmalarında sanatçı ya da sanat eseri kimliği azalmaktadır. Her ne amaçla tasarlanmış olursa olsun işlevsel özelliği önce tutulan ürünün, aynı biçimde estetik kalitesinin de öne çekilmesi gerekir. Bu da belli üretim kapasitesi oldukça geniş tutulan ürünün bu kapasitesinin düşürülmesi ile sağlanabilir. Bu durumda ürünün modelini tasarlayan sanatçı üretici le tüketici arasındaki ilişkileri yeniden biçimleme zorluğu doğacaktır dolayısıyla yapılan üretimin estetik kalitesi yükselecektir.” (Yarol, 2010).

Bu bağlamda inceleyeceğimiz endüstriyel seramik ürünler teknik bütünlüğü olan ve işlevsel özelliğe sahip nesne ya da tüketim amacı ve biçimsel estetik kalitesi yüksek olan özel ürünler olacaktır. Sanatçının endüstriyel üretim teknikleri ile biçimlendirmiş olduğu seramik ürünleri Brütalist etki altında yeniden inceleyerek yeni bir bakış açısı ile değerlendireceğiz.

İç mekanlarda endüstriyel stilin popülerleşmeye başlaması ile beton görünümlü duvar ve zeminler kaplamaları önemli bir hal almıştır. Seramik kaplama malzemeleri mimarinin vazgeçilmez bir unsurudur. Sanayi Devrimi'nin gelişmesi ile makine ve seramik alanında da teknolojik gelişmeler yaşanmıştır. Böylece daha ucuz ve seri üretim alanları oluşturulmuştur. Endüstriyel üretilen seramik tasarımlarında işlevlik ön planda tutulsa da estetik değerlerler de önemini kaybetmemiştir. Mimari yapıların kaplamalarında kullanılan seramik ürünler çeşitli tasarımlarla mimari tasarıma uygun estetik değer katmıştır. Seramik karo endüstrisinde serigrafi baskı tekniği, dijital baskı teknikleri ile yer karasu duvar karosunda dekorlu üretim teknikleri geliştirilmiştir. Doku, desen, renk gibi ilkeler ön planda tutularak ürün yelpazesi genişletilmiştir.

İç mekanlarda endüstriyel stilin popülerleşmeye başlaması ile brüt beton görünümlü seramiklerin duvar ve zemin kaplamalarında sıklıkla kullanıldığını görmektedir. İç dekorasyon alanlarında beton görünümlü karolar kullanarak yaşam alanının yalın ve sadeliği ön planda tutularak doğal bir görünüm sağlanmak istenmektedir (Özkan, 2017) (Görsel 3.1.).

Görsel 3.1. Newcon koleksiyonu duvar ve yer karosu, Vitra

Kaynakça: <https://www.akdumanvitra.com/karo-koleksiyonlari/newcon/> (Erişim Tarihi: 21.03.2022)

Seramik malzeme, mimaride görsel etkisinin dışında, kolay temizlenebilen hijyen sağlayan, doğa koşullarına dayanıklı, ısı kaybını koruyan çeşitliliği ile günümüz brüt tasarım alanlarında betondan çok beton görünümlü seramikler tercih edilmektedir (Görsel 3.2.).

Görsel 3.2. Seramik-antrasit koleksiyonu yer karosu, Bien

Kaynakça: <https://www.bienseramik.com.tr/koleksiyon/beton/> (Erişim Tarihi: 21.03.2022)

Seramik duvar ve yer kaplaması dışında sanatsal endüstriyel üretilen, Brütalist etkiler barındıran birçok seramik eser bulunmaktadır.

Seramik sanatının önemli temsilcilerinden Mehmet Tüzüm Kızılcın'ın, kütsel ve geometrik biçimlendirme üslubuna sahip birçok eseri bulunmaktadır. İncelediğimiz eseri (Görsel 3.3.) sırsız, ham, geometrik yapıların birbiriyle bir bütün içinde ilişkilendirilebilir. Seramiğin yanı sıra kullanmış olduğı cam kütleler bir bütünlük içerisindedir. Kalıp tekniğı ile ürettiğı bu çalışmasında, geleneksel bir form olan çanak formlarına eklediğı parçalar ile ergonomiyi bozarak estetik algıyı ön planda tutmaktadır. Geometrik, kütsel, malzemenin ham kullanımının söz konusu olduğı bu çalışma, Minimalist yaklaşımıyla Brütalist bir etkiye sahip bir çalışma olarak düşünülebilir. Malzemenin biçimlendirilmesinde plastik etki yerine katı ve geometrik etkiyi tercih eden Kızılcın, kaba estetik ve geometriyi ön planda tutmaktadır. Ek parçalarda kullanılmış olan modülerlik, parçaların birbirlerine uyumlu bir biçimde tasarlanmış olduğunu bizlere gösterir. Bu parçalar formun farklılaşmasına izin verirken eserde sınırlandırılma hissini ortadan kaldırmıştır.

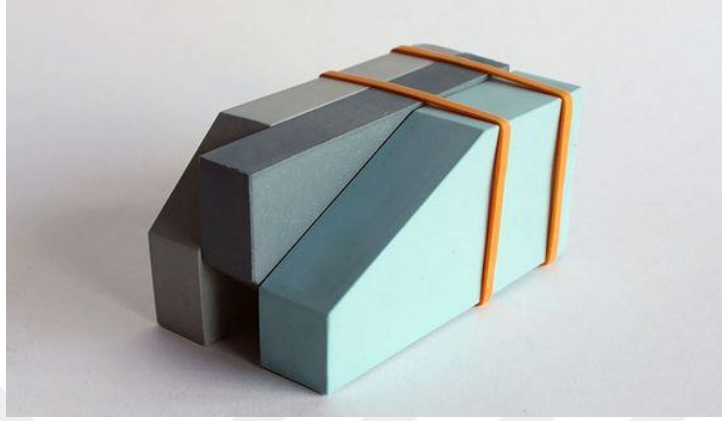

Görsel 3.3. *Lirik yansımalar, Mehmet Tüzüm Kızılcın*

Kaynakça: http://www.turkishpaintings.com/index.php?p=34&l=1&modPainters_artistDetailID=3574/ (Erişim Tarihi: 21.03.2022)

Bethany Stafford'un eserlerine bakıldığında; Brütalist mimarinin temel biçimsel özelliklerinden biri olan, keskin hatlardan oluşan açılı, basit, birbirini tekrar eden geometrik şekillerden oluşmaktadır. Brütalist mimariyi anımsatan kompozisyonlar kullanarak seramik heykeller ürettiğini görülmektedir. Kullanılan

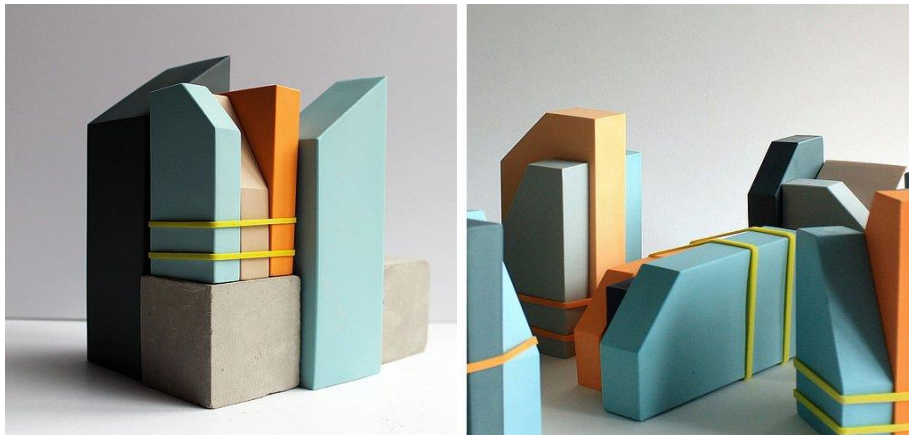
seramik parçalar basit şekillere indirgenmiş bir sadeliktir. Böylelikle geometrik şekillerin gücü ön planda tutulmuştur. Üretilen bu parçalar elastik bantlar ile birleştirilebilir (Görsel 3.4.).

Görsel 3.4. *City scape, Bethany Stafford*

Kaynakça: <https://uknewartists.co.uk/ukya-artists-1/bethany-stafford/> (Erişim Tarihi: 21.03.2022)

Stafford bu çalışmalarını kalıp yapımının ardından döküm tekniği ile üretilmektedir. Sıvı porselen çamurunun içerisine pigmentler ekleyerek Brütalist mimarinin aksine kompozisyonların yapısına uygun canlı renk şemaları kullanılmaktadır. Brütalizmin bastırılmış özelliklerinden biri olan renk kullanımını çağdaş döneme göre yorumlamadığı düşünülebilir. Bazı çalışmalarında beton kaideler kullanarak kompozisyonlarında bir bütünlük sağladığını görülmektedir. Bu heykelsi blokları bahsi geçen Brütalist etki altında incelemek mümkündür (http-53) (Görsel 3.5.).

Görsel 3.5. *City scape, Bethany Stafford*

Kaynakça: <https://uknewartists.co.uk/ukya-artists-1/bethany-stafford/> (Erişim Tarihi: 21.03.2022)

Emma Johnson Brütalist mimarinin günümüzde yeniden canlanmasından etkilenecek seramik ürünler üretmektedir. 1980’lerde ‘soğuk yapılar’ olarak adlandırılan Brütalizm, günümüzdeki örneklerinde ekstra renk ve daha modern dokunuşlar ile farklı yorumlanmaya başlanmıştır. Emma Johnson seramik ürünlerinde Brütalizmin beton ile ilişkilendirilen tipik estetiğini kullanmak yerine asimetrik oranlarda klasik Brütalist estetik tasarım felsefesini ön planda tutarak seramik formlar tasvir etmeyi amaçlamıştır. Çalışmalarında Brütalist mimariyi anımsatan modüler motifler kullanan Johson, Brütalizmde büyük kütlelere sahip yapıları göz önünde bulundurarak çalışmalarında istifleme yöntemi geliştirmiştir. Böylelikle seramik formlar üst üste istiflenerek daha büyük formlara dönüştürüle bilmektedir. Geometrik ve keskin hatlara sahip bu seramik ürünler üst üste geldiğinde minyatür yapıları anımsatmaktadır (Görsel 3.6.).

Görsel 3.6 *Zamansız tasarım, Emma Johnson*

Kaynakça: <https://www.zealous.co/emmajohnson/project/Atro-city/> (Erişim Tarihi: 21.03.2022)

Brütalist mimaride birincil özellik beton olmasına rağmen, kimi binalarda tuğla, cam, çelik, kaba taş, ahşap gibi inşaat malzemelerin kullanıldığını bilinmektedir. Emma Johnson seramik çalışmalarında tıpkı Brütalizmde bazı materyallerin bir arada kullanıldığı gibi seramik çalışmalarında ahşap kullanmaktadır. Böylelikle tasarımlarını daha etkileyici bir hale getirir. Keskin köşelere sahip çalışmalarında mükemmeliyetçi yüzeyler arayan sanatçı, seramiklerini slip döküm yöntemi ile üretmektedir. Seçmiş olduğu renkleri yüzyl

ortası renk skalasına göre tercih eder. Böylelikle işlevsel olan seramik formlarını klasik Brütalizm görüşlerinden uzak yeni bir bakış açısı ile yorumlanmaktadır (http-54) (Görsel 3.7.).

Görsel 3.7. *Ejc x hayward, Emma Johnson*

Kaynakça: <https://www.zealous.co/emmajohnson/project/EJC-x-Hayward/> (Erişim Tarihi: 21.03.2022)

Studio Mieke Meijer ve Roy Letterlé tarafından kurulan Hollandalı bir tasarım stüdyosudur. Mimari ve tasarım alanları için oluşturdukları birçok ürün tasarımları bulunmaktadır. Bu ürünlerin içerisinde Brütalist mimariyi anımsatan bir seri vazo tasarımları bulunur. Alçı parçalarının birleşimi ile oluşturdukları kalıba sıvı çamur dökerek oluşturdukları vazolar, Brütalist mimari yapılara benzemektedir. Ürünlerin renkleri betonu anımsatan gri tonlardadır (Görsel 3.8.).

Görsel 3.8. *Su kulesi, Studio Mieke Meijer*

Kaynakça: <https://www.miekemeijer.com/shop/> (Erişim Tarihi: 21.03.2022)

20. yüzyıl başlarında ahşabın ucuz ve kolaylıkla bulunabilmesi nedeni ile ahşap kalıplara betonlar dökülerek oluşturulan yapılar gibi bu vazolar da tahta kalıp izlerine sahip beton duvarlar gibi dokulardan oluşmaktadır. Biçimsel olarak geometrik şekillerden oluşan bu saksılara Brütalist mimariden esinlenmesinden kaynaklı ‘soğutma kulesi, tahıl yükseltici, kömür deposu’ gibi isimler verilir (http-55).

3.3. Çağdaş Seramik Sanatında Brütalizm

Seramik sanatı köklü bir tarihe sahiptir. Tarihte tüm toplumların inançları gereği küçük seramik heykeller ve günlük ihtiyaçları gereği seramik kap kakak ürettikleri bilinmektedir. Böylelikle seramiğin uzun yıllar günlük yaşamımızda yer aldığı gerçeği kendini gösterir. Modern sanatın getirileri ile sanatın her alanında sanatçılar geleneksel yöntemlerden uzaklaşarak sanatı farklı boyutlara taşırlar. Seramik sanatı da diğer disiplinler gibi farklı üslup yöntemleri geliştirerek geleneksellikten uzaklaşan bir plastik sanat alanı haline gelmiştir. Klasik seramik sanatı ile çağdaş seramik sanatının genel ayrımına baktığımızda; “Klasik Seramik Sanatında sanatçı, yaratıcılığa dayalı, yenilikçi ve sentezden kaynaklanan yeni bir görüş ve eser ortaya koymaktan çok, yapılanın en iyisini yapan, beceri sahibi, zanaatkâr, usta kimliği taşımaktadır. Modern seramik sanatçısı ise, eleştirici tavrı, biçim ve içerik yaratıcısı olarak, kendine özgü anlatım dilini oluşturmuş, gerçek sanatçı niteliğine sahiptir (Uludağ, 1998)’’.

Sanatçı, sanat eserleri olan yaratıcı ve üretken kişidir. Dolayısıyla bulunduğu çevre, ortaya koymak istediği fikir, içinde bulunduğu sosyo-kültürel toplum gibi durumların etkisiyle eserler ortaya koyarak kendilerine ait bir dil ile aktarım sağlamaktadır. Bu bölümde ortaya konmak istenen, çağdaş seramik sanatçılarının ürettiği bazı eserleri Brütalist etki altında incelemektir. Sanatçıların tecrübelerinden, birikimlerinden yararlanarak oluşturduğu sanatsal çalışmalarını bilinçli bir şekilde Brütalist bir düşünce ile ürettiği söylenemez. Ortaya çıkan eserlerin biçimsel ve teknik açıdan Brütalist eğilimleri olabileceğini düşüncesi ile örnekler detaylı olarak incelenecektir.

Hollandalı Seramik Sanatçısı Wim Borst, seramik çalışmalarında mimari yapıları andıran kütsel geometrik bir biçimlendirme üslubu sergilemektedir. Geometrik yapıları birbiriyle bir bütün içinde ilişkilendirerek sergileyen sanatçı soyut geleneğine dayanan formlar üretmeye odaklıdır. Farklı geometrik parçaların birleşimi ile oluşan bu seramik heykeller bir anıtın küçük bir maketi gibidir. Brütalizm sanatında da etkili olan anıtsallık özelliğini sanatçının çalışmalarında görmek mümkündür (Görsel 3.9.).

Görsel 3.9. Silindir serisi, Wim Borst

Kaynakça: <https://www.invaluable.com/artist/borst-wim-k094q1vwyi/sold-at-auction-prices/>
(Erişim Tarihi: 21.03.2022)

Çalışmaları için, hazırlamış olduğu kile organik maddeler ekleyerek çalışmalarının yüzeyinde granit etkisine benzeyen zaman zaman dokulu yüzeyler elde etmektedir. Böylelikle çalışmalarında doğallık etkisi sağlanır. Genellikle siyah, gri ve beyazın tonlarını kullanan sanatçı bazı çalışmalarında bu tonların yanı sıra mavi, kırmızı gibi renklere de yer vermiştir (http-56) (Görsel 3.10.).

Görsel 3.10. *Seramik vazo, Wim Borst*

Kaynakça: <https://www.invaluable.com/artist/borst-wim-k094q1vwyi/sold-at-auction-prices/>
(Erişim Tarihi: 21.03.2022)

Brütalist mimaride malzemenin doğal görünüm hali; form, ölçek, kütle boşluk ilişkisini ve oluşan tasarımın sadeliğini Wim Borst'un seramik heykellerinde görmek mümkündür. Çalışmalarında Brütalist yapılarda gözlemlenen keskin hatlar ve rasyonel formların birliktelikleri görülmektedir. Sanatçı seramik heykellerinde genellikle parlak sırlama yapmaz organik ana bünyeyi açıkça sergiler böylece, Brütalizmde olduğu gibi renkli ve süslü kaplamalar yapmaktan kaçındığı söylenebilir (http-57) (Görsel 3.11.).

Görsel 3.11. *Seramik vazo, Wim Borst*

Kaynakça: <https://www.invaluable.com/artist/borst-wim-k094q1vwyi/sold-at-auction-prices/>
(Erişim Tarihi: 21.03.2022)

Alfred Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Anne Currier'in çalışmalarında da Brütalist etkiler görmek mümkündür. Seramik heykellerinde hacimli geometrik formlar kullanan sanatçı, boşluk ve doluluk arasındaki zıt dengeyi kullanmaktadır. Boşluk kullanımı Brütalist mimaride önemli bir unsurdur. Mimaride boşluk kullanımı, işlevseli arttırmak için olsa da Currier'in çalışmalarında formda gözü tamamlayan kütleleri hafifletmek amacı ile kullanılmıştır (http-58) (Görsel 3.12.).

Görsel 3.12. *Anamorphosi, rust, Anne Currier*

Kaynakça: https://www.virginiaagrootfoundation.org/winners/2017/anne_currier/ (Erişim Tarihi: 21.03.2022)

Kütle ve hacmin oluşturduğu ışık ve gölge etkilerinin sanatçının çalışmalarında ön planda olduğunu görmek mümkündür. Benzer geometrik formların birleşimi ile oluşturduğu çalışmaları mimari parçalara benzetmektedir. Üst üste yerleştirilmiş konik formlar, kesik silindirler, keskin köşeler, düzlemlerin açıları birbiri ile uyum içerisinde dikkat çekmektedir. Bu benzer geometrik hareketler sonsuz bir şekilde birbirine bağlanabilir. Brütalist mimarinin belirleyici özelliklerinden olan tekrarlanan geometrik biçimler sanatçının çalışmaları ile benzerlik göstermektedir. Tekrarlanan geometrik formlar, anlatımda yalınlık ve sadelik Brütalizmin genel ifade şekillerinden biridir ve sanatçının çalışmaları ile ilişkilendirilebilir (Görsel 1.13.).

Görsel 3.1. *Anamorphosis, shale, Anne Currier*

Kaynakça: https://www.virginiaagrootfoundation.org/winners/2017/anne_currier/ (Erişim Tarihi: 21.03.2022)

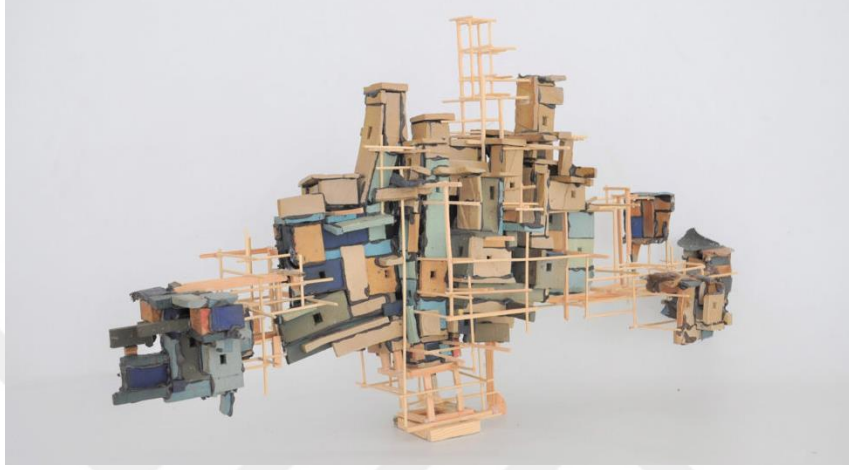
Günümüz sanatçılarından Hasan Numan Suçağlar'ın eserleri bir Brütalist yapıda inşa edilmiş bina gibi strüktürleri açıkça gözlemlenebilir. Çalışmalarında görülen odaların, pencerelerin, taşıyıcı öğeler olarak kullandığı sonradan eklediği malzemelerin açıkça görülmesini istemektedir. Bu bağlamda Brütalizm ile bir bağlantı gözlemlenebilir. Böylelikle Hasan Numan Suçağlar'ın eserlerinde Brütalizmde olan boşluk doluluk ilkesini görmenin mümkündür (Görsel 3.14).

Görsel 3.2. *Bildigim yanıldığma yetmez serisi, Hasan Numan Suçağlar*

Kaynakça: https://sergirehberi.com/m/sergi_detay.aspx?s_id=10227&t_id=7322&q=Bildigim-Yanildigima-Yetmez-Hasan-Numan-Sucaglar-Sergisi&q1=-Basin-Bulteni/ (Erişim Tarihi: 21.03.2022)

Hasan Numan Suçağlar'ın eserlerini incelediğimizde, seramik kilin kendi renginin kullanılmış olduğunu ve başka süsleyici, kaplama malzeme kullanılmadığını görmekteyiz. Bu çalışmaların tıpkı Brütalizmde olduğu gibi modüler bir yapılanma ile oluşturulduğu görülmektedir (Savaş, 2017) (Görsel 3.15.).

Görsel 3.3. *Mixed-media, Hasan Numan Suçağlar*

Kaynakça: <https://seramiksanat.com/hasan-numan-sucaglar/> (Erişim Tarihi: 21.03.2022)

Brütalizm adı altında yorumlamak istediğimiz bu çalışmalar, Kübist, konstrüktivist gibi birçok akım altında incelenebilir. Sanatçı özünde çalışmalarını üretirken yaşadığı çevrede bulunan apartmanlar ve yapılardan etkilenerek esinlendiğini söyler ve kent kültürünü ifade etmeyi amaçlar. Yine de bu çalışmalar Brütalist etkilerden de uzak değildir.

Kishi Eiko'nun eserlerinin yüzeyinde küçük geometrik hareketlerin özenle oyularak işlendiği görülmektedir. Oldukça zahmetli ve uzun süreçlerde üretim yapan Kishi'nin, çalışmalarında dinamik çoklu yüzeyler ve eğimli eksenleri bir arada kullanarak masif bir görünüm etkisi yaratan seramik heykelleri oldukça ilgi çekicidir. Çalışmaları tapınakların, köşeli binaların, eğimli sarkaçların ritmik desenlerini anımsatmaktadır (Görsel 3.16.).

Görsel 3.16. *Hatırlanan görüntülerin derlenmesi, Kishi Eiko*

Kaynakça: <https://www.mirviss.com/artists/kishi-eiko/> (Erişim Tarihi: 21.03.2022)

Teknik olarak, kullanmış olduğu kile pigmentler karıştırarak geometrik formlar oluşturduğu bilinmektedir. Bu renkler daha çok doğada gözlemlediğimiz gri, kahverengi gibi tonlardan oluşur. Yüzeyde kullandığı ince çizgiler ışığın yüzeyinde kırılarak farklı ışık düşüşlerinin oluşumunu sağlamaktadır. Aynı zamanda uyumlu ritim ile oluşturduğu kütleler farklı bütünlerin ortaya çıkmasına olanak verir. Parçalar arası fiziksel ve kavramsal bir bağ kurar. Genel yapıya baktığımız zaman uyumlu bir tema içerisinde karmaşık ve hassas yüzeylerden oluşan seramik heykeller elde edilir (http-59) (Görsel 3.17).

Görsel 3.17. *Hatırlanan görüntülerin derlenmesi, Enric Mestre*

Kaynakça: <https://www.mirviss.com/artists/kishi-eiko/> (Erişim Tarihi: 21.03.2022)

İspanyol seramik sanatçısı Enric Mestre çalışmalarında mimari formlar üretmeye odaklıdır. Eserlerinde geometrik bir kaygının ön planda olduğu göze çarpar ve bu kaygı üzerinden kütle ve biçim ilişkisi ile bir anlatı kurar. Eserlerinde düz hatlar ve organik olmayan vurgular ile dikkatlice hesaplanmış ve kurgulanmış bir simetri mefhumu baskındır. Bunun boşluk ve doluluk ilişkisinin kendine has fakat mimari çerçevede bir kullanıma olanak sağladığı söylenebilir.

Baskın olarak düz hatların ve parçaların birbiriyle ilişkisinde özellikle dik açı kullanılmasının sade bir ifade biçimi oluşturmaya yol açtığını ve bundan dolayı Mestre'nin işlerinde Brütalist bir ifade biçimi içerildiği söylenebilir (http-60) (Görsel 3.18.).

Görsel 3.4. *Architecture for the Look, Enric Mestre*

Kaynakça: <http://enricmestre.com/en/arquitectura-para-la-mirada/> (Erişim Tarihi: 21.03.2022)

Mestre, işlerinde uzayın şiirsel bir şekilde yeniden anlatılmasına odaklanmaktadır. Architecture for the Look adlı serisinde bu anlatıya; işlerinin yüzeylerinde dekor kullanmayarak ne geçmiş ne de gelecek bir yaşantıyı ima edecek bir şekilde zamansallığı da eklemiş olduğunu belirtilmiştir. Bazı yüzeylerde oksit kullanımı ile sade bir anlatı kurarak sadece zamanın geçtiğini ima etmektedir. Bu zamansallık ve uzay ilişkisinde kendi anlatısına ve form anlayışına uygun anıtsal-mimari işler ortaya koymaktadır. Wim Borst'un işlerinde gözlemlediğimiz gibi,

Brütalizmde baskın olan anıtsallık özelliğini Mestre'nin işlerinde de görmek mümkündür (T.Savaş, 2017) (Görsel 3.19.)

Görsel 3.5. *Architecture for the Look, Enric Mestre*

Kaynakça: <http://tochocho.blogspot.com/2012/07/enric-mestre-1936-arquitecturas.html/> (Erişim Tarihi: 21.03.2022)

Juan Orti günlük yaşamında karşılaştığı geometrik mimari formları yeniden yorumlayarak mimari seramik heykeller üretmektedir. Çalışmaları fotoğraflarda devasa binalar gibi görünerek yanıltıcı bir his yaratır. Endüstriyel formları anımsatan bu çalışmalarını seramik çarkında özenle şekillendirir. Bu aşamada tasarımında detayları azaltarak sadeleştirir ve böylece izleyicide soğuk, donuk bir his yaratmaktadır. Pişmiş seramiklerin ana bünyeleri tipik olarak gri tonlardadır. Brütalist mimariye atıfta bulunmaktadır. Sanatçının genel olarak çalışmalarında kentsel yaşam, sanayileşme, modern günlük yaşam üzerine kompozisyonlardan oluşan deneysel duyular aktarımını görmek mümkündür (Görsel 3.20.) (Görsel 3.21.).

Görsel 3.20. *İsimsiz, Juan Orti*

Kaynakça: <http://blog.presentandcorrect.com/juan-orti/> (Erişim Tarihi: 21.03.2022)

Görsel 3.21. *İsimsiz, Juan Orti*

Kaynakça: <https://irenegrascruz.files.wordpress.com/2012/11/olimpus-silo-007.jpg/> (Erişim Tarihi: 21.03.2022)

Günümüz seramik sanatçılarından Ferda Tazeoğlu çalışmalarında ağırlıklı olarak mimari ve kentsel planlama karakteristiğinin kültürel ve estetik etkisine odaklanarak eserlerini üretmekte olduğunu belirtmektedir. Mimari alanın, akademik kariyeri boyunca yaptığı çalışmalarda odak noktası olduğunu söyleyen sanatçı özellikle modern mimari unsurları ve estetiğinden etkilendiğini dile getirir. Betonu

bir malzeme olarak araştırarak başka alanlarda ürüne dönüştürülme potansiyelini keşfetmiştir. Yaptığı çalışmalarda beton estetiğinin Brütalizmle somutlaştırdığını ifade etmektedir. Böylece Brütalizm ve Postmodern Mimariyle ilişkilendirilen Dekonstrüktivizm gibi estetik yaklaşımlarda bulunduğunu söylemektedir (Görsel 3.22.).

Görsel 3.22. *Bowl up, Ferda Tazeoğlu Filiz (Kişisel Arşiv), 2020*

Ferda Tazeoğlu günümüzde eser üretiminde farklı malzemelerin bir arada kullanım olanaklarının araştırılmasına ilişkin birçok çalışmanın olduğunu ve tasarımlarında beton ve seramiği bir arada kullanarak yeni eserler ürettiğini belirtmiştir. Betonun herhangi bir yüzeye tutunma veya farklı yüzeyleri bir arada tutma potansiyeli, porselenle bir arada kullanma olanaklarını araştırarak sanatçı kendine yeni kaynaklar oluşturduğunu söylemektedir. Bu bağlamda eser üretiminde yeni malzeme arayışının her zaman devam edeceğini ifade etmiştir (kişisel iletişim, Mart 2022).

Ferda Tazeoğlu beton kullandığı çalışmalarında ısı uygulamaların yanı sıra soğuk uygulamalarda kullanmaktadır. Soğuk uygulamalarında beyaz porland çimentosu kullanarak sanatçı beyaz porland çimentosunu %2 oranında pigment ilavesi ile renklendirerek porselen ile uyum yakaladığını belirtmiştir. Ayrıca içerisine

cam, bazalt gibi agrega ilaveleriyle yüzeyde farklı görsel etkiler de elde edebilmektedir. Porselen ile üretmiş olduğu parçaları beton parçalarla birleştirirken soğuk yapıştırma tekniği kullanmaktadır. Bu soğuk yapıştırma işlemini beton yaş halde iken temas ettiği yüzeyde güçlü bir bağ kurduğunu ve ekstra bir yapıştırma işlemi uygulamadığını söyleyen sanatçı ürettiği her bir form için forma uygun silikon kalıp yaparak fırınlanmış porselen formları bu kalıp içerisinde düzenlediğini belirtir. Isıl işlem kullandığı çalışmalarında ise yüksek alümina içerikli hazırladığı çimentoyu yine silikon kalıplarda şekillendirilerek 1200°C de fırınlamaktadır (kişisel iletişim, Mart 2022 (Görsel 3.23.)).

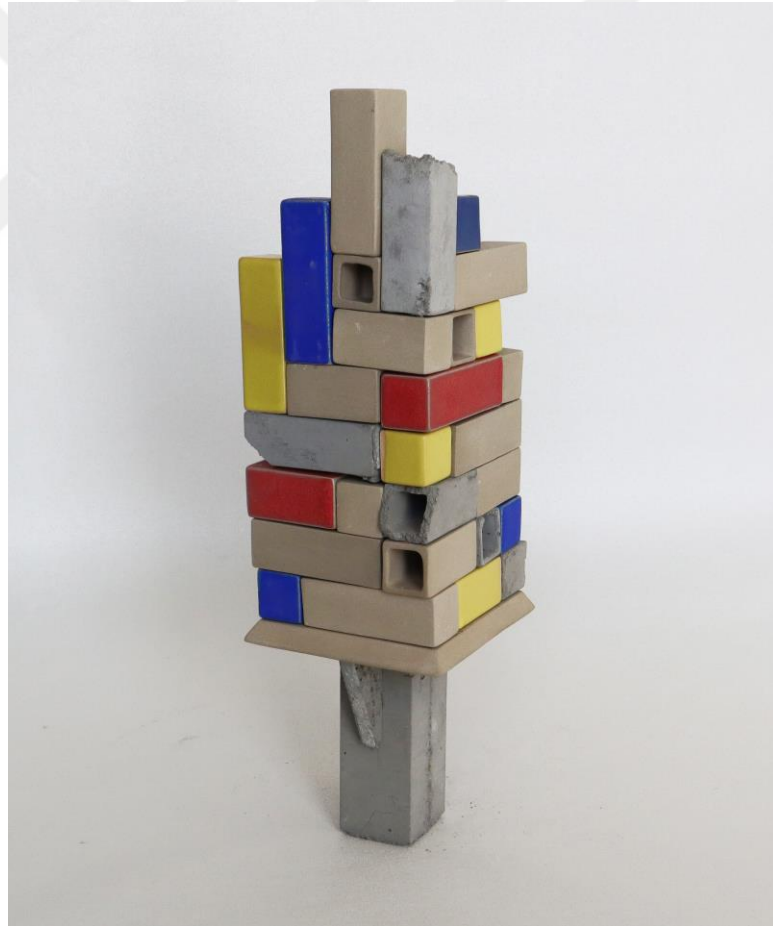

Görsel 3.23. *Wall up, Ferda Tazeoğlu Filiz (Kişisel Arşiv), 2020*

4. KİŞİSEL UYGULAMALAR

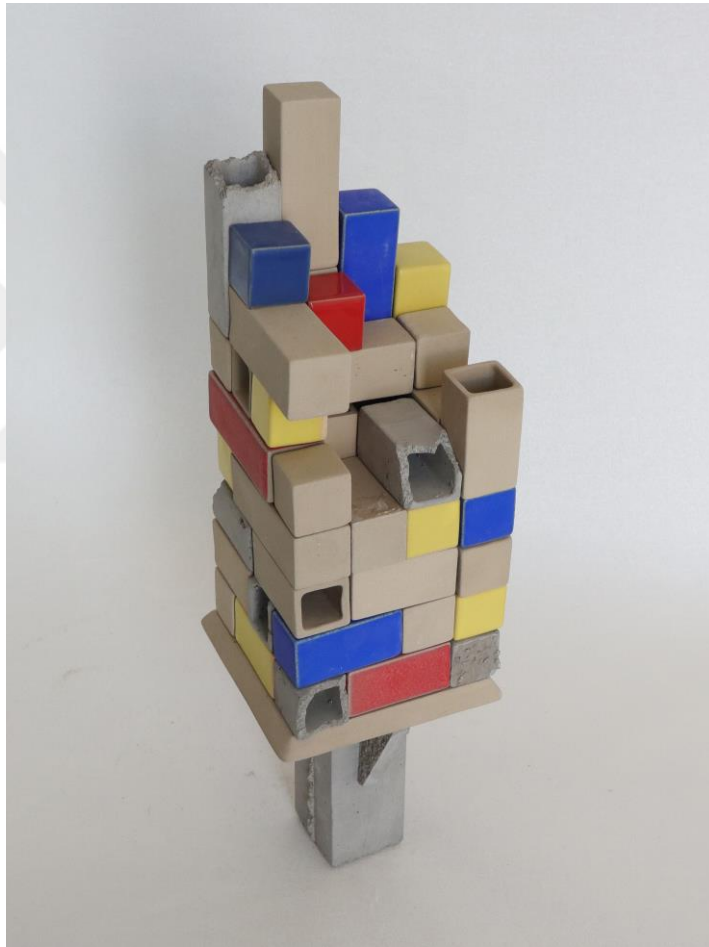
“Çağdaş Seramik Sanatında Brütalist Eğilimler” adlı çalışmanın araştırma sürecinde Brütalizmin tarihi, biçimsel özellikleri, malzeme kullanımı ve farklı disiplinlerde etkileri göz önünde bulundurularak form denemeleri yapılmıştır. Bu denemelerin birim halinde çalışılması düşünüldü böylelikle bazı birimler betondan üretilerek tasarıma yerleştirilmiştir. Tasarımların her birimi alçı kalıp tekniği kullanılarak üretilmiştir. Böylelikle seramiğin plastikliğinden uzaklaşmaya çalışılarak geometrik hatları olan keskin köşelere sahip birim parçalar elde edilmiştir.

4.1. Kapsül

Görsel 4.1. *Kapsül, Serpil Görür (Kişisel Arşiv), 2022*

Seramik santında şekillendirilen kilin biçimsel özellikleri ön planda tutularak brütalist bir etki yaratmak mümkündür. Mimari bir yaklaşım olan bürütlizmin özelliklerini tekrar değerlendirerek tasarlanan bu çalışmada taşıyıcı sistem açık bir şekilde görülmektedir. Farklı ölçülerde oluşturulan kare ve dikdörtgen birimlerin bir araya gelmesi ile bir ritim duygusu yaratılmaya çalışılmış ve geometrik bir kütle ortaya çıkmıştır. Dikey olarak yerleştirilen geometrik birimler taşıyıcı kolonlar gibi gösterilmek istenmiştir (Görsel 4.1.).

Görsel 4.1.1. *Kapsül, Serpil Görür (Kişisel Arşiv), 2022*

Birimlerin tekrarı ile yapay bir doku etkisi verilmek istenmesinin yanı sıra seramik sanatında iç boşluk, dış boşluk etkisi, oluşturulan bu tasarımda bir binanın pencereleri ve odaları gibi etiler bırakmak istenmiştir. Üretim aşamasında kalıp tekniği kullanılarak oluşabilecek kıvrımlı yumuşak yüzeyler en aza indirgenmeye

alışılmıştır. Bu çalışmada malzeme olarak kil ve beton bir arada kullanılmak istenmiştir. Böylece birimler tek tek oluşturularak soğuk yapıştırma ile birleştirilmiştir. Seramiğin geleneği olan sırlama ile reklendirme yapılmıştır. Renkler brütalizmin ilk örneklerinden biri olan Le Corbusier'nin 1952'de tamamlamış olduğu Unite d'Habitation toplu konut projesinde kullandığı sarı kırmızı ve mavi renklerinden esinlenerek belirlenmiştir (Görsel 4.1.1.).

4.2. Yüksek Kuleler

Görsel 4.2. *Yüksek Kuleler, Serpil Görür (Kişisel Arşiv),2022*

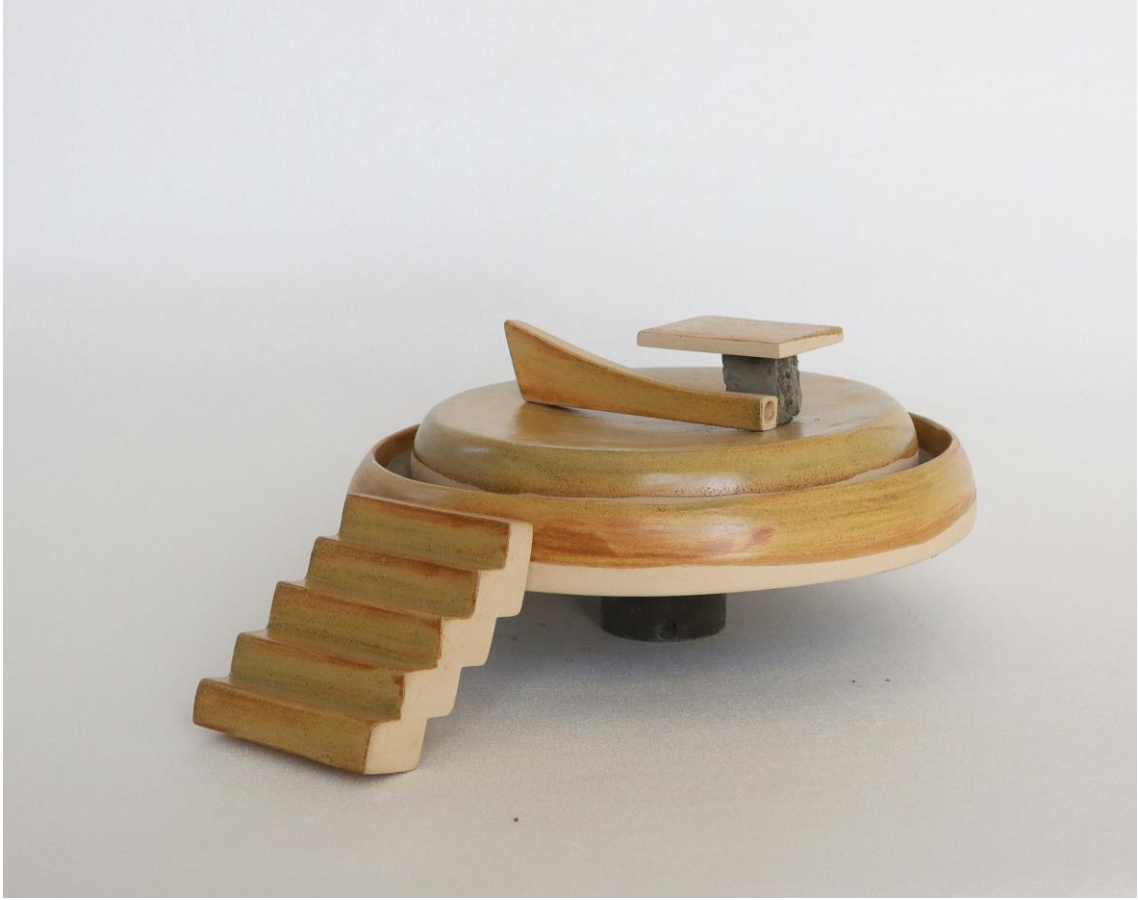
Tasarlanan bu çalışmalarda modüler bir sistem kullanımı amaçlanmıştır. Tasarımın her birimi üç boyutlu farklı birim parçalardan oluşmaktadır. Bu parçalar bir araya gelerek kütleleri oluşturmaktadır. Böylelikle parçaların yerleri değiştirilerek yeni tasarımlar üretilebilir. Brütalist mimaride modüler sistemle üretilen yapılar görmek mümkündür. Örneğin Moshe Safdie tarafından tasarlanan Habitat 67 toplu konut projesi, modüler amaç güderek tasarlanmış bir yapıdır. Böylece tasarımda kaba ve basit bir estetik algısı yaratmayı istenmiştir (Görsel 4.2.).

Görsel 4.2.1. *Yüksek Kuleler, Serpil Görür (Kişisel Arşiv), 2022*

Devasa boyutlarda büyük kütlelere sahip Brütalist yapılar anıtsal özellikler yansıtılmaktadır. Brütalizm etkisinde tasarlanmış bu çalışma devasa büyüklükte bir yapının maketi olarak düşünüldüğünde anıtsallık etkisi gözlemlemek mümkündür (Görsel 4.2.1.).

4.3. Küresel Konut

Görsel 4.3. *Küresel Konut, Serpil Görür (Kişisel Arşiv), 2022*

Brütalist yapılar genel olarak köşeli ve keskin hatlara sahip geometrik yapılardan oluştuğu bilinmektedir. İspanya’da Brütalizm diğer Avrupa ülkelerindeki keskin ve dörtgen hatlardan farklı olarak daha doğal ve yuvarlak şekillerde görülen birçok yapı bulunmaktadır. Tasarlanan bu çalışmada daha yuvarlak ve yumuşak geometrik birimler kullanılmıştır (Görsel 4.3.).

Görsel 4.3.1. *Küresel Konut, Serpil Görür (Kişisel Arşiv), 2022*

Biçimsel olarak mimari öğeleri anımsatan birimler kullanılmak istenmiş ve bu birimler alçı model ile şekillendirilerek kalıp sistemi ile üretilmiştir. Diğer çalışmalarda olduğu gibi tüm birimler ayrı şekillendirilerek pişirimin ardından beton parçalar ile soğuk yapıştırma ile bir kütle haline getirilmiştir (Görsel 4.3.1.).

4.4. İki kule

Görsel 4.4. *İki Kule, Serpil Görür (Kişisel Arşiv), 2022*

Çalışmanın ilk bölümlerinde detaylıca incelenmiş olunan Londra-Bafron Kulesi'nin en önemli biçimsel özelliklerinden birisi konut ve servis kısmının iki ayrı bloktan oluşmasıdır. İki Kule adlı çalışmam Bafron Kulesi'nden esinlenerek tasarlanmıştır. Tasarımda dikey şekilde kuleyi anımsatan formlar bulunmaktadır. Bu dikdörtgen formlar beton parçalar ile birleştirilerek kuleler arası bir bağ kurmak istenmiştir (Görsel 4.4.).

Görsel 4.4.1. *İki Kule, Serpil Görür (Kişisel Arşiv), 2022*

Tasarımın genelinde strüktürün kolayca anlaşılabilirdiği, kaba estetiğe sahip bir tasarım ortaya konmuştur. Kullanılan birim formların her biri kalıp tekniği ile üretilerek tüm yüzeyi sırlanmamıştır. Böylelikle seramik yüzeylerde bitmemişlik hissi, ham ve dokulu yüzeyler oluşturulması amaçlanmıştır. Sırlama yapılan seramik birimlerde ahşap tonları kullanılarak Brütalist mimaride ahşap ve betonun uyumu aktarılacak istenmiştir (Görsel 4.4.1.).

4.5. Alçak Konut

Görsel 4.5. *Alçak Konut, Serpil Görür (Kişisel Arşiv), 2022*

Alçak Konut adlı çalışmada keskin hatlara sahip rasyonel formlar ön planda tutularak Bütalist etkiler verilmek istenmiştir. Yalın geometrinin ön planda olduğu bu tasarım benzer geometrik formların bir araya gelmesi ile kütlelerin bir sistem içinde düzenlenmesidir. Seramik parçalar mat ahşap dokulu sır ile renklendirilerek doğallık katılmak istenmiştir.

Beton kütlelerin eklenmesi ile iki farklı malzemenin uyumu ansıtlmıştır. Diğer çalışmalarda olduğu gibi birimler ayrı kalıplarda üretilerek sonradan beton parçalar ile soğuk birleştirme ile bütün bir hale getirilmiştir (Görsel 4.5.).

SONUÇ

Sanatçı yaratıcılığı ve hayal gücü ile çevresinden etkilendiği duygu ve düşüncelerini çeşitli yöntemler ile estetik bir biçimde dışa aktarmayı amaçlar. Geçmiş tecrübe ve deneyimlerinden yararlanarak ortaya bir eser koymak ister bu süreçte sanatın herhangi bir disiplninde eserler ortaya koyan sanatçı farklı disiplinlerden de etkilenebilir. Sanat anlayışları birbirleri ile etkileşim halindedir ve birbirlerini tanımaya, anlamaya ihtiyaç duyar. Bu araştırmada ortaya konmak istenen mimarlık alanında doğan Brütalizm akımının seramik sanatında etkilerinin olabileceği ve farklı iki malzemenin bir arada kullanılabileceği olgusudur.

Modern sanat anlayışında ortaya çıkan De Stijl, Bauhaus gibi ekoller plastik sanatlar ve mimarlık alanın birbiri ile bağ kurmasında önemli rol oynamaktadır. Brütalizm modern sanat akımlarının ilk örneklerinden biridir. Plastik sanatlardaki statik biçim öğeleri yetersiz gelmiş ve içteki özü dışa yansıtma ihtiyacı duyulmuştur. Estetik açıdan sadeliği ve teknolojiyi öne sürmüştür. Biçimsel olarak süslü abartılı mimariden uzak yalın, sade ve geometrik biçimlerden oluşan fonksiyonel ürünler vermiştir. Modernizmin öncü akımlarından biri olan Brütalizm çağın gereksinimlerini ilgilendiren, modern yöntem ve prensipler geliştirerek sanat alanında yaşanılacak sonraki gelişmeler için büyük katkılar sağlamıştır. Günümüz popülist sanat yaklaşımlarında geçmişe geri dönüş ile birlikte popüler olan Retro ürünler arasında katı kurallarından arındırılmış malzeme ve biçimsel özelliklerin yeniden yorumlandığı Brütalist eserlere sıklıkla rastlamaktadır. Araştırmanın içeriğinde detaylı olarak incelenen; anıtsal etkiler barındıran beton heykeller, şehir mobilyaları, betondan üretilmiş dekoratif objeler, sadelik hissi yaratan geniş beton duvarlar Brütalist eğilimleri olan tasarımlardır.

Günümüz seramik sanatı dijital çağın getirileri ile biçimsel anlamda farklılıklar yaşamaya başlamıştır. Fonksiyonelliğin ön planda olduğu sırlı, ışıltılı seramik ürünler yerini yeni nesil üretim yöntemlerine bırakmış sade, yalın ve minimalist tavırlar sergilenmeye başlanmıştır. Brütalist akım seramik sanatında biçim ve

fonksiyonel açıdan minimalizmin destekleyiciliği ile sanatçıya yeni kaçış yolları oluşturmaktadır. Brütalizm akımının seramik sanatı üzerindeki etkileri ve gerçekleşen sonuçlarına değinildiğinde, anıtsal değer taşıyan, geometrik formlardan oluşan, strüktürün gizlenmediği, minimalist etkiler barındıran, sırsız ham yüzeylerden oluşan birim tekrarına dayanan düzenlemelerin oluşturduğu seramik çalışmalar üzerinde olumlu etkilerinin olduğu ve bu tarzı benimseyen sanatçıların eserlerinde zengin bir ifade gücünün olduğu görülmektedir.

Tarihsel süreç içerisinde geleneksel ve dekoratif kimliğinden uzaklaşmış olan çağdaş seramik sanatında teknolojik olanaklarında gelişmesi sonucunda alternatif malzemelerin ve uygulamaların kullanılmaya başlandığı gözlemlenmektedir. Seramik sanatında cam, ahşap, metal, ip, keçe gibi birçok alternatif malzeme kullanım örnekleri bulunmaktadır. Günümüz bazı seramik sanatçıları alternatif malzeme kullanımı ile alışılmışın dışında çalışmalar ortaya koyarak izleyiciyi etkilemeyi amaçlar. Aynı zamanda sanatçı mevcut düşünce ve malzeme sınırlarını aşarak özgün üretimlerde bulunur. Çağdaş seramik sanatında Brütalist eğilimler adlı bu çalışmada günümüz eser üretiminde farklı malzemelerin bir arada kullanım olanakları incelenmiştir. Seramik ve betonun bir arada kullanıldığı yeni tasarımlar üretilmiş ve malzeme açısından da Brütalist akıma atıfta bulunulmuştur.

Seramik ve mimarlık alanının örtüşen biçimsel özelliklere ek olarak mimarinin ana malzemesi olan çimento, seramik ailesinin bir üyesidir. İki farklı disiplinde kullanılan iki farklı malzeme yapısal anlamda da benzer özellikler taşımaktadır. Hammaddesi kuvars olan seramik kili ve çimento ısıtma işlem görmektedir. Çimento ince taneli kalker ve kil karışımının pişirilmesinin ardından öğütülerek üretilir. Seramik çamuru ise kaolinit, illit, klorit, smektitler, kuvars peldspat, kalsit gibi mineralleri bünyesinde taşıyan bir kil çeşididir. Çimento ısıtma işlem sonrasında kullanılırken seramik şekillendirildikten sonra ısıtma işlem görmektedir. Kuvars kökenli olan seramik ve beton sağlamlığı ve dayanım gücü yüksek olan bir malzemelerdir. Ana rengi gri olan beton şekillendirildikten sonra sert, inatçı bir tavır ile soğuk bir görünüm vermektedir. Seramik ile birleştirildiğinde olumsuz sonuçlar vereceği hissi yaratabilir. Seramik çamurunun çeşitliliği, şekillendirme tekniklerinde ve renklendirmede kullanılan sır ve boya teknolojisindeki seçeneklerin çokluğu

karşısında iki malzeme harmanlanarak sanatçının tasarım gücü, estetik kaygıları ve teknik becerisi ile bu sorun aşılabilmektedir.

“Çağdaş seramik sanatında Brütalist eğilimler” başlıklı bu çalışmada elde edilen tarihsel, sanatsal, biçimsel bilgiler ve malzemenin imkanları doğrultusunda yeni formların üretilmesine sağladığı yeni olanaklar kullanılmıştır. Brütalizm akımının biçimsel özellikleri göz önünde bulundurularak oryantalist hareketlerden uzak keskin köşelere sahip form olasılıkları denenmiş, beton birimler ile soğuk birleştirmeler yapılmıştır. Ortaya çıkan bu çalışmalar birer ön deneme olarak kabul edilip, teknik hakimiyetin ve yeni çözüm önerilerinin getirilmesi ile güçlü birer ifade şekline ulaşabileceği sonucuna varılmıştır. Çalışma kapsamında yapılan literatür taraması ve üretim süreci ışığında Brütalist eğilimlerin seramik sanatına malzeme kullanımında basitlik, sadelik ve sürdürülebilirlik açısından katkı sağladığı ve yeni biçimsel form anlayışlarına olanak vermesi, buna bağlı yeni görsel estetik açısından da katkılar sağladığı görülmüştür.

Brütalist eğilimlerde olduğu gibi seramik dışındaki disiplinlerde yoğun etki yaratmış sanatsal/mimari akımların seramik üretiminin geleceğine yeni bir alternatif bakış oluşturabileceği ve geliştirebileceği düşünülmektedir. Çalışma kapsamında detaylı olarak ele alınan seramik sanatının Brütalist eğilimlerin etkisinde kaldığı ve bu etkileri barındırdığına dünük saptanan sonuçlar, literatüre önemli katkı sağlayacak ve yeni bakış açıları oluşturulmasına imkân verebilecektir.

KAYNAKÇA

- Alp, S. (2019). Brütalist Mimari Ve Heykel ilişkisi: David Umemoto'nun Heykelleri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi/Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1-16
- Altinkaya, T., & Özgen, A. (2004). Camın Yapısal Kullanımının Tarihsel Gelişimi, Güncel Olanaklar ve Uygulama Örneklerinin İncelenmesi. *Ulusal Yapı Malzemesi Kongresi Ve Sergisi, Kongre Bildirileri*, 87-97.
- Birol, G. (2006). Modern Mimarlığın Ortaya Çıkışı Ve Gelişimi. *Megaron, Mimarlar Odası Balıkesir Şubesi Dergisi*, 3-16.
- Çalışkan, Ö., Meriç, E., & Yüncüler, M. (2019). Ahşap ve Ahşap Yapıların Dünyü, Bugünü Ve Yarını. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 6(1), 109-118.
- Çizer, S. (2009). Seramik Yapıyoruz. *Karakalem Kitabevi, İzmir*, 28
- Şen, D. E. (2014). 1960-80 Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı. *Journal of Turkish Studies*, 9(10).
- Eren, E. (2019). *Spomenik Eseri bağlamında brütalist Yugoslav anıtları* (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi).
- Erdemir, Z. (2016). *Loft kavramına farklı bir bakış açısı: Brütalizm*, Doktora Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü/İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı, 36-40.
- Güntan, S. S. (2007). Sinema Aracılığı İle Mimarlığın Sunumu: Wall Street–Borsa (1987) Filminin İncelenmesi, Doktora Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 14-16.
- İzolluoğlu, A. (2020). *Heykelsi mimarilerde seramik yüzey kaplamaları*, Yüksek lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 27-30.
- Kapkaç, F. (2013). Çimento Çeşitleri, Özellikleri. *Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Maden Etüt ve Arama Dairesi Başkanlığı–Ankara*, 223.

- Karagüler, M. E. (2013). Mimari Beton Uygulamaları. *Hazır Beton Kongresi. İstanbul*, 75.
- Karacan, N. (2013). Tarihsel Süreç İçinde Heykel Formu Sanat Ve Tasarım Dergisi, 4(4), 17-32.
- Kavut, İ. E., & Alici, N. 1920–1945 Akımlar Dönemi Kapsamında İ  Mimarlıkta Form. *Journal of Architectural Sciences and Applications*, 6(2), 621-637.
- Kiremitçi, A., & Kılınç, C. (2016). Betonun yarattığı akım: Brütalizm. *Hazır Beton Dergisi*, 138, 83-86.
-  zbalta, N. B. (2017). Brütalist Yapıların Bölgesel Etkilere Bağlı Olarak Bi imleni leri İngiltere, Türkiye Ve Brezilya  rnekleri. İstanbul: YTU Mimarlık Fakültesi, 27-30.
- Özsoy, V. (2016). *Görsel tasarım:  ge ve ilkeleri*. Pegem Akademi, 17.
-  zkan, S. Y. (2017). *Seramik karo endüstrisinde dijital baskı teknolojisinin renk, desen, tasarımcı yönünden incelenmesi ve örnek uygulama*, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, 3-17.
- Salgın, B. (2007). Brüt beton, Brütalizm Ve Türkiye  rnekleri, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 59-67.
- Uludağ. K. (1998). Seramik Sanatının Kimlik Sorunu, Türkiye’de Sanat Dergisi, Mart/Nisan, Sayı: 33, Sayfa: 36–38, İstanbul.
- Uzun, S. (2015). Modern Mimarlığın Gelişim Süreci Ve Organik Mimarlığın Modern Mimarlıktaki Yeri, İstanbul Arel Üniversitesi, Yüksek Lisans, Fen Bilimleri Enstitüsü, 8-10.
- Yarol, Y. (1997). Endüstriyel  retimde Seramik  r n n n Sanatsal Değerinin Korunmasına İlişkin Bir  neri. *Sanat Dergisi*, (1), 117-118.
- Yaman, I. (2020). Yeni-Brütalizmin görsel sanat alanlarına yansımaları, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Lisansüstü Programlar Enstitüsü, 85-90.

İnternet Kaynakları

- http-1: https://www.arkitera.com/gorus/brutalizm-akimi-gecmis-ve-gunumuzdekiDurumu/?__cf_chl_f_tk=e8tZPVgnVZEUZV2PH_pfnk5jx2NmBHR1DTzPefKY0w0-1642367137-0-gaNycGzNB2U/ Erişim Tarihi:16.03.2022
- http-2: <https://fordizayn.wordpress.com/category/dizayn-tarixi/page/2/> Erişim Tarihi:17.03.2022
- http-3: <https://www.dezeen.com/2014/09/24/brutalist-buildings-balfron-tower-london-erno-goldfinger/> Erişim Tarihi:16.03.2022
- http-4: <https://www.arkitektuel.com/balfron-kulesi/> Erişim Tarihi: 14.03.2022
- http-5: <https://www.archdaily.com/151227/ad-classics-trellick-tower-erno-goldfinger/> Erişim Tarihi:17.03.2022
- http-6: <https://www.arkitektuel.com/unite-dhabitation/?cv=1/> Erişim Tarihi: 17.03.2022
- http-7: https://www.homify.com.tr/yeni_fikirler/7497/brutalist-mimari?cv=1/ Erişim Tarihi:17.03.2022
- http-8: <https://www.arkitektuel.com/centre-pompidou/> Erişim Tarihi:16.03.2022
- http-9: https://www.designingbuildings.co.uk/wiki/Spanish_brutalism#:~:text=Spanish%20brutalism%20is%20an%20architectural,in%20its%20use%20of%20materials/ Erişim Tarihi:17.03.2022
- http-10: <https://www.arkitektuel.com/torres-blancas/> Erişim Tarihi:17.03.2022
- http-11: <https://www.arkitektuel.com/casa-sublim-xavier-corbero/> Erişim Tarihi: 16.03.2022
- http-12: <https://www.arkitektuel.com/hemeriscopium/> Erişim Tarihi:17.03.2022
- http-13: <https://www.abandonedberlin.com/mouse-bunker/> Erişim Tarihi: 17.03.2022
- http-14: [https://de.wikipedia.org/wiki/St._Agnes_\(Berlin\)/](https://de.wikipedia.org/wiki/St._Agnes_(Berlin)/) Erişim Tarihi:17.03.2022
- http-15: https://www.designingbuildings.co.uk/wiki/Italian_brutalism/ Erişim Tarihi:17.03.2022
- http-16: <https://www.arkitektuel.com/velasca-kulesi/> Erişim Tarihi:17.03.2022
- http-17: <https://www.arkitektuel.com/norra-tornen/> Erişim Tarihi: 17.03.2022
- http-18: <https://www.arkitektuel.com/sesc-pompeia/> Erişim Tarihi:17.03.2022
- http-19: <https://www.thesitemagazine.com/read/toronto-a-brutalist-city/> Erişim Tarihi:16.03.2022

- http-20: <https://www.archdaily.com/404803/ad-classics-habitat-67-moshe-safdie/>
Erişim Tarihi: 17.03.2022
- http-21: https://en.wikipedia.org/wiki/Robarts_Library/ Erişim Tarihi: 17.03.2022
- http-22: <https://blog.360modern.com/what-defines-california-modern/2018/06/>
Erişim Tarihi:17.03.2022
- http-23: <https://www.archdaily.com/61288/ad-classics-salk-institute-louis-kahn/>
Erişim Tarihi:16.03.2022
- http-24: <https://www.priceypads.com/the-pavilion-by-dale-naegle/> Erişim
Tarihi:17.03.2022
- http-25: <https://designblog.rietveldacademie.nl/?p=54596/> Erişim
Tarihi:17.03.2022
- http-26: <http://adrianyekkes.blogspot.com/2016/09/cinema-orot-brutalist-architecture-in.html/> Erişim Tarihi: 17.03.2022
- http-27: https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A9%D7%99%D7%9B%D7%95%D7%9F_%D7%A8%D7%91%D7%A2_%D7%94%D7%A7%D7%99%D7%9C%D7%95%D7%9E%D7%98%D7%A8/ Erişim Tarihi: 16.03.2022
- http-28: https://www.iranchamber.com/architecture/articles/iranian_architecture_today2.php/ Erişim Tarihi: 16.03.2022
- http-29: <https://www.itto.org/iran/attraction/ferdowsi-museum-toos/> Erişim
Tarihi:16.03.2022
- http-30: https://www.designingbuildings.co.uk/wiki/Chinese_brutalism/ Erişim
Tarihi:16.03.2022
- http-31: <https://www.dezeen.com/2015/05/19/vector-architects-seashore-library-coast-china-board-marked-cast-concrete-walls/> Erişim Tarihi:17.03.2022
- http-32: <https://www.architectural-review.com/buildings/seashore-library-in-beidaihe-china-by-vector-architects/> Erişim Tarihi:17.03.2022
- http-33: <https://architizer.wpengine.com/practice/details/arch-details-shui-cultural-center/> Erişim Tarihi:16.03.2022
- http-34: <https://weburbanist.com/2018/09/19/brutal-ish-japans-long-dramatic-love-affair-with-concrete-architecture/> Erişim Tarihi:17.03.2022
- http-35: https://en.wikipedia.org/wiki/Nakagin_Capsule_Tower/ Erişim
Tarihi:17.03.2022
- http-36: <https://www.milliyet.com.tr/emlak/japonlar-yine-cok-farkli-nakagin-capsule-tower-64556/> Erişim Tarihi: 14.03.2022
- http-37: <https://www.archdaily.com/403543/ad-classics-the-kyoto-international-conference-center-sachio-otani/> Erişim Tarihi:17.03.2022
- http-38: <https://www.dezeen.com/2016/08/07/le-corbusier-capitol-complex-unesco-world-heritage-listing-chandigarh-india-benjamin-hosking/>
Erişim Tarihi: 14.03.2022
- http-39: <https://architect.com.tr/mimarlikta-brutalizm-akimi/> Erişim Tarihi:
14.03.2022
- http-40: <https://www.wallpaper.com/architecture/paulo-mendes-da-rocha-concrete-house-eduardo-leme-sao-paulo-brazil> Erişim Tarihi: 14.03.2022

- http-41: <https://www.dezeen.com/2019/02/07/brutalist-tropical-home-bali-patisandhika-daniel-mitchell-architecture/> Erişim Tarihi: 15.03.2022
- http-42: <https://www.balkanedebiyati.com/yugoslavyanin-antifasist-anitlari/> Erişim Tarihi:17.03.2022
- http-43: <http://gezenkelebek.com/helikopter-ile-río-yu-havadan-fotograflamak/> Erişim Tarihi:17.03.2022
- http-44: <https://www.artfulliving.com.tr/sanat/gocebe-ruhlarin-sonsuz-yolculugu-i-14953/> Erişim Tarihi:17.03.2022
- http-45: <https://thehundreds.com/blogs/content/david-umemoto-interview/> Erişim Tarihi:12.03.2022
- http-46: <https://www.christies.com/lot/lot-ron-arad-b-1951-a-rare-concrete-6191309/?/> Erişim Tarihi:17.03.2022
- http-47: <https://medium.com/factoryal/anza-espresso-machine-ab97674b46a1/> Erişim Tarihi:17.03.2022
- http-48: <https://blog-espritdesign.com/artiste-designer/concept/fortify-jeu-dechec-industriel-daniel-skotak-51538/> Erişim Tarihi:17.03.2022
- http-49: <https://www.jebiga.com/concrete-sketch-pencil-by-22-design-studio/> Erişim Tarihi:12.03.2022
- http-50: <https://22designstudio.net/products/contour-fountain-pen/> Erişim Tarihi:13.03.2022
- http-51: <https://www.dezeen.com/2018/03/03/gian-paolo-venier-bases-concrete-tableware-based-on-ancient-iranian-architecture/> Erişim Tarihi:12.03.2022
- http-52: <https://hititerra.com/seramik-tarihcesi/> Erişim Tarihi:15.03.2022
- http-53: <https://uknewartists.co.uk/ukya-artists-1/bethany-stafford/> Erişim Tarihi:17.03.2022
- http-54: <https://www.zealous.co/emmajohnson/project/EJC-x-Hayward/> Erişim Tarihi:17.03.2022
- http-55: <https://www.miekemeijer.com/shop/> Erişim Tarihi:17.03.2022
- http-56: <http://www.wimborst-ceramics.nl/index/introduction/l/2/m/1/> Erişim Tarihi:17.03.2022
- http-57: <https://the189.com/ceramics/cumulation-cone-counterpoint-series-ceramic-sculptures-by-wim-borst/> Erişim Tarihi:17.03.2022
- http-58: <https://burchfieldpenney.org/art-and-artists/people/profile:anne-currier/> Erişim Tarihi:17.03.2022
- http-59: <https://www.mirviss.com/exhibitions/kishi-eiko/> Erişim Tarihi:17.03.2022
- http-60: <https://www.ceramicarchitectures.com/the-geometric-world-of-sculptor-ceramist-enric-mestre/> Erişim Tarihi:16.03.2022